

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det juridiske fakultet

Staters folkerettslige adgang til preventivt selvforsvar

Gjert Eirik Olsen

Stor masteroppgave i rettsvitenskap våren 2014

Forord

Det rettes en stor takk til alle som har bidratt til denne oppgaven. Spesielt takkes veileder Magne Frostad for uvurderlige faglige innspill på oppgaven. Videre takkes min kjære ektemake Marie-Fleurine Kollmann for å ha holdt ut i de sene nattetimer da jeg skrev på oppgaven og for å ha kommet med innspill på oppgavens struktur. Det rettes også en takk til min mor Norun Olsen og min svigermor Birgitt Kollmann for korrekturlesning. Til sist takkes Petter Nilsskog for sitt bidrag til oppgaven, både ved gjennomlesning og konstruktive diskusjoner underveis.

Tromsø, mai 2014

Gjert Eirik Olsen

*Tilgi dem ikke; de vet hvad de gjør!
De puster på hatets og ondskapens glør!
De liker å drepe, de frydes ved jammer,
de ønsker å se vår verden i flammer!
De ønsker å drukne oss alle i blod!
Tror du det ikke? Du vet det jo!*

...

*Jeg roper i mørket - å, kunde du høre!
Der er en eneste ting å gjøre:
Verg dig, mens du har frie hender!*

Arnulf Øverland – Du må ikke sove, 1937.

Innholdsfortegnelse

DEL I – RELEVANS, PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING	1
1. Emnets relevans, innhold og hovedproblemstilling	1
2. Om begrepet «preventivt selvforsvar»	2
3. Avgrensning og oppbygning av oppgaven	4
DEL II – OPPGAVENS METODE	6
1. Hvilke kilder er relevant for oppgaven?	6
2. Særlige metodiske utfordringer i oppgaven.....	8
DEL III - HISTORISK OG RETTSLIG KONTEKST	10
1. Hovedhensynene for og mot preventivt selvforsvar	10
1.1. Innledning.....	10
1.2. Marcus Tullius Cicero (106 f.kr. til 43 f.kr.) - faren for misbruk og hensynet til statsbefolkningens sikkerhet	10
1.3. St. Augustin av Hippo (354 e.kr. til 430 e.kr.) – hensynet til freden.....	11
1.4. St. Thomas Aquinas (1225 e.kr. til 1274 e.kr.) – Avstraffing av krigsforberedelse.....	12
1.5. Hugo Grotius (1583 e.kr. til 1645 e.kr.) – vilkår for adgangen til preventivt selvforsvar.....	13
1.6. Sammenfatning.....	14
2. Maktforbudet i folkeretten	15
2.1. Behovet for regulering av staters bruk av makt	15
2.2. Fremveksten av et generelt forbud mot bruk av makt.....	15
2.3. Kort om innholdet i forbudet mot bruk av makt etter FN-pakten art. 2(4)	16
2.4. Unntak fra maktforbudet.....	19
3. Rettslig kontekst – et grovriss av preventivt selvforsvar	20
DEL IV – STATERS ADGANG ETTER FOLKERETTEN TIL PREVENTIVT SELVFORSVAR	26
1. Innledning.....	26
2. Staters adgang til avbrytende selvforsvar.....	26
2.1. Problemet.....	26
2.2. Særlig om begrepene «væpnet angrep» og «oppstår» i Artikkel 51.....	27
2.3. Sedvaneretten	45
2.4. Konklusjon.....	45
3. Staters adgang til forkjøpsangrep.....	46
3.1. Problemet.....	46
3.2. Særlig om begrepet «iboende rett» i artikkel 51	46
3.3. Sedvaneretten som rettslig grunnlag for staters adgang til forkjøpsangrep	57

3.4. Konklusjon.....	71
4. Staters adgang til preventive angrep	71
4.1. Problemet.....	71
4.2. Behov for en vurdering av staters adgang til preventivt selvforsvar?.....	72
4.3. Umiddelbar sedvanerett som hjemmel for staters adgang til preventive angrep?	75
4.4. Konklusjon.....	95
5. En kort oppsummering	96
DEL V- BEGRENSNINGER AV ADGANGEN TIL PREVENTIVT SELVFORSVAR.....	97
1. Innledning.....	97
2. Alminnelige begrensninger av staters adgang til selvforsvar.....	97
3. Begrensningene i forbindelse med preventivt selvforsvar	100
DEL VI – AVSLUTNING.....	103
1. Et eksempel – Israel og Iran.....	103
1.1. De faktiske forhold i saken.....	103
1.2. Adgang som alminnelig selvforsvar eller avbrytende selvforsvar?	104
1.3. Adgang som lovlig forskjøpsangrep eller legitimt preventivt angrep?	105
2. Oppsummering, konklusjoner og ubesvarte spørsmål.....	106
KILDELISTE	109
Traktatregister	109
Sikkerhetsrådets resolusjoner.....	109
Generalforsamlingens resolusjoner	109
Øvrige FN-materiale.....	110
Avgjørelser fra ICJ	111
Litteratur	112
Internettkilder.....	117

DEL I – RELEVANS, PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING

---

1. Emnets relevans, innhold og hovedproblemstilling

Den 1. oktober 2013 holdt Israels statsminister Benjamin Netanyahu en tale for FN: «Israel will never acquiesce to nuclear arms in the hands of a rogue regime that repeatedly promises to wipe us off the map. Against such a threat Israel will have no choice but to defend itself. I want there to be no confusion on this point: Israel will never allow Iran to get nuclear weapons.»¹ Uttalelsen må ses som ledd i et lengre maktspill i Midtøsten. Av uttalelsen kan det sluttes at Israel har til hensikt å stoppe Irans atomprogram før Iran faktisk initierer et angrep på Israel med atomvåpen, om nødvendig med militære midler. Lovligheten av et slikt angrep fra Israel vil bero på en folkerettslig adgang til *preventivt selvforsvar*.

Spørsmålet om staters adgang til preventivt selvforsvar er, og har vært, omdiskutert i det internasjonale juridiske miljøet. Den vedvarende spenningen mellom Israel og Iran mens denne masteroppgaven skrives, medfører at det er særlig aktuelt å redegjøre for den rettslige situasjonen.² Konflikten illustrerer også den moderne verdens utfordringer; at uforutsigbare regimer (som Iran og Nord-Korea) og irregulære grupper (som Hizbollah og al-Qaida) kan tilegne seg biologiske, kjemiske og radioaktive våpen, såkalte masseødeleggelsesvåpen (senere MØV) som raskt og usynlig kan forårsake enorm ødeleggelse.³ Spørsmål vil også reises om disse moderne utfordringene har endret gjeldende rett.

Utgangspunktet er at stater er underlagt et forbud mot bruk av makt etter *Charter of the United Nations* 26. juni 1945 (FN-pakten) art. 2(4). Et unntak fra hovedregelen er FN-pakten art. 51. Bestemmelsen åpner for staters adgang til selvforsvar mot et væpnet angrep. I tillegg kan muligens sedvaneretten anses som et selvstendig grunnlag for selvforsvar.

---

¹ Washington Post, *Netanyahu, at U.N., urges wariness of Iran*, URL:

http://articles.washingtonpost.com/2013-10-01/world/42561078_1_iran-s-nuclear-program-nuclear-bomb [sjekket 03.05.14]. Se talen online på: <http://www.youtube.com/watch?v=twad8Stv1t0> [sjekket 03.05.14].

² Riktignok har kanskje spenningen avtatt noe etter at Iran den 24. november 2013 inngikk en avtale om reduksjon og kontroll av urananrikning mot lettelse av sanksjoner fra EU, USA, Kina og Russland, se avtalen <http://i2.cdn.turner.com/cnn/2013/images/11/24/iran.text.pdf> [sjekket 03.05.14].

³ Sagt med ordene til Alex J. Bellamy, *Just wars – from Cicero to Iraq*, Cambridge 2006, 158: «[s]elf-defence needs to be rethought to take account of the fact that massive threats may emerge more rapidly and quietly than anticipated by the UN Charter's drafters».

Temaet for masteroppgaven er en nærmere angitt del av staters adgang til selvforsvar, såkalt *preventivt selvforsvar*. Med preventivt selvforsvar menes her at en stat som anser seg truet av en annen stat, angriper denne før den andre staten faktisk har gjennomført et angrep.⁴

Hovedspørsmålet er i hvilken grad gjeldende rett gir stater adgang til preventivt selvforsvar. Et underliggende spørsmål er om adgangen til preventivt selvforsvar har endret seg på bakgrunn av internasjonale endringer i de faktiske forhold etter tusenårsskifte. Forutsatt en adgang til preventivt selvforsvar, vil et tilgrensende spørsmål være hvilke vilkår som må være oppfylt.

2. Om begrepet «preventivt selvforsvar»

Begrepet «preventivt selvforsvar» har ingen almenngyldig definisjon. En naturlig forståelse av «preventivt» tilsier at noe forebygger eller hindrer et bestemt hendelsesforløp. I denne konkrete sammenhengen er det preventive elementet knyttet opp mot å avverge et kommende angrep. Videre inneholder begrepet ordet «selvforsvar». I dette ligger forsvar av seg selv eller andre. I denne konkrete sammenhengen vil det være staters territorium og befolkning som forsvares.

I norsk juridisk litteratur brukes begrepene «preventivt selvforsvar», «antesipert selvforsvar» og «forkjøpsangrep». Ordene brukes av noen som ulike ord, men med samme innhold.⁵ I engelsk begrepsbruk forekommer hyppig «anticipatory self-defence», «pre-emptive strike» og «preventive strike». Denne oppgaven vil bruke begrepet «preventivt selvforsvar» for alle typer preventive militære aksjoner, men vil også nyansere begrepet ytterligere.

I det følgende plasseres militære aksjoner på en skala fra aksjoner mot en umiddelbar trussel til aksjoner foretatt mot en fjernere trussel. At trusselen er fjern knyttes ikke bare opp mot tidsaspektet, men også opp mot muligheten for realisering av trusselen. Jeg kommer til å benytte forskjellige begrep for å få fram disse nyansene.

En første situasjon er det som på norsk kan kalles *avbrytende selvforsvar*⁶. Yoram Dinstein bruker betegnelsen «interceptive self defence» om det som her omtales som avbrytende

---

⁴ En nærmere begrepsavklaring kommer senere.

⁵ Morten Ruud og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, 4. utgave, Oslo 2011, 197f.

⁶ Begrepet «interceptive strike» er innført av Yoram Dinstein og videreført i siste utgave: *War, aggression and self-defence*, 5. utgave, New York 2012, 203ff.

selvforsvar. Mens han forklarer at «interceptive self-defence» er innenfor en restriktiv tolkning av art. 51, bruker Dinstein et kjent bilde for når et lovlig selvforsvar må anses å foreligge. Om amerikanske luft-og sjøstyrker i 1941 hadde lyktes med å skyte ned samtlige av de japanske flyene på vei til Pearl Harbour, der de skulle gjøre sitt ødeleggende angrep på den amerikanske flåten, ville det være «preposterous to look upon the United States as answerable for inflicting an armed attack upon Japan». ⁷ Bildet illustrerer tidspunktet for et avbrytende selvforsvar. Angrepet er initiert, men skadevirkningene har ennå ikke inntruffet. Grensen for når et avbrytende selvforsvar foreligger må dras der angrepsstaten, heretter stat A, «embarks upon an irreversible course of action [...]» ⁸. En aksjon mot et slikt initiert angrep vil bli omtalt som *avbrytende selvforsvar*.

En annen situasjon er der stat A ikke har initiert selve angrepshandlingen, men der det må anses klart sannsynlig, utfra en helhetsvurdering, at angrepshandlingen utgjør en umiddelbar trussel. En væpnet aksjon fra stat B mot slik opptreden fra stat A omtales i det følgende som et *forkjøpsangrep* ⁹.

En tredje situasjon er såkalte *preventive angrep* ¹⁰. Ved et preventivt angrep har stat A ikke iverksatt et angrep mot stat B. Det er heller ikke klart sannsynlig, etter en helhetlig vurdering, at et angrep fra stat A mot stat B er umiddelbart forestående. Trusselen om et angrep fra stat A må antas av stat B å manifestere seg en gang i framtiden, og *kan* inntreffe i nær framtid. Det er altså et angrep fra stat B for å forhindre at en trussel realiserer seg fra stat A. Et eksempel er at stat A uttrykker en plan om å angripe stat B, eller har uttrykt en intensjon om å utslette stat B. Stat A kan i tillegg ha skaffet seg midler for slik rask, tidvis usynlig og stor ødeleggelse. Dette vil typisk være MØV. Dersom stat B i en slik situasjon angriper stat A, anses det her som et *preventivt angrep*.

Det vil ikke alltid være behov for å differensiere. Der det ikke er nødvendig å differensiere begrepet vil avbrytende selvforsvar, forkjøpsangrep og preventive angrep bli omtalt under samlebegrepet *preventivt selvforsvar*.

---

⁷ *Ibid* s. 203 avsnitt 539.

⁸ *Ibid* s. 204 avsnitt 541.

⁹ Ruud og Ulfstein, 197. Ruud og Ulfstein bruker imidlertid begrepet uten å nyansere tidspunktet for den forestående trusselen.

¹⁰ Begrepet er en oversettelse av det engelske begrepet «pre-emptive self defence».

3. Avgrensning og oppbygning av oppgaven

Det må gjøres noen avgrensninger fra temaet preventivt selvforsvar. Det avgrenses for det første naturlig nok mot rene forsvars- og angrepskriger. Rene angrepskriger er kriger foretatt uten at en angrepstrussel er umiddelbar og uten at forsvarerstaten har påberopt seg preventivt selvforsvar. Rene forsvarskriger er kriger mot et allerede inntrådt væpnet angrep.

For det andre avgrenses det mot norske internrettslige problemstillinger. I dette ligger at oppgaven ikke er spesielt knyttet opp mot den norske stat som aktør i folkeretten.

For det tredje avgrenses det mot preventive aksjoner som ikke er av en slik karakter eller størrelse at de kan rammes av forbudet mot bruk av makt.

For det fjerde avgrenses det mot preventivt selvforsvar med ikke-væpnede midler, som for eksempel cyberangrep. På samme måte avgrenses det også mot preventivt selvforsvar foretatt mot ikke-væpnede trusler.

For det femte avgrenses det også i hovedsak mot preventivt selvforsvar overfor ikke-statlige aktører, som for eksempel terrornettverk. Oppgaven vil likevel komme inn på dette i noen grad, men bare der ikke-statlige aktører spiller en rolle for preventivt selvforsvar mellom stater. Avgrensningene er i hovedsak gjort for å begrense stoffet som behandles, slik at det ikke sprenger rammene for en stor masteravhandling.

Oppgaven består av seks deler. I del I blir emnets aktualitet og problemstilling behandlet. Videre blir det gjort betraktninger om begrepet «preventivt selvforsvar» og avgrensning av hva som skal behandles. I del II vil oppgaven raskt ta for seg den juridiske metoden for oppgaven, herunder relevante rettskilder og særlige metodiske utfordringer. Videre behandler del III emnets kontekst. Dette er relevant for å forstå landskapet problemstillingen befinner seg i. Den historiske bakgrunnen brukes for å illustrere ulike hensyn på området. Dette er en uortodoks framgangsmåte, men jeg håper med en slik framstilling å få fram to poeng: historikken til preventivt selvforsvar og hovedhensynene for og mot en rettslig adgang til preventivt selvforsvar. Det generelle maktforbudet etter FN-pakten art. 2(4) belyses også her. Avslutningsvis i delen behandles preventivt selvforsvar på et overordnet nivå. I del IV behandles staters eventuelle adgang til preventivt selvforsvar. Del IV er delt inn i tre ulike typetilfeller av preventivt selvforsvar; avbrytende selvforsvar, forkjøpsangrep og preventive angrep. Del V behandler begrensninger selvforvaret i alle tilfeller må holde seg innenfor. Det vurderes også om

begrensningene er gitt et annet innhold overfor preventivt selvforsvar som en særlig form for selvforsvar. Del VI inneholder for det første en kort rettslig vurdering av åpningssituasjonen i denne oppgaven; forholdet mellom Israel og Iran i 2014. For det andre inneholder den en oppsummering av spørsmål, konklusjoner og begrunnelser som er gjennomgått i oppgaven, herunder en eventuell endring etter tusenårsskifte og utfordringer gjeldende rett står overfor.

DEL II – OPPGAVENS METODE

---

1. Hvilke kilder er relevant for oppgaven?

Internasjonal sedvanerett inneholder en rekke tolkningsregler. Disse regulerer hva som er relevante kilder og hvordan disse skal anvendes. *Statute of the International Court of Justice* 26. juni 1945 (Statuttene) art. 38 er uttrykk for internasjonal sedvanerett og angir de sentrale primærkildene i folkeretten.

Bestemmelsens punkt 1 bokstav a) slår fast at «international conventions» er en primærkilde. I denne oppgaven er FN-pakten sentral. Denne inneholder i art. 2(4) det generelle forbudet mot bruk av makt og i art. 51 stateres adgang til selvforsvar. Art. 51 er dermed et unntak fra art. 2(4).

Statuttene art. 38 punkt 1 bokstav b) slår fast at «[i]nternational custom, as evidence of a general practice accepted as law» er en annen primærkilde. Internasjonal sedvanerett inneholder to elementer. Disse er stateres praksis (usus) og stateres rettsoppfatning (opinio juris). Et betydelig antall stater må følge en ensartet praksis for at en praksis skal anses etablert i sedvaneretten.¹¹ Mens stateres praksis er en vurdering av hva stater rent objektivt foretar seg, er stateres rettsoppfatning hva statene subjektivt oppfatter som gjeldende rett. For å kunne påvise at en internasjonal sedvanerett eksisterer, må begge elementer være til stede. Eksempelvis er utbredt bruk av for eksempel tortur og folkemord ikke anerkjent som sedvanerett, fordi det ikke har rot i en rettsoverbevisning.¹² ICJ har i flere avgjørelser holdt fast ved at en statpraksis må kunne tilknyttes en rettsoverbevisning.¹³ Stater kan imidlertid reservere seg mot ny sedvanerett, gjennom «persistent objection». Vilkåret er at staten konsekvent reserverer seg mot sedvaneretten.¹⁴ I denne oppgaven blir juridisk teori benyttet som henvisning til relevant statspraksis og stateres rettsoppfatninger. Det er ikke mulig å studere alle internasjonale konflikter for å undersøke om de er kommet i stand som preventivt selvforsvar, eller alle offisielle uttalelser for å undersøke om disse inneholder rettsoverbevisning om lovligheten eller ulovligheten av preventivt selvforsvar.

---

¹¹ Ruud og Ulfstein 72f.

¹² *Ibid* 78.

¹³ Blant annet i *North Sea Continental shelf* (Tyskland v. Danmark, Tyskland v. Nederland) [1969] ICJ rep. 3 (*Continental Shelf*), s. 44.

¹⁴ Antonio Cassese, *International law*, 2. utgave, New York 2005, s. 162 punkt 8.2.5.

Etter Statuttene art. 38 punkt 1 bokstav c) er den tredje primærkilden «general principles of law». Denne kilden blir lite brukt i oppgaven. Slike rettsgrunnsetninger er også antatt i teorien å bare ha en utfyllende rolle der konvensjoner eller sedvanerett ikke eksisterer.¹⁵ I denne oppgaven er utbredte internrettslige nødvergebetraktninger for individer relevante å vurdere analogisk overfor stater.

Resolusjoners rolle som kilde i folkeretten er interessant. Sikkerhetsrådets bindende resolusjoner er ofte avsagt i et konkret tilfelle, eller for et spesielt tema, og er bare bindende for dette tilfellet, eller temaet. Generalforsamlingens resolusjoner er anbefalinger og er i utgangspunktet ikke bindende for noen.¹⁶ Resolusjoner kan imidlertid brukes som uttrykk for sedvanerett og gis rettslig vekt deretter.¹⁷ For denne oppgavens vedkommende er særlig to resolusjoner sentrale. Disse er Generalforsamlingens resolusjon om *Friendly Relations* og *Definition of Aggression*.¹⁸

Etter Statuttene art. 38 punkt 1 bokstav d) er rettsavgjørelser og juridisk litteratur relevant for å kartlegge innholdet i en rettsregel. Disse er, etter en naturlig forståelse av ordlyden, av underordnet karakter. Under rettsavgjørelser er særlig ICJ sine avgjørelser sentrale. Både rådgivende uttalelser og domsavgjørelser anvendes. Også andre internasjonale domstolars praksis brukes i denne oppgaven, for eksempel Nürnbergtribunalet. De internasjonale rettslige avgjørelsene er i utgangspunktet bare bindende for de konkrete partene i konflikten, men kan ha vekt dersom de gjenspeiler internasjonale rettsoppfatninger. I denne oppgaven anvendes praksis fra ICJ i stor grad.

Det eksisterer et stort omfang av juridisk litteratur på temaet. Det som kjennetegner juridisk litteratur som kilde på tema er at den er delt. Dette gjelder ikke bare på spørsmål om stater har en adgang til preventivt selvforsvar, men også på hvilke underspørsmål som må reises, hvilke kilder som er relevante å anvende og hvordan disse skal anvendes. Som veiledning til de mer generelle drøftelsene rundt for eksempel maktforbudet etter art.

---

¹⁵ Ruud og Ulfstein, 77.

¹⁶ Oscar Schachter, «The right of states to use armed force», 1984; inntatt i redigert versjon av Joseph Weiler og Allan T. Nissel, *International Law* Vol. V, London og New York 2011, 5-32, (7).

¹⁷ ICJ gjorde dette *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* ICJ (Nicaragua v. United States of America) [1986] ICJ rep. 14 (*Nicaragua*), avsnitt 195.

¹⁸ Generalforsamlingens resolusjon nr. 2625 (XXV) 24. oktober 1970, *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations (Friendly Relations Declaration)* og resolusjon nummer 3314 (XXIX) 14. desember 1974, *Definition of Aggression (Definition of Aggression)*.

2(4) er Simma m.fl. sentral i denne oppgaven.¹⁹ Begrunnelsen er at verket i stor grad gir en anerkjent oversikt over gjeldende rett. Verket er også i liten grad argumenterende i retning av et bestemt resultat. For denne oppgavens oppbygning av argumenter rundt staters eventuelle adgang til preventive angrep brukes litt mer «kontroversiell» litteratur fra for eksempel Zedalis, Sofaer, Spector og Cohen.²⁰ For øvrig anvendes også en rekke andre forfattere, i større eller mindre grad.

2. Særlige metodiske utfordringer i oppgaven

En viktig metodisk utfordring er tilgjengeligheten av kildene. For det første er engelskspråklige kilder lettest tilgjengelige. Dette kan tenkes å gi et noe skjevt bilde av det internasjonale samfunnets oppfatning. Særlig er det problematisk ettersom FN-pakten er laget på fem autoritative språk som i utgangspunktet skal ha lik vekt.²¹ De få kildene som er oversatt, fra for eksempel russiske og kinesiske lærebøker, problematiserer ikke staters adgang til selvforsvar, og enda mindre staters adgang til preventivt selvforsvar. Videre er det vanskelig å få tak i FNs dokumenter som går tilbake i tid, særlig før 1980. Noen kilder, for eksempel statspraksis, baserer seg på faktiske forhold. Her kan det være feil eller uklart faktum som ikke lar seg avkrefte eller bekrefte i ettertid. Et eksempel er antakelsen om at Syria bygde et atomanlegg i 2007. Stedet ble ryddet og en industrifabrikk ble bygd oppå ruinene så raskt at det i ettertid ikke lot seg gjøre å bekrefte eller avkrefte, med sikkerhet, om Syria hadde hatt et atomanlegg under industrifabrikken.²²

En annen utfordring er at ulike vurderingsdeler henvender seg til de samme rettskildene. For eksempel vil statspraksis brukes for å tolke art. 51, samtidig som sedvaneretten, som en annen primærkilde, også henvender seg til statspraksis. For å unngå dobbeltbehandling, vurderes noe statspraksis under tolkning av art. 51 og andre typer

---

¹⁹ Bruno Simma et al., *The charter of the United Nations*, 3. utgave, Oxford 2012, volum 1.

²⁰ Abraham D. Sofaer, «The Best Defence? Preventive Force and International Security», *Foreign Affairs*, Vol. 89 nr. 1, 2010, 109-118; Rex J. Zedalis, «Circumstances Justifying Pre-emptive Self-Defence: Thoughts Prompted by the Military Action Against Iraq», *Nordic Journal of International Law* 74, Nederland 2005, 209-229 og Leonard S. Spector og Avner Cohen, «Israel's Airstrike on Syria's Reactor: Implications for the Nonproliferation Regime», *Arms Control Today*, Vol. 38 nr. 6, 2008, 15-21.

²¹ FN-pakten art. 111 og Vienna Convention on the Law of Treaties 23. mai 1969 (*Wien-konvensjonen*) art. 33.

²² Spector og Cohen 17f.

statspraksis under drøftelsen av internasjonal sedvanerett. Hva som behandles hvor avhenger av hvor kilden er mest relevant.

Rimelige hensyn har ingen uttrykt plass i folkeretten som en selvstendig kilde. Den er likevel en naturlig del av tolkningsprosessen. For eksempel la ICJ i *Fisheries*-saken vekt på de fastboendes behov for fiske.²³ Ut i fra relevante rettskilder var dette et konkret og rimelig hensyn uten annen rettslig forankring. På bakgrunn av dette har blant annet Ruud og Ulfstein utledet at rimelige hensyn kommer i betraktning når en traktat skal tolkes.²⁴ Som Fleischer uttrykker «må [det] antas at folkeretten ofte nettopp gir anvisning på den løsning som er den rimelige, alle hensyn tatt i betraktning.»²⁵ I denne oppgaven ses det da også hen til rimelige hensyn. Det er problematisk at oppfatningen av hva som er rimelig kan variere fra person til person. I første omgang vektlegges derfor de rimelige hensyn som antas å ha bred støtte av verdens befolkning, som for eksempel internasjonal fred og sikkerhet. Særlig brukes de som tolkningsmomenter der de øvrige kildene er uklare. De fleste rimelige hensynene er imidlertid inntatt i juridisk litteratur og har rettslig vekt deretter, jfr. Statuttene art. 38 punkt 1 bokstav d).

Hvilken rettslig vekt politisk motiverte beslutninger og uttalelser skal ha, er en særlig utfordring. Spørsmålet er hvilken rettslig vekt for eksempel en resolusjon fra Sikkerhetsrådet, som helt klart har et politisk og kanskje pragmatisk motiv, skal tillegges. Særlig vanskelig er det siden Sikkerhetsrådet ofte fordømmer eller godtar en hendelse uten videre rettslig begrunnelse. Eksempelvis ble ikke angrepene på Iraks president Saddam Hussein og Libyas oberst Muammar Gaddafi direkte fordømt, på tross av angrepenes tvilsomme legalitet. Det er nærliggende å anta at manglende fordømmelse fra Sikkerhetsrådet skyldtes at angrepene var mot notoriske diktatorer. Dette er imidlertid ikke relevant ved den rettslige vurderingen av lovligheten, og gjør det i stor grad vanskelig å vite hvilken rettslig vekt resolusjoner, statspraksis og offisielle uttalelser egentlig skal tillegges.

---

²³ *Fisheries Case* (United Kingdom v. Norway) [1951] ICJ rep. 116 (*Fisheries*), s. 133.

²⁴ Ruud og Ulfstein, 79f.

²⁵ Carl August Fleischer, *Folkerett*, 8. utgave, Oslo 2005, 48.

DEL III - HISTORISK OG RETTSLIG KONTEKST

---

1. Hovedhensynene for og mot preventivt selvforsvar

1.1. Innledning

Preventivt selvforsvar er ikke et nytt fenomen. Selv om nåtidens våpen og teknologi angivelig²⁶ gjør preventivt selvforsvar mer aktuelt enn tidligere, har behovet for å komme en fremtidig trussel i forkjøpet alltid eksistert.

Begrunnelsen for å behandle også det historiske perspektivet på preventivt selvforsvar er at det bidrar som en innfallsvinkel for å illustrere noen sentrale hensyn for og mot en adgang til preventivt selvforsvar. Videre belyser det den vedvarende kontroversen rundt emnet.

Begrepene stat og folkerett er relativt nye. Den historiske omtalen av selvforsvar, som følger under, kan derfor like gjerne sies å gjelde nødverge for individer som adgang til preventivt selvforsvar for stater. Hensynene og argumentene for og imot en adgang til å «forkjøpe» en fremtidig og potensielt skadelig handling er imidlertid i stor grad de samme.

1.2. Marcus Tullius Cicero (106 f.kr. til 43 f.kr) - faren for misbruk og hensynet til statsbefolkningens sikkerhet

Cicero var en romersk jurist og statsviter som levde på et tidspunkt da Roma blant annet hadde behov for å forsvare sine krigers legitimitet.²⁷ Hovedargumentet i samtiden var at alle krigene Roma deltok i var gjort til rikets forsvar. Oppfatningen må antas å ha vært den at selvforsvar var en mer legitim interesse å føre strid for enn andre interesser. Cicero uttrykker standarden i boken *De officiis*: «The only excuse, therefore, for going to war is that we may live in peace unharmed [...]».²⁸ Av utsagnet må det kunne utledes at krig var rettmessig bare dersom den var gjort for å sikre freden i Roma. I dette er det underforstått at fred er et gode.

---

²⁶ Bellamy 158.

²⁷ *Ibid* 19. I denne oppgaven er begrepet «krig» brukt om organisert bruk av vold for å framtvinge en handling eller unnløstelse av handling, se <http://snl.no/krig> [sjekket 03.05.14]. For redegjørelse av det rettslige begrepet «krig» se: Magne Frostad, «Folkerettens krigsbegrep», *Lov og rett* Vol. 49 nr. 6, 2010, 344-362.

²⁸ Marcus Tullius Cicero, *De officiis*, bok 1 del XI avsnitt 38.

Tendensen var at Roma forsvarte krigene sine med at de var innledet i selvforsvar, ettersom selvforsvar for å sikre freden ble ansett som legitimt. I et retroperspektiv vil vel få hevde at alle krigene Roma deltok i var gjort i selvforsvar. Dette illustrerer et annet hensyn, nemlig *faren for misbruk*. Dersom kriger kan innledes bare ved å påberope at de er gjort i selvforsvar, når de de facto er gjort på bakgrunn av andre interesser, åpner det for misbruk. Dette er lett overførbart til preventivt selvforsvar. En stat kan i utgangspunktet, på samme måte som Roma, misbruke en rettslig adgang til preventivt selvforsvar. Dersom for eksempel den underliggende hovedinteressen er å fjerne en konkurrerende eksportør av en handelsvare, eller samle egne rekker om en felles fiende, vil en innledet krig bedre kunne legitimeres med frykten for et fremtidig angrep.

Cicero uttalte seg også om en situasjon som minner om preventivt selvforsvar. I *De officiis* Del VII avsnitt 24 uttrykker Cicero behovet for preventivt selvforsvar: "[h]e who premeditates injuring another is afraid that, if he does not do so, *he may himself be made to suffer some hurt*." Cicero markerer med dette kanskje hovedhensynet for en adgang til preventivt selvforsvar. Det er så selvfølgelig at det lett tas for gitt. Behovet for preventivt selvforsvar oppstår når det fryktes for egen sikkerhet. Dette er overførbart til at dagens stater skal ivareta *statsbefolkningens*²⁹ sikkerhet. Dersom et angrep er under oppløp og angrepets skadelige effekt helt eller delvis kan forhindres gjennom et preventivt selvforsvar, må det presumeres at et slikt preventivt selvforsvar øker statsbefolkningens sikkerhet.

1.3. St. Augustin av Hippo (354 e.kr. til 430 e.kr.) – hensynet til freden

St. Augustin er en av den tidlige middelalderens mest omtalte tenkere. Noe overraskende omtaler St. Augustin, nokså direkte, normative grenser for preventivt selvforsvar. Selv om St. Augustin anerkjenner ondene med krig, nemlig «love of violence, revengeful cruelty, fierce and implacable enmity, wild resistance and the lust of power»³⁰, åpner han for at kristne *kan* føre preventiv krig. Dette uttrykkes godt i brevet til Publicola: «[I]n regard to killing men so as not to be killed by them, this view does not please me, unless perhaps it should be a soldier or a public official. In this case he does not do it for his own sake, *but for others or for the state as a whole*».³¹ Utgangspunktet for St. Augustin er altså at

---

²⁹ Begrepet «statsbefolkning» er ment å dekke alle mennesker som er bosatt i staten på tiden angrepet inntreffer.

³⁰ Bellamy 26.

³¹ *Ibid* 27. Min kursivering.

preventivt selvforsvar i form av drap ikke er tillatt, men han holder døren åpen for adgangen til preventive drap dersom dette er motivert av å skulle forsvare andre personer eller staten som helhet. St. Augustins refleksjoner markerer starten på ideen om en rettferdig krig, som senere skulle lede til *rettferdig-krig tradisjonen*.³²

Det som åpenbart kan sluttes fra St. Augustins refleksjoner er at hensynet til statsbefolkningens sikkerhet kan legitimere et preventivt selvforsvar. Det er i tillegg interessant at St. Augustin, på bakgrunn av hensynet til fred og rettferdighet, argumenterer for en adgang til preventivt selvforsvar. Dette illustrerer at hensynet til *fred* kan være et argument *for* en adgang til preventivt selvforsvar. Det er dermed sentralt å avklare hva som ligger i fred.

Strengt tatt vil en preventiv forsvarshandling, isolert sett, aldri være fredelig. Den vil være en krigshandling foretatt for å ødelegge og drepe. Det blir imidlertid litt for enkelt å se forsvarshandlingen helt isolert. Om perspektivet avgrenses geografisk til forsvarerstatens territorium, vil freden på dette geografiske område ofte bli sikret av den preventive handlingen. Ytterligere kan et effektivt preventivt selvforsvar etter et gitt tidsrom føre til en fred som, dersom den preventive forsvarshandling var tenkt borte, kunne endt i en langvarig og blodig krig.

Det må derfor kunne utledes at hensynet til fred kan anvendes både for og mot en adgang til preventivt selvforsvar, alt ettersom om angrepshandlingen ses på isolert, det anvendes et geografisk avgrenset perspektiv eller et langtidsperspektiv. Hvert konkrete tilfelle må vurderes for om det ivaretar freden eller skader freden.

1.4. St. Thomas Aquinas (1225 e.kr. til 1274 e.kr.) - Avstraffing av krigsforberedelse

St. Thomas Aquinas utviklet arbeidene til St. Augustin, blant annet ideen om en rettferdig krig. St. Aquinas fremhevet behovet for at en rettmessig krig ikke kan føres uten en *rettferdig grunn*.³³ Slike grunner kunne være blant annet å hevne en feil, straffe en feil, eller ta tilbake noe som var stjålet. Hovedkritikken mot St. Aquinas' vilkår om en rettferdig grunn, var at begge parter kunne ha en rettferdig grunn for sin utøvelse av vold. Dette har

---

³² Ruud og Ulfstein 30f, Dinstein 66, John Baylis, Steve Smith og Patricia Owens, *The globalization of world politics*, Oxford 2008, 201f. og Ian Brownlie, *The use of force in self-defence* (1963) inntatt i redigert versjon av Joseph Weiler og Alan T. Nissel i *Internatinal Law*, Vol. V, London og New York 2011 (Brownlie 1963), 55-65.

³³ Dinstein 66.

gjeldende folkerett tatt høyde for ved forbudet i FN-pakten art. 2(4). To stater kan etter gjeldende folkerett ikke begge utøve lovlig selvforsvar.

St. Aquinas behandler ikke direkte preventivt selvforsvar. Dette kan skyldes troen på at noen handlinger er gode mens andre er onde, og at bevaring av eget liv og sikkerhet ikke var et gyldig gode ut fra en kristen tankegang.³⁴ St. Aquinas rettet imidlertid ingen uttrykkelig kritikk mot St. Augustin sitt syn på preventivt selvforsvar. Dette kan tolkes som en passiv tilslutning til at selvforsvar, for å beskytte andre eller for å verne om den alminnelige fred, var legitimt.

Det er naturlig å assosiere refleksjonene til St. Aquinas med at synd, eller grove moralske overtramp, skal straffes. Dette kan da også anvendes som et sentralt hensyn overfor adgangen til preventivt selvforsvar. Det er naturligvis svært vanskelig å se for seg rettmessigheten av å straffe moralske overtramp, som et urettmessig angrep er, på forhånd. Det kan imidlertid tenkes at selve forberedelsen til krig er et moralsk overtramp, som i seg selv kan straffes. I nasjonale rettssystemer kan et individ i noen tilfeller dømmes for forberedelsene til en kriminell handling. I så måte kan staters *forberedelse* til krig også antas å være moralsk straffverdig. Et hensyn for adgangen til preventivt selvforsvar er at det fungerer som avstraffelse, og i forlengelsen av dette har en preventiv effekt mot de som forbereder seg på krig. Med andre ord kan trusselen om staters adgang til å foreta et preventivt selvforsvar virke avskrekkende nok til at det ikke blir nødvendig å benytte adgangen.

1.5. Hugo Grotius (1583 e.kr. til 1645 e.kr.) – vilkår for adgangen til preventivt selvforsvar

Grotius anses undertiden som skaper av den nye folkeretten. Av de historiske forfatterne som behandles her er han også den som tydeligst behandler spørsmålet om preventivt selvforsvar. I tillegg behandler han preventivt selvforsvar i et «folkerettslig perspektiv», og ikke på bakgrunn av moral, etikk eller liknende.

Grotius stiller som vilkår for en adgang til preventivt selvforsvar at faren må være overhengende og umiddelbar, og videre «if the assailant seizes weapons in such a way that his intent to kill is manifest the crime can be forestalled». Fra dette utgangspunktet tar Grotius noen forbehold. Ikke enhver type frykt kan rettferdiggjøre et preventivt

---

³⁴ Bellamy 39.

selvforsvar, ettersom: «many wrongs proceed from fear». Frykten må være kvalifisert gjennom objektivt å være overhengende og umiddelbar. Grotius hevder at en frykt som er basert på en vag antagelse om en trussel en gang i framtiden, ikke berettiger et preventivt selvforsvar.³⁵ I forbindelse med den oppgaveinterne differansieringen av begrepet preventivt selvforsvar kan det nok slutes at Grotius hevdet at avbrytende selvforsvar og forkjøpsangrep er lovlige, mens preventive angrep er ulovlige.³⁶ Begrunnelsen er at avbrytende selvforsvar skjer etter at et angrep er initiert og forkjøpsangrep etter at et angrep er nært forestående. Preventive angrep er imidlertid foretatt mot en fjernere trussel. Usikkerheten ved om trusselen vil realisere seg må i de fleste slike tilfeller presumeres å være så stor at Grotius neppe ville ansett bruk av makt som legitimt.

1.6. Sammenfatning

Som fremstillingen ovenfor viser, har behovet for å utøve en avvergende handling overfor en fremtidig potensielt skadelig handling langtrekkende historiske røtter. Sannsynligvis vil emnet også være et tema for framtiden.

Hensyn som trekker i retning av en adgang til preventivt selvforsvar er i første rekke *statsbefolkningens sikkerhet*. Dette ble påpekt, implisitt eller eksplisitt, av samtlige ovennevnte tenkere.

Videre trekker *faren for misbruk* i retning av ikke å tillate preventivt selvforsvar. Dette må kunne utledes av hvordan blant annet Roma legitimerte sin ekspansjon som kriger gjort i selvforsvar.

Hensynet til *avstraffing av forberedelse til krig* kan utledes av St. Aquinas' syn på at selvforsvar må ha en rettferdig grunn, som blant annet kan være avstraffing. Trusselen om at en stat kan foreta et preventivt selvforsvar, som en slags «avstraffelse», dersom en stat ruster opp til krig, vil kunne ha en preventiv virkning. Dette vil si at stater må antas å bli avskrekket fra å forberede seg til krig hvis en adgang til preventivt selvforsvar foreligger.

Hensynet til den *alminnelige freden* trekker i utgangspunktet i retning av at preventivt selvforsvar ikke bør tillates, men hensynet til freden må nyanseres noe. En adgang til

---

³⁵ Hugo Grotius, *De jure belli ac pacis*, bok 2, kapittel 1 seksjon 5, 1625. Oversettelse: A.C. Campbell, *The Rights of War and Peace*, 1901.

³⁶ *Ibid* del 1 romertall III punkt 2.

preventivt selvforsvar kan føre til fravær av stridshandlinger på et geografisk gitt område, eller langvarig fred etter et suksessfullt preventivt selvforsvar. Dette ivaretar dermed også hensynet til freden. Hensynet til freden trekker dermed, på generelt grunnlag, i begge retninger.

2. Maktforbudet i folkeretten

2.1. Behovet for regulering av staters bruk av makt

Virkningene ved ikke å forby bruk av makt mellom stater er at krig kan anvendes som et legalt virkemiddel i det internasjonale samfunnet. Krig er imidlertid et av menneskehetens største problemer. Ulempene med krig uttrykkes slik av Syse: «[k]rig betyr alltid lidelse, ødeleggelse og død».³⁷ Virkningen av krig med nåtidens teknologi uttrykkes godt av Randelzhofer og Dörr: «Due to current levels of armament, prevailing strategic concepts, and the development of modern weaponry, war today endangers the survival of mankind.»³⁸ Randelzhofer og Dörr markerer med dette noe svært viktig, nemlig at teknologien har ført til at dagens kriger kan true menneskehetens eksistens. Det er derfor avgjørende å kontrollere staters bruk av militær makt. I det følgende behandles de historiske tilnærminger til problemet, samt dagens regulering.

2.2. Fremveksten av et generelt forbud mot bruk av makt

Den ovennevnte *rettferdig krig-tradisjonen* kan antas å være et utgangspunkt for regulering av staters bruk av makt.³⁹ Ideen har siden eksistert side om side med folkeretten som i ettertid har vokst fram.⁴⁰ Freden i Westfalen i 1648 førte til at statene befestet sin sterke stilling. De nye nasjonalstatene stilte seg friere til å gå til krig. Parallelt vokste ideen om staters suverenitet fram. Dette fikk uttrykk i *suverenitetsprinsippet*. Ruud og Ulfstein definerer suverenitetsprinsippet som at stater «ikke er underkastet noen annen vilje enn sin egen».⁴¹ Stater fikk med dette også en vid rett til å gå til krig, noe som uttrykkes godt i amerikanske «Lieber Instructions» av 1863.⁴² I art. 67 heter det at «[t]he

---

³⁷ Henrik Syse, *Rettferdig krig? Om militær makt, etikk og idealer*, Oslo 2003, 19.

³⁸ Simma et al. 203. Min kursivering.

³⁹ Arne Willy Dahl, *Håndbok i militær folkerett*, 2. utgave, Oslo 2008, 56.

⁴⁰ At tradisjonen eksisterer og har betydning for å legitimere staters bruk av makt er sikkert nok. Sofaer har gjort seg til talsmann for at vilkårene skal spille en rettslig rolle når de faktiske omstendighetene gjør det umulig for en stat å følge folkeretten, se Sofaer 117f.

⁴¹ Ruud og Ulfstein 21.

⁴² Dahl 56.

law of nations allows every sovereign government to make war upon another sovereign state». Forsøk på innskrenkinger i denne retten kom med Folkeforbundspakten av 1919 art. 12,⁴³ og Kellogg-Briand pakten av 1928 artikkel 1. Denne fordømte krig som internasjonalt virkemiddel.⁴⁴ Etter andre verdenskrig var klimaet for å oppnå internasjonal fred særlig godt. FN-pakten var et av de viktigste verktøy statene tok i bruk for å sikre den internasjonale freden. FN-pakten ble signert den 26. juni 1945 i San Fransisco. Etter FN-paktens art. 2(4) skal stater avstå fra å bruke makt i internasjonale relasjoner.

2.3. Kort om innholdet i forbudet mot bruk av makt etter FN-pakten art. 2(4)

FN-pakten art. 2(4) lyder:

All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.

FN-pakten art. 2(4) hevdes undertiden å være «the heart of the United Nations Charter».⁴⁵ Forbudet har stor rettslig betydning som utgangspunkt for bruk av makt i internasjonale relasjoner.

Det kan reises spørsmål om hvem som har plikt til å avstå fra å bruke makt internasjonalt. Ordlyden er «All Members». Med dette menes medlemsstater av FN. For disse kan det oppstå traktat-motstrid dersom en medlemsstat i en annen traktat har bundet seg til å bruke makt internasjonalt. Etter FN-pakten art. 103 går imidlertid FN-pakten ved kollisjonstilfeller foran staters øvrige traktatbaserte forpliktelser. Medlemsstater kan derfor ikke avtale seg vekk fra forbudet. Videre kan det reises spørsmål om stater som ikke er medlem av FN-pakten står fritt til å utøve makt. Maktforbudet antas imidlertid å være sedvanerett, som altså vil si at det binder alle stater, også stater som ikke er medlemmer av FN-pakten. Dette kan blant annet utledes av staters brede enighet bak resolusjonen *Friendly Relations*, som fastslår at stater skal avstå fra bruk av makt internasjonalt. Denne oppfatningen fremgår også av ICJ i *Nicaragua*-saken som uttaler at

---

⁴³ Ruud og Ulfstein 192.

⁴⁴ Ian Brownlie, *Principles of public international law*, 7. utgave, New York 2008 (Brownlie 2008), 730.

⁴⁵ Louis Henkin, «The reports of the Death of Article 2(4) are Greatly Exaggerated» (1971) som sitert av Simma et al. 207.

«[t]he general rule prohibiting force [is] established in customary law». ⁴⁶ Alle stater, både medlemmer og ikke-medlemmer av FN-pakten, har derfor plikt til å avstå fra å bruke makt.

Ordlyden av den engelske teksten tilsier at all bruk av makt er forbudt. Ordlyden utelukker dermed ikke at for eksempel økonomisk makt, ideologisk makt, kulturell makt eller religiøs makt også er forbudt å bruke i internasjonale relasjoner. Sett i sammenheng med de øvrige bestemmelsene i FN-pakten, blant annet formålet ⁴⁷ som taler om å motvirke «acts of aggression» og preamblets avsnitt syv som bruker begrepet «armed force», er det imidlertid tydelig at begrepet skal forstås utelukkende som «væpnet makt». Denne oppfatningen er bekreftet av Generalforsamlingen i resolusjon *Definition of Aggression*. Resolusjonens artikkel 1 uttrykker at aggresjon er bruk av *væpnet* makt av en stat mot en annen stats suverenitet. Det må derfor være klart at Generalforsamlingen tolker forbudet til å omhandle «væpnet makt». I følge *travaux préparatoires* til FN-pakten art. 2(4) ble et forslag fra Brasil om utvidelse av forbudet til også å omhandle økonomisk bruk av makt, avslått. ⁴⁸ Forarbeidene trekker derfor også i retning av at det med «makt» er ment «væpnet makt». Selv om ordlyden i art. 2(4) er «makt», må det altså likevel slutes ut av en naturlig forståelse av FN-pakten i sin helhet, dens formål og etterfølgende resolusjoner, at det er bruk av væpnet makt som er forbudt i internasjonale relasjoner. ⁴⁹

Det kan videre reises spørsmål ved om bruken av makt må være *direkte*, altså hvor langt en stat må gå i å aktivt og direkte foreta en handling før den rammes av maktforbudet. Indirekte bruk av makt er for eksempel understøttning av opprørsgrupper. Slik bruk av makt har fått stor praktisk betydning internasjonalt, ettersom den er mer praktikabel i den moderne realpolitikken enn å erobre og kolonisere land. I *Definition of Aggression* slår Generalforsamlingen fast at om en handling er uttrykk for aggresjon, må avgjøres i det konkrete tilfelle. Likevel skisseres noen generelle vurderingsmomenter. Art. 3 inneholder en ikke-uttømmende liste av typetilfeller som skal anses som bruk av makt, herunder understøttning av opprørsgrupper. I den ovennevnte *Nicaragua*-saken hadde USA, ved væpning og trening av Contras, brutt med det indirekte maktforbudet. Det var ikke

---

⁴⁶ *Nicaragua*, avsnitt 193.

⁴⁷ FN-pakten art. 1

⁴⁸ UNICO Documents 251 s. 253f. (1945) inntatt i Michael N. Schmitt, *Essays on Law and War at the Fault Lines*, Hague 2012, 19.

⁴⁹ Dinstein 87 og J.L. Brierly, *The law of nations – An introduction to the international law on peace*, 6. utgave, Oxford 1963, 415.

nødvendig at USA sendte egne styrker eller åpent og synlig gikk til angrep på Nicaragua. Det er derfor klart at også indirekte bruk av væpnet makt er i strid med det alminnelige maktforbudet.

Det fremgår av ordlyden av art. 2(4) at stater heller ikke kan *true* med ulovlig bruk av makt. Det kan reises spørsmål om trussel om bruk av *lovlig* makt også strider mot maktforbudet. ICJ uttalte i *Nuclear Weapons*-saken av 1996 at: «[t]he notion of «threat» and «use» of force under Article 2, paragraph 4, of the Charter stand together in the sense that if the use of force itself in a given case is illegal – for whatever reason – the threat to use such force will likewise be illegal.»⁵⁰ Ettersom ICJ uttrykker at en trussel om ulovlig bruk av makt er en ulovlig trussel, kan det nok sluttet antitetisk at en trussel om lovlig bruk av makt er lovlig. En stat kan altså true med å bruke makt den etter folkeretten ville hatt adgang til å bruke.

Art. 2(4) kan leses som at forbudet mot bruk av makt bare er forbudt der det krenker en stats «territorial integrity», «political independence» eller på annet vis er i strid med FN-paktens formål. Enkelte har anført at forbudet dermed skal tolkes snevert og at bruk av makt som ikke krenker en stats territorielle integritet eller politiske uavhengighet ikke er forbudt.⁵¹ Et åpenbart motargument til dette synet finnes allerede i ordlyden til bestemmelsen. Uttrykket «or in any other manner inconsistent with the Purpose of the United Nations» må være ment som en oppsamlingskategori, slik at bestemmelsens rekkevidde er langt videre enn de to særskilt nevnte situasjonene.

Formålet til FN-pakten er blant annet inntatt i art. 1(1) og er å «maintain international peace and security, and to that end: to take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression». Ordlyden forbyr dermed all utøvelse av væpnet makt som strider mot internasjonal fred og sikkerhet. Bestemmelsen er derfor gitt et vidt virkeområde.

Videre bekrefter *travaux préparatoires* en slik tolkning. Begrepene «territorial integrity» og «political independence» var ikke med i det opprinnelig forslaget, men ble ført på i

---

⁵⁰ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (Advisory Opinion) [1996] ICJ rep. 226. (*Nuclear Weapons*), avsnitt 47.

⁵¹ For eksempel hevdet Argentina at okkupasjon av Falklandsøyene i 1982 ikke var brudd på maktforbudet ettersom det ikke krenket Storbritannias territorielle integritet eller politiske uavhengighet (ettersom Argentina hevdet å eie øya).

ettertid uten at noe ble nevnt om at det skulle innsnevre bestemmelsens virkeområde.⁵² Dette tilsier at forbudet ikke var tilsiktet å få en innskrenket betydning ved tilføyelsen.

Uttrykk for bestemmelsens vide rekkevidde finnes også i Generalforsamlingens praksis, og må anses som uttrykk for *opinio juris*. I resolusjon *Definition of Aggression* art. 1 bokstav (a) og (b) presiserer Generalforsamlingen at begrepet «stat» ikke innebærer et krav om at staten må ha anerkjennelse som stat av motparten eller er medlemsstat av FN.⁵³ Rekkevidden av forbudet er derfor ikke innskrenket av begrepet «stat». I tillegg er begrepet ikke ment å være avgrenset mot stater i flertall, altså stater som utøver aggresjon sammen. Artikkel 2 presiserer at den første krigshandlingen er bruk av aggresjon *prima facie* (ved første øyekast). I ettertid kan imidlertid en nærmere vurdering av handlingen «in light of other relevant circumstances» gjøres av Sikkerhetsrådet.

Et brudd på maktforbudet kan få flere rettslige virkninger. For det første kan Sikkerhetsrådet gripe inn å avgjøre hvilke tiltak som skal iverksettes etter FN-pakten art. 39 jfr. 41 og 42. Slike tiltak kan være kontroll av en stats militære midler, sikkerhetssoner, flyforbudssoner eller liknende. Den som er direkte berørt av maktbruken kan også treffe mottiltak uavhengig av Sikkerhetsrådet. Dersom maktbruken kvalifiserer som «væpnet makt» kan den berørte staten initiere selvforsvar etter art. 51. Den berørte staten kan også ta saken opp til ICJ for blant annet å få stadfestet ulovligheten av handlingen og eventuelt kreve erstatning.

2.4. Unntak fra maktforbudet

Selv om maktforbudet gir uttrykk for å være absolutt og ufravikelig er det gjort visse unntak. De rettslig best etablerte unntakene er inntatt i FN-pakten. I FN-systemet er det viktigste unntaket den bruk av makt som følger av mandat fra FN. Sikkerhetsrådet kan etter FN-paktens kapittel syv vedta bruk av makt som mottiltak mot et brudd på art. 2(4). Inntil Sikkerhetsrådet har truffet et passende mottiltak har systemet åpnet for en midlertidig løsning som går ut på at stater har adgang til å forsvare seg selv. Dette fremgår direkte av art. 51. Etter art. 51 har stater en adgang til å foreta individuelt eller kollektivt selvforsvar. Det kan reises spørsmål om hvor langt adgangen til selvforsvar rekker, herunder om adgangen til selvforsvar innebærer en adgang til preventivt selvforsvar.

---

⁵² Simma et al. s. 216 avsnitt 37.

⁵³ *Definition of Aggression*.

Dette behandles inngående i del IV. I en muligens like uklar rettslig stilling som preventivt selvforsvar, står humanitære intervensjoner. Dette er intervensjoner som er gjort med påberopelse om å ivareta menneskerettighetene for en annen stats befolkning. En videre behandling av humanitære intervensjoner er utenfor oppgavens emne. Det er i tillegg sikker rett at en stat kan invitere en annen stat til å intervensjonere eller utøve makt overfor eget folk og territorium.⁵⁴

Det er også sikker rett at staten som utøver selvforsvar har bevisbyrden for det relevante rettslige grunnlaget som gjør handlingen lovlig, og at vilkårene er oppfylt. Gjeldende rett kommer blant annet til uttrykk i ICJ sin avgjørelse i *Oil platforms*.⁵⁵ I saken uttrykte ICJ at «[t]he burden of proof of facts showing the existence of such an attack rests on the United States.»⁵⁶ Staten som påberoper seg et unntak fra art. 2(4) har med andre ord bevisbyrden.

3. Rettslig kontekst – et grovriss av preventivt selvforsvar

Følgende del vil behandle rettskildesituasjonen og spørsmålene som reises i forbindelse med preventivt selvforsvar på et overordnet nivå. Dette er gjort for bedre å få fram hvordan de ulike rettslige drøftelsene er i forhold til hverandre. I del IV vil oppgaven behandle alt dette grundigere.

Hovedspørsmålet er om stater har en adgang til å utøve preventivt selvforsvar. Det er ingen traktatbestemmelser som eksplisitt regulerer staters adgang til preventivt selvforsvar. FN-pakten art. 51 regulerer imidlertid staters alminnelige adgang til selvforsvar. Denne slår fast at stater har adgang til «inherent»⁵⁷ selvforsvar «if an armed attack occurs»⁵⁸. En naturlig språklig forståelse av dette er at et væpnet angrep må oppstå før stater gis adgang til å forsvare seg. Spørsmål som reises er hva som kreves for at et angrep «oppstår». Spørsmålet henger i stor grad sammen med hvordan man tolker at stater har en «iboende» rett til selvforsvar. Selv om spørsmålene i stor grad påvirker

---

⁵⁴ Dette ble forutsatt i Kongo-saken og behandles av Randelzhofer og Dörr, se Simma et al. 214.

⁵⁵ *Case concerning Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America)* [2003] ICJ rep. 161 (*Oil Platforms*).

⁵⁶ *Ibid* avsnitt 57.

⁵⁷ Senere «iboende».

⁵⁸ Senere «dersom et væpnet angrep oppstår».

hverandre, behandles i det følgende bare hva som ligger i at et «væpnet angrep oppstår». Det ses altså i første omgang vekk fra hva som ligger i «iboende rett».

Skal «oppstår» tolkes snevert til «etter at et angrep har oppstått»? En naturlig forståelse kan være at et væpnet angrep må være initiert men ikke at det må være fullbyrdet. Dette kan baseres på en fornuftig tolkning av den engelske teksten av art. 51. Det må også tillegges vekt at et initiert angrep ikke er en verneverdig handling, og at det kan virke urimelig at forsvarerstaten må vente til etter at skadevirkningen har oppstått med å forsvare seg. Det er derfor nærliggende, og lite kontroversielt, å slutte at *avbrytende selvforsvar* kan hjemles som lovlige også innenfor en restriktiv tolkning av artikkel 51.

Spørsmålet er derfor om art. 51 også dekker selvforsvar som går utover det å avbryte initierte angrep, altså mot trusler som er fjernere. En naturlig tolkning av at et «væpnet angrep oppstår» tilsier at selvforsvar ikke kan utøves før et væpnet angrep i alle fall er initiert. Mens internasjonal fred i utgangspunktet tilsier at all bruk av makt bør begrenses til et minimum, slik at art. 51 må tolkes restriktivt, tilsier staters sikkerhet i utgangspunktet at det gis adgang til preventivt selvforsvar under visse omstendigheter. På generelt grunnlag kan det hevdes at formålet med FN-pakten, som blant annet er internasjonal fred og staters sikkerhet, ikke trekker klart i én bestemt retning.

Det er ikke avsagt resolusjoner fra FN som tar et direkte standpunkt til den generelle adgangen til preventivt selvforsvar etter art. 51. Dette er nok i stor grad begrunnet i staters ulike syn på lovligheten av preventivt selvforsvar. Det nærmeste Sikkerhetsrådet har kommet problemstillingen, er en rapport om moderne trusler av 2004 utarbeidet på initiativ av Sikkerhetsrådets Generalsekretær. I rapporten uttales det at «a threatened State, according to long established international law, can take military action as long as the threatened attack is imminent, no other means would deflect it and the action is proportionate.»⁵⁹ Hvilken vekt denne uttalelsen kan tillegges er imidlertid usikkert ettersom den angivelig er kritisert av 118 stater.⁶⁰

I forarbeidene og forhistorien til art. 51 er det også lite å hente. Det synes ingen steder direkte uttrykt at art. 51 avskjærer staters adgang til preventivt selvforsvar, eller at

---

⁵⁹ *A more secure world: our shared responsibility*, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, UN Doc. A/59/565, 12. desember 2004 (*A more secure world*), s. 54, avsnitt 188.

⁶⁰ Non-Aligned-Movement, på 118 medlemsstater, kritiserte rapporten. Se Christine Gray, *International Law and the Use of Force*, 3. utgave, New York 2008, 165.

preventivt selvforsvar skal anses som lovlig. Det juridiske fagmiljøet inntar dermed naturlig nok ulike posisjoner. ICJ har da heller ikke i sine avgjørelser tatt et uttrykkelig standpunkt til staters adgang til preventivt selvforsvar.

Stater uttrykker også forskjellige standpunkt og den enkelte statens oppfatning kan endre seg over tid. USA, med den såkalte «Bush-doktrinen» av 2001, må antas å hevde at det eksisterer en lovlig adgang til preventivt selvforsvar.⁶¹ USAs angrep på Afghanistan i 2001 og Irak i 2003 ble imidlertid likevel i hovedsak påberopt som lovlig under henholdvis etterfølgende selvforsvar og FNs resolusjoner, og ikke som preventivt selvforsvar.⁶² Storbritannia og Israel kan også antas å godta staters adgang til preventivt selvforsvar.⁶³ Krigen mellom Israel, Egypt, Jordan og Syria i 1967 (seksdagerskrigen) kan de facto anses som eksempel på preventivt selvforsvar. En uttrykkelig henvisning fra Israel om lovligheten av preventivt selvforsvar som sådan fant imidlertid ikke sted. Dette ble derimot gjort ved Israels angrep på Irak i 1981. Israelske bombefly ødela atomreaktoren Osirak under konstruksjon, og Israel påberopte seg adgang til preventivt selvforsvar.⁶⁴ Angrepet ble imidlertid allment fordømt internasjonalt i påfølgende Sikkerhetsrådsresolusjon.⁶⁵ Det ble likevel av flere stater argumentert med at fordømmelsen kom som følge av at trusselen ikke var umiddelbar og aksjonen ikke nødvendig.⁶⁶ Dette må nok leses som et uttrykk for at disse statene godtok at det på generelt grunnlag var en adgang til preventivt selvforsvar, men at selvforsvaret i dette konkrete tilfellet overskred adgangen. Israel har i ettertid bombet flere mål i Syria og Libanon uten å være direkte angrepet i forkant.⁶⁷ Dette har imidlertid blitt dysset ned. Det

---

⁶¹ Dette synet fastholdes i *Operational Law Handbook* 2012 s. 4, del III bokstav A og punkt 4 (*Operational Law Handbook*). Se for øvrig forbeholdet som er gjort innledningsvis som uttrykker «the Handbook is not intended to represent official U.S. policy regarding the binding application of varied sources of law».

⁶² Likevel hviler argumentasjonen for å rettferdiggjøre et angrep på Irak i 2003 betydelig på betraktninger med karakter av preventivt selvforsvar.

⁶³ Gray 160.

⁶⁴ Uttalelse ved pressekonferanse i Tel Aviv, se Spector og Cohen 16.

⁶⁵ FNs Sikkerhetsrådets resolusjon nr. 487 av 19. Juni 1981, UN Doc. S/RES/487.

⁶⁶ Blant annet Storbritannia og USA (som mente 3 til 5 ikke var umiddelbart, og at den diplomatiske veien ikke var uttømt).

⁶⁷ NRK, *Israel angrep mål i Syria*, URL: <http://www.nrk.no/verden/israel-angrep-mal-i-syria-1.11331162> [sjekket 03.05.14], Israel National News, *Israel Hits Hezbollah Post in Lebanon*, URL: <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/177826#.UyxBCf5M-V> [sjekket 03.05.14]. Det finnes imidlertid de som hevder aksjonene er alminnelig selvforsvar ettersom statene er i en krigstilstand og ingen fredsavtale er underskrevet, se for eksempel Dinstein s. 199 avsnitt 527. Disse hevder at aksjonene derfor ikke kan brukes som uttrykk for preventivt selvforsvar.

må likevel kunne slutes at Israel antar å ha en folkerettslig adgang til preventivt selvforsvar, eller i alle fall et behov for å utøve slikt selvforsvar.⁶⁸

Kommunikasjonen mellom stater bærer undertiden preg av trusler om preventivt selvforsvar. Mens Sør-Korea og USA truer Nord-Korea med preventivt selvforsvar, truer Nord-Korea USA og Sør-Korea.⁶⁹ Det samme gjelder gjensidig mellom Israel og Iran.⁷⁰ Japan, Canada, Sør-Afrika og Australia åpner også opp i offentlige uttalelser for at de kan foreta preventivt selvforsvar.⁷¹ Hvorvidt slike trusler kan antas å være uttrykk for hva som er lov, eller bare er politisk motivert, er imidlertid usikkert. Flertallet av stater må nok antas å ikke eksplisitt støtte en adgang til preventivt selvforsvar, men presumptivt bør nok statene tolkes til å anse seg i stand til lovlig å gjøre det de truer med.

Dersom stater skulle ha en adgang til preventivt selvforsvar, antas faren for misbruk å bli stor. Det er adskillig lettere for verdenssamfunnet å konstantere om et væpnet angrep forelå enn at en trussel om et væpnet angrep ville komme til å materialisere seg. I så måte kan adgangen til preventivt selvforsvar brukes som vikarierende grunnlag for andre motiver. På den andre siden er det også klart at de moderne truslene ikke-statlige terrororganisasjoner og MØV utgjør på mange måter er farligere enn tidligere tiders trusler og at behovet for å være tidlig ute, i forhold til slike trusler, derfor har økt tilsvarende.

Ovennevnte kilder tilsier derfor at en naturlig forståelse av ordlyden av «væpnet angrep oppstår» må legges til grunn og at stater derfor ikke kan foreta forkjøpsangrep eller preventive angrep. Det er da et spørsmål om begrepet «iboende rett» i art. 51 fører til at dette likevel må tolkes annerledes. Viderefører «iboende rett» sedvanen før 1945?

---

⁶⁸ Et annet perspektiv er at Israel ikke mener å ha en slik adgang, men hevder å være i en krigstilstand med disse landene. Hver handling er derfor et ledd i en stadig krigstilstand og ikke preventivt selvforsvar, se Dinstein s. 15 avsnitt 37 sammenholdt med s. 199f. avsnitt 527. Avgjørende for opphør av krigstilstand hevder Dinstein er en formell fredsavtale, ikke bare fravær av stridshandlinger, se 34ff. Et slikt syn er utvilsomt kontroversielt og ville uthule staters behov for preventivt selvforsvar.

⁶⁹ Arirang News, *South Korean military gains authority to launch pre-emptive strike against North when necessary*, URL: http://www.arirang.co.kr/News/News_View.asp?nseq=158760 [sjekket 03.05.14], International Business Times, *North Korea Threatens Pre-Emptive Strikes against South Korea and US*, URL: <http://www.ibtimes.co.uk/articles/511802/20131007/north-korea-threat-seoul-pyongyang-drill-nuclear.htm> [sjekket 03.05.14].

⁷⁰ Reuters, *Iran says would act against enemies if endangered*, URL: <http://www.reuters.com/article/2012/02/21/us-iran-threat-idUSTRE81K0DD20120221> [sjekket 03.05.14].

⁷¹ Gray 160ff.

Forhistorien og forarbeidene til art. 51 tilsier at «iboende rett» var tatt inn i FN-pakten for å forsikre medlemsstatene om at den selvforsvarsadgangen de hadde hatt før 1945 ikke skulle endre karakter. Dette tilsier at «iboende rett» må tolkes som en videreføring av sedvaneretten før 1945. Videre må sedvaneretten før 1945 kartlegges for å avgjøre om stater da hadde en adgang til preventivt selvforsvar.

Caroline-saken er alminnelig omtalt som utgangspunktet for preventivt selvforsvar i sedvaneretten. Det såkalte «Webster-formularet», som begge parter var enige om, medførte at «[i]t will be for that Government [som bruker væpnet makt] to show a necessity of self-defence, instant, overwhelming, leaving no choice of means and no moment for deliberation.»⁷² Formularet brukes mye i den juridiske litteratur for å understøtte staters adgang til preventivt selvforsvar. Dette gjelder på tross av at Caroline-saken i seg selv må antas å være et dårlig prejudikat. Dette da saken ikke omhandlet selvforsvar, men staters adgang til selvhjelp som «measures short of war», handlingene var utøvet i *etterkant* av grensetrefninger, og siden handlingene var gjort mot ikke-statlige aktører.

Avgjørelser fra Nürnbergtribunalet viser at både de prosederende partene og tribunalet anerkjente «Webster-formularet» som gjeldende rett opp til 1945.⁷³ I 1945 må derfor stater antas å ha hatt en adgang til preventivt selvforsvar mot en umiddelbar trussel som var overhengende og ikke kunne avbøtes på annen måte.

Spørsmål kan reises om stater har tatt avstand fra denne sedvaneretten, og at sedvaneretten derfor ikke dekker preventivt selvforsvar i dag. På bakgrunn av tidligere redegjørelse av etterfølgende praksis etter 1945 er det vanskelig å påvise at stater har tatt et uttrykkelig oppgjør med preventivt selvforsvar som en ulovlig form for selvforsvar. Gjeldende rett må nok dermed være at «iboende rett» har videreført sedvaneretten før 1945. Etter dette finner jeg det forsvarlig å slutte at stater har en adgang etter sedvaneretten, videreført av art. 51, til å utøve preventivt selvforsvar i form av *forkjøpsangrep*.

---

⁷² For uttalelsene og faktiske forhold se The Avalon Project, *The Caroline*, http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

⁷³ Michael J. Kelly, «Time warp to 1945 – resurrection of the reprisal and anticipatory self-defense doctrines in international law», *Journal of transnational law & policy*, Vol. 13 nr. 1 2003, 1-39 (22).

Spørsmålet er videre om stater har adgang til å utøve preventive angrep, altså angrep mot trusler som ikke er umiddelbare. Det store flertall av jurister må tolkes til ikke å anerkjenne lovligheten av preventive angrep. Hovedargumentet synes å være at slike trusler ofte er preget av stor usikkerhet.⁷⁴ Det hevdes imidlertid av noen at dagens trusler er blitt så store og kan realiseres så raskt og usynlig at preventivt selvforsvar også mot ikke-umiddelbare trusler er tvingende nødvendig. Det er i så måte spørsmål om en ny type sedvanerett er etablert eller på vei til å etableres i folkeretten. Det finnes imidlertid ikke en klar og ensartet praksis uten motstand internasjonalt som kan underbygge slike påstander. Likevel finnes tendenser i retning av en økt aksept.

---

⁷⁴ Et godt eksempel i så måte er invasjonen av Irak i 2003. Et av argumentene for invasjonen var å uskadeliggjøre MØV som USA påsto Irak var i bestillelse av. Ingen MØV ble funnet.

DEL IV – STATERS ADGANG ETTER FOLKERETTEN TIL PREVENTIVT SELVFORSVAR

---

1. Innledning

Kaufman, blant flere, henviser til at det er utbredt forvirring om begrepet preventivt selvforsvar. Han hevder det er viktig å skille mellom *preventive angrep* og *forkjøpsangrep*.⁷⁵ Det er min oppfatning at også *avbrytende selvforsvar* må behandles som en særlig form for preventivt selvforsvar. Etter denne generelle gjennomgangen av rettskildebilde og hvilke spørsmål som bør reises ovenfor, vil oppgaven drøfte hvert typetilfelle for seg.

I det følgende skal adgangen til preventivt selvforsvar, og rekkevidden av en eventuell adgang, vurderes. Et underliggende spørsmål er om det har skjedd en endring når det gjelder staters adgang til preventive angrep etter tusenårsskifte. Dette underliggende spørsmålet vil ikke bli drøftet underveis, men det vil reflekteres over avslutningsvis på bakgrunn av de funn som er gjort.

2. Staters adgang til avbrytende selvforsvar

2.1. Problemet

Et avbrytende selvforsvar forutsetter at stat A initierer en angrepshandling. Det kan for eksempel være at stat A sender regulære styrker over grensen til stat B eller sender fly inn i stat Bs luftrom.⁷⁶ Stat B reagerer imidlertid militært før skadevirkningen av angrepet fra stat A har manifestert seg. Dette gjøres for eksempel med antiluftrakter mot Interkontinentale Ballistiske Missiler (ICBM), ved å sende egne jagerfly mot fiendtlige bombefly eller likende. Poenget er at skadevirkningene fra angrepet ikke er inntruffet før

---

⁷⁵ Whitley R.P. Kaufman, *What's Wrong With Pre-emptive War?* Conference paper: Joint Services Conference on Professional Ethics, Springfield, Virginia 2005, se innledningen. URL: <http://isme.tamu.edu/JSCOPE05/Kaufman05.html> [sjekket 03.05.14]. Se også Marco Benatar, Judy Lo Jacono og Stephen Ristich, «The Pre-emptive and Preventive Use of Force in Response to the Proliferation of Weapons of Mass Destruction – Workshop report», *Military Law and the Law of War review* 49/1-2, 2010, 207 hvor NATOs rettslige rådgiver Mr. Baldwin De Vidts uttrykker det samme, se også Robert J. Delahunty og John Yoo, «The «Bush doctrine»: Can Preventive War be justified?», *Harvard Journal of Law & Public Policy* Vol. 32, 2009, 849, med samme begrepsbemerkning.

⁷⁶ For eksempel tester stadig vekk russiske styrker det norske forsvaret, gjennom 2012 var det omtrent 70 russiske fly langs norskekysten: TV 2 nyhetene, *Over 70 russiske fly oppdaget langs norskekysten i fjor*, URL: <http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/over-70-russiske-fly-oppdaget-langs-norskekysten-i-fjor-4019698.html#UwjsiPI5OT8> [sjekket 03.05.14].

stat B iversetter sitt mottiltak. Stat A kan derfor trekke tilbake angrepet uten at det har ført til skade.⁷⁷ Det er ikke snakk om at stat B utøver etterfølgende selvforsvar.⁷⁸ Spørsmålet som behandles her er hvorvidt art. 51 gir stater adgang til avbrytende selvforsvar.

2.2. Særlig om begrepene «væpnet angrep» og «oppstår» i Artikkel 51

2.2.1. Ordlyden, traktatens sammenheng og formål

Art. 51 fastslår for det første den ubestridte og ukontroversielle tradisjonelle adgangen til etterfølgende selvforsvar stater har etter FN-pakten. Med etterfølgende selvforsvar menes her selvforsvar etter at skadevirkningen av et angrep er inntruffet.⁷⁹ I tillegg kan bestemmelsen antas å åpne for avbrytende selvforsvar. Hvorvidt en slik adgang eksisterer avhenger av hvordan art. 51 tolkes og reiser i hovedsak to spørsmål. For det første ved hvilket stadium art. 51 gir stater en adgang til selvforsvar; ved *trusselen* om et væpnet angrep, ved *initieringen* av et væpnet angrep eller først når skadevirkningene av angrepet er *manifestert*? For det andre om trusselen eller det initierte angrepet må ha en bestemt karakter og et bestemt omfang for at selvforsvar kan utøves. Disse spørsmålene vil bli behandlet suksessivt ved drøftelsen av hver relevante kilde. Hva som ligger i at stater har en «iboende rett» til selvforsvar vil ikke behandles i denne delen. Den vil behandles under forkjøpsangrep.

Sedvaneretten har regler for tolkning av traktater. Disse kommer til uttrykk i Wien-konvensjonen. Wien-konvensjonen art. 31 punkt 1 slår fast at en traktat skal tolkes i «god tro» og i tråd med en naturlig forståelse. For FN-pakten kommer også Wien-konvensjonen art. 33 til anvendelse. Denne uttrykker i punkt 1 at hvert språk er autorativt, og at de skal presumeres å være ensbetydende jfr. punkt 3. FN-paktens art. 51 skal derfor tolkes i god tro og de ulike språkversjonene skal tolkes i lys av hverandre. Autoritative tekster av FN-pakten er engelsk, fransk, spansk, kinesisk og russisk, se FN-pakten art. 111. Først vurderes den engelske teksten.

---

⁷⁷ C.H.M. Waldock, *The regulation of the use of force by individual states in international law*, Paris 1952, 497.

⁷⁸ Begrepet «etterfølgende selvforsvar» er ment å dekke selvforsvar som utøves etter at det utvilsomt foreligger et væpnet angrep, herunder at skadevirkningene har oppstått.

⁷⁹ Dersom det ikke er gjentakelsesfare er imidlertid etterfølgende selvforsvar en ulovlig represalie, se oppgavens behandling av begrensninger av preventivt selvforsvar i del V.

Den engelske teksten av art. 51 lyder:

Nothing in the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security.⁸⁰

En naturlig forståelse av at noe «oppstår» er at noe nytt inntreffer. En naturlig forståelse av «dersom» er at en hendelse stilles som et vilkår eller betingelse. Den engelske versjonen av art. 51 er derfor nærliggende å tolke til at stater har en adgang til avbrytende selvforsvar. Et forbud må i så fall bero på en innskrenket tolkning av begrepet «oppstår». En restriktiv tolkning av art. 51 må derfor antas å åpne for avbrytende selvforsvar. Ordlyden er imidlertid vanskelig forsonelig med en adgang til øvrig preventivt selvforsvar. Da må i så fall må begrepet «oppstår» tolkes utvidende.

Den franske teksten er «est l'objet d'une agression armée». Oversatt betyr det «er utsatt for væpnet aggresjon». En naturlig forståelse av dette er at en *trussel* om bruk av væpnet makt kan være nok til å utøve lovlig selvforsvar. Den franske teksten indikerer en større adgang til selvforsvar enn den engelske. Den franske og den engelske teksten avviker derfor fra hverandre.

Brierly har forsøkt å harmonisere den engelske og den franske teksten av art. 51. Hvis «dersom» i den engelske teksten tolkes som en hypotese, og ikke som et tvingende vilkår, er tekstene i harmoni. Altså at den engelske teksten tolkes som et eksempel på en ikke-uttømmende liste av tilfeller der stater lovlig kan utøve selvforsvar.⁸¹ En slik tolkning av den engelske versjonen kan imidlertid vanskelig forenes med en tolkning *expressio unius est exclusio alterius*, altså å uttrykke A er å utelukke B. På denne bakgrunn finner Dinstein, og flere med han, at det er fornuftsstridig å tolke art. 51 til å omfatte en adgang til preventivt selvforsvar. Dinstein spør derfor «What is the point in stating the obvious (i.e. that an armed attack gives rise to the right of self-defence), while omitting any reference whatever to the ambiguous circumstances of an allegedly permissible preventive war?». ⁸² En slik utelatelse av preventivt selvforsvar i art. 51 kan skyldes at art. 51 ikke var ment å

---

⁸⁰ Min understreking.

⁸¹ Brierly 419.

⁸² Dinstein 198.

endre tidligere sedvanerett, men utformet med sikte på å sanksjonere regionale allianser som lovlige.⁸³ Dette forklarer i så fall en fornuftsstridig ordlyd.

Isolert sett vil nok likevel den engelske teksten utelukke preventivt selvforsvar siden den uttrykker at et væpnet angrep må ha oppstått. Dette står i kontrast til en fornuftig tolkning av den franske teksten. Det er nødvendig å vurdere øvrige språkversjoner.

Den spanske tekstens ordlyd er «en caso de ataque armado» og kan oversettes til «i tilfelle av et væpnet angrep». Teksten kan i så måte antas å være et slags kompromiss mellom den franske og den engelske teksten. Bring tolker den spanske teksten til å «skulle kunne ge utrymme för akuta preventiva handlingar.»⁸⁴

Det viste seg vanskelig å klargjøre betydning av den kinesiske og russiske teksten. En direkte oversettelse viser imidlertid at russisk og kinesisk tekst i stor grad sammenfaller med den franske. Dette har blitt bekreftet av to jurister ved Universitetet i Tromsø, som har studert henholdsvis kinesisk og russisk rett. Det har dessverre ikke latt seg verifisere i oversatt litteratur. Butlers oversettelse av den russiske introduksjonen til internasjonal rett problematiserer ikke selvforsvar etter art. 51.⁸⁵ Det gjør heller ikke Keyuan og Chen sin oversettelse i *International Law in East Asia*.⁸⁶ Forutsatt at disse verdensdelene ikke problematiserer preventivt selvforsvar, blir spørsmålet hvordan dette skal tolkes. Det er nærliggende å anta at det ikke skilles mellom preventivt selvforsvar og selvforsvar. Det kan tenkes at oppfatningen er at så lenge selvforsvar er nødvendig, er det legalt.

De ulike språkversjonene tilsier dermed samlet sett at preventivt selvforsvar ikke er utelukket av art. 51. Den engelske versjonen kan imidlertid tolkes til å utelukke preventivt selvforsvar, og behandles derfor i det følgende.

Det er anført at den engelske teksten av art. 51 har en indre motstrid og at en naturlig språklig forståelse av art. 51 derfor må tillegges mindre betydning.⁸⁷ Art. 51 første setning slår fast at selvforsvar kan utøves til Sikkerhetsrådet har truffet tiltak for å «opprettholde» freden. Dersom en stat må vente til et angrep har inntruffet, er freden

---

⁸³ Se under i punkt 2.2.2.

⁸⁴ Ove Bring, *FN-stadgans folkrätt*, Stockholm 1992, 191.

⁸⁵ V.I. Kuznetsov og B.R. Tuzmukhamedov, redigert og oversatt av William Elliot Butler, *International law – a russian introduction*, Utrecht 2009, 327ff.

⁸⁶ Zou Keyuan og Jianfu Chen, *International Law in East Asia*, Ashgate 2011, 313ff.

⁸⁷ Brierly 420.

allerede brutt og Sikkerhetsrådet kan ikke «opprettholde» freden, men må «gjenopprette» den. Begrepet «gjenopprette» er imidlertid ikke brukt i art. 51 første setning. Dette er en fornuftig brist. Etter art. 51 andre setning kan ikke rapporteringen av aggressjon påvirke Sikkerhetsrådets rett og plikt til å treffe tiltak for å «opprettholde» eller «gjenopprette» freden. Ses det hen til øvrige bestemmelser i FN-pakten er «opprettholde» og «gjenopprette» også brukt sammen, blant annet i art. 39 og art. 42. At art. 51 ikke inneholder «gjenopprette» når andre bestemmelser bruker både «opprettholde» og «gjenopprette» bekrefter at art. 51 er inkonsekvent. Siden art. 51 dermed kan antas å ha blitt uheldig utformet, reduseres kanskje verdien av en ordlydsfortolkning av andre deler av bestemmelsen, som for eksempel «dersom» og «oppstår»?⁸⁸ Det er tenkelig at begrepene «dersom» og «oppstår» ikke kan tolkes like bokstavelig som om bestemmelsen utgjorde et harmonisk hele. Forklaringen på den uheldige ordlyden kan tenkes å være at art. 51 var utformet med et annet siktemåle enn en grundig regulering av staters adgang til selvforsvar.⁸⁹

Det er også interessant å merke seg hva art. 51 ikke behandler. Art. 51 er taus om hva som statuerer et «væpnet angrep». Videre er art. 51 taus når det gjelder rekkevidden av et igangsatt lovlig selvforsvar. Hva tilsier det så at art. 51 unnlater å regulere viktige sider av staters adgang til selvforsvar? Det er konsensus i det juridiske fellesskap at begrensningene til selvforsvar kommer av sedvanerett forut for FN-pakten. Dette indikerer at art. 51 naturligvis skulle suppleres av sedvaneretten på området. Vekten man kan tillegge ordlyden «dersom et væpnet angrep oppstår», som en *begrensning* av staters selvforsvarsrett, må derfor antas å være usikker.

For videre å forstå hvordan art. 51 skal tolkes, er det nødvendig å se hen til øvrige tolkningsmomenter. Etter Wien-konvensjonen art. 31 punkt 1 skal ordlyden tolkes i lys av traktatens «kontekst». I dette ligger at hver del av bestemmelsen skal tolkes i tråd med hva som må antas å være i sammenheng med resten av traktaten.

Art. 2(4) bruker begrepet «threat of use of force» og behandler derfor framtidige trusler. Mens altså art. 2(4) uttrykkelig behandler framtidige trusler, fremgår det ikke uttrykkelig av art. 51. Dette gjelder samtlige språkversjoner. Dersom FN-paktens forfattere skulle

---

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Se oppgavens punkt 2.2.2.

være konsekvent, og mente at også preventivt selvforsvar skulle dekkes av art. 51, hadde de en oppfordring til å få dette uttrykkelig fram i art. 51.⁹⁰ Dette kan trekke i retning av at art. 51 ikke åpner for preventivt selvforsvar.

I tillegg er det et poeng at det eksisterer en forskjell mellom begrepet «bruk av makt» i art. 2(4) og begrepet «væpnet angrep» i art. 51. En naturlig forståelse av de ulike begrepene tilsier at «bruk av makt» rammer flere aksjoner enn begrepet «væpnet angrep». Aksjoner må altså være av en bestemt karakter og størrelse for å oppfylle status som et «væpnet angrep».⁹¹ Forutsatt at begrepene er bevisst valgt, som må antas, er det sannsynlig at art. 51 skal tolkes til bare å gi stater en snever adgang til selvforsvar. Isolert sett trekker altså ulik ordbruk i art. 2(4) og art. 51 i retning av at stater ikke har en adgang til preventivt selvforsvar.

Art. 51 kan også ses i lys av art. 39. Art. 39 regulerer grensen for hva Sikkerhetsrådet kan gjøre anbefalinger om eller treffe tiltak mot. Dette er «threat to the peace», «breach of the peace» og «acts of aggression». Trusler mot freden og aggresjonshandlinger må antas å sette en lavere terskel for når Sikkerhetsrådet kan gripe inn enn terskelen for selvforsvar som er ved et «væpnet angrep».⁹² Av dette kan det utledes to ting. For det første må det anses klart at Sikkerhetsrådet etter FN-pakten er sikret førsteplass i køen for å konfrontere situasjonen. For det andre erkjenner FN-pakten indirekte behovet for at trusler bør avbøtes tidlig. Dersom en trussel mot freden kan avbøtes av et handlingsdyktig Sikkerhetsråd, men Sikkerhetsrådet *ikke er* handlingsdyktig, kan det tilsi at en stat eller en samling stater kan avbøte den samme trusselen, med de samme midlene som Sikkerhetsrådet. Dette må imidlertid ses i sammenheng med art. 1 punkt 1. Etter FN-pakten art. 1 punkt 1 skal FN «take effective *collective* measures for the *prevention* and removal of *threats* to the peace».⁹³ Dette tilsier på en relativt klar måte at FN-paktens forfattere var klar over faren ved trusler og at det måtte foretas preventive tiltak mot slike trusler, men at disse tiltakene forutsetningsvis skulle være *kollektive*. At det ikke er direkte nevnt i art. 51 tyder også på at det bevisst ikke er tatt med. Hvorvidt dette skal

---

⁹⁰ Michael Bothe, «Terrorism and the Legality of Pre-emptive Force», *European Journal of International Law*, Vol. 14 nr. 2, 227-240 (229).

⁹¹ *Nicaragua*, avsnitt 195.

⁹² Bothe 229.

⁹³ Min kursivering.

tolkes som at FN har en eksklusiv rett til å foreta avbøting av trusselen, eller at bestemmelsen bare tydeliggjør plikten FN har til å være «tidlig på ballen», er imidlertid uklart.

Art. 51 lest i «konteksten» av FN-pakten tilsier altså at en naturlig språklig forståelse av den engelske språkversjonen skal legges til grunn. Virkningen er at art. 51 ikke gir stater en adgang til å foreta selvforsvar før et væpnet angrep har oppstått. Dette er i motstrid til en naturlig språklig forståelse av de andre språkversjonene av art. 51. Videre ses det hen til om andre kilder trekker i retning av det ene eller det andre tolkningsalternativet.

Wien-konvensjonen art. 31 uttrykker at traktatbestemmelsen skal tolkes «in the light of its objects and purposes». Formålet til traktaten fremgår av preamblet og formålsbestemmelsen i FN-pakten art. 1.

I FN-paktens preamble avsnitt én fremgår det at FN skal «save succeeding generations from the scourge of war». Ved et avbrytende selvforsvar er imidlertid angrepet allerede initiert og «the scourge of war» er inntruffet eller inntreffer umiddelbart. Dette punktet i preamblet er i så måte ikke til hinder for at art. 51 tolkes til også å gi stater adgang til avbrytende selvforsvar.

I preamblets avsnitt tre fremgår det at FN skal «establish conditions under which justice and respect for the obligations arising from treaties [...] can be maintained». Dersom stat A initierer et ulovlig angrep på stat B, og samtidig er en medlemsstat av FN, har stat A brutt FN-pakten. En adgang til avbrytende selvforsvar vil kunne opprettholde respekten for FN-paktens bestemmelser om staters suverenitet og rett til ikke å bli utsatt for væpnet makt jfr. Art. 2(4).

Videre følger det av preamblets avsnitt to og fire at statene forplikter seg til å fremme menneskerettigheter og sosial framgang. Et preventivt selvforsvar fra stat B, mot et angrep fra stat A som har som uttalt mål etnisk rensing eller folkemord, er et selvforsvar som verner «[the] dignity and worth of the human person [...] and of nations large and small». Det følger en karikert illustrasjon. Stat A er et tyrannisk regime, velkjent for hyppige brudd på menneskerettighetene. Stat B er et fullverdig demokrati med like rettigheter for borgerne sine, herunder ytringsfrihet og rettssikkerhet. Dersom stat A initierer et angrep mot stat B tilsier art. 51, tolket i lys av preamblets avsnitt to og fire, at stat B iallefall kan foreta et avbrytende selvforsvar. Dersom stat B foretar et angrep på stat A er det imidlertid ikke like sikkert at stat A har den samme adgangen til avbrytende

selvforsvar. Fellesnevneren i preamblet er hva som vil fremme menneskerettigheter og sosial framgang. I dette ligger at stater som ivaretar borgernes rettigheter og sosiale framgang på en bedre måte gis adgang til et selvforsvar slik at disse verdiene kan bevares. En slik differansiering kan ved første øyekast virke underlig, særlig ettersom stater er rettslig likestilt. Det må imidlertid bemerkes at FN-pakten ble lagd på bakgrunn av andre verdenskrig, der diktaturer hadde kastet verden ut i krig og foretatt omfattende folkemord. Det er derfor forståelig at FN-pakten på en slik måte ikke er verdinøytral, men framhever typiske verdier som menneskerettigheter og sosial framgang. Det presiseres at det ikke er automatikk i lovligheten av et forsvar mot stater som motarbeider menneskerettigheter og sosial framgang. Dersom det imidlertid er usikkerhet knyttet til legaliteten av et angrep, kan det at den ene staten er diktatur som begår forbrytelser mot menneskeheten og at den andre staten er et demokrati som ikke bryter menneskerettighetene, være et moment i vurderingen om det preventive selvforsvaret likevel er lovlig.

Preamblets avsnitt én til fire er tett bundet opp til avsnitt fem til ti. Disse fastlår at «for these ends» altså blant annet fremming av menneskerettigheter og sosial framgang, skal det praktiseres «tolerance», og at stater skal leve sammen som gode naboer. Dette trekker i retning av en restriktiv tolkning av art. 51. Videre skal «armed force [...] not be used, save in the common interest». Dersom et preventivt selvforsvar utøves mot et tyrannisk regime som utgjør en trussel på grunn av sin aggressive karakter og våpenkapasitet kan det imidlertid tenkes å være i «the common interest» å foreta en preventiv aksjon.

FN-paktens art. 1 punkt 1 inneholder hovedformålene til FN, og lyder som følger:

To maintain international peace and security, and to that end: to take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression or other breaches of the peace, and to bring about by peaceful means, and in conformity with the principles of justice and international law, adjustment or settlement of international disputes or situations which might lead to a breach of the peace⁹⁴

---

⁹⁴ Min understreking.

Et sentralt hensyn er å opprettholde freden. En innskrenkende tolkning av «oppstår» vil ved første øyekast antas best å bevare freden. En flydemonstrasjon fra stat A i stat Bs luftrom vil ved en innskrenkende tolkning foregå uten at stat B gis adgang til væpnet motsvar, noe som bevarer freden. Dette gjelder imidlertid for de fleste tilfeller bare på kort sikt. Problemet er at det allerede er utvist aggressivitet fra stat A. Dersom stat B ikke finner passende fredelige mottiltak mot dette, og verdenssamfunnet for øvrig ikke foretar seg noe, må passivitet antas å oppmuntre stat A til å foreta nye aggressive, og kanskje modigere, handlinger. Passivitet fra stat B, og verdenssamfunnet for øvrig, kan i så måte motvirke fred på sikt. Hensynet til freden trekker derfor ikke klart i retning av et bestemt tolkningsalternativ. I tillegg må det antas at dersom stat A vet at stat B er gitt lov etter folkeretten til å foreta avbrytende selvforsvar, og har kapasiteten til å gjøre det, vil nok stat A være enda mer forsiktig med å foreta slike aksjoner i første omgang.

Videre er et sentralt hensyn staters sikkerhet. Hensynet til sikkerheten for stat B kan tilsi at denne bør ha en alminnelig adgang til avbrytende selvforsvar. Et slikt standpunkt kan imidlertid også problematiseres. Dersom stat B foretar et avbrytende selvforsvar der stat A faktisk ikke hadde planlagt et skadelig angrep, vil det nok føre til unødvendig økt spenning mellom partene. Her vil en økt fiendtlighet typisk kunne bygge seg opp i stat A, og dette kan potensielt utgjøre en større trussel for stat B på sikt. Hensynet til sikkerheten trekker derfor heller ikke klart i retning av et bestemt tolkningsalternativ.

Gjennomgangen av en naturlig forståelse av art. 51 sett i sammenheng med øvrige relevante traktatbestemmelser og formålet til traktaten gir ikke et entydig bilde av adgangen til avbrytende selvforsvar. Øvrige kilder vurderes derfor videre.

2.2.2. Forarbeider og forhistorien til traktaten

Etter Wien-konvensjonen art. 32 kan blant annet forarbeidene og forhistorien til traktaten brukes som sekundære rettskilder for å få klarhet i hva som var ment med traktaten. Bestemmelsen setter riktignok som vilkår at tolkningsresultat må være tvetydig, urimelig eller absurd. Det er imidlertid en utbredt praksis i det juridiske fellesskap å ta disse kildene også ellers i betraktning. En klar ordlyd skal imidlertid ikke kunne settes ut av spill av en kreativ tolkning av forarbeidene eller forhistorien til traktaten. Ettersom ordlyden er relativt uklar, ses det hen til forarbeidene og forhistorien til FN-pakten.

Bowett har påpekt at en adgang til preventivt selvforsvar finner støtte i dokumentene fra utarbeidelsen av FN-pakten og rapporter fra forhandlingene i forkant av traktaten.⁹⁵ Som det fremgår av *travaux préparatoires* var begrepet «iboende rett» inntatt for å forsikre en del stater om at «the use of arms in legitimate self-defence remains admitted and unimpaired».⁹⁶ En slik forståelse kan også sluttes ut fra omstendigheter rundt Kellogg-Briand pakten som forløper til FN-pakten. USA inviterte øvrige stater til en «anti-krig-konvensjon». Dinstein siterer deler av invitasjonen: «[t]here is nothing in the American draft of an antiwar treaty which restricts or impairs in any way the right of self-defense. That right is inherent in every sovereign state and is implicit in every treaty.»⁹⁷ Sentralt i vurderingen blir dermed om stater hadde adgang til preventivt selvforsvar før FN-pakten i 1945. Dersom meningen med art. 51 hadde vært å avskjære en adgang til preventivt selvforsvar, som denne oppgaven senere konkluderer med at var godt befestet før 1945, var det unaturlig å ikke la dette komme til uttrykk. Dersom FN-paktens forfattere mente å gjøre en slik omveltning i gjeldende rett, burde en annen formulering vært valgt.

Det kan videre virke merkelig at FN-paktens første utkast, utarbeidet ved Dumbart Oaks Conference i Washington 1944, ikke inneholdt noe forslag om art. 51. Bakgrunnen må tenkes å være den samme som ved Kellogg-Briand pakten, nemlig at forfatterne antok at staters adgang til selvforsvar var så selvfølgelig at det ikke var nødvendig å regulere. I så måte er det nærliggende å slutte at den tidligere adgangen til selvforsvar skulle eksistere upåvirket av art. 51. Årsaken til at staters selvforsvar likevel ble regulert i FN-pakten var at det ikke skulle eksistere tvil rundt lovligheten av eksisterende avtaler om kollektivt selvforsvar. Med andre ord tok ikke art. 51 opprinnelig sikte på å regulere omfanget av staters selvforsvar.⁹⁸ Hvorvidt ordlyden av «dersom et væpnet angrep oppstår» bør tillegges særlig vekt på som en begrensning av staters adgang til preventivt selvforsvar, må derfor antas å være usikkert. Jeg er av den oppfatning at dette forklarer hvorfor den engelske versjonen av art. 51 er formulert på måten den er. Dette forklarer en tilsynelatende logisk brist i ordlyden (hvordan Sikkerhetsrådet kan «opprettholde» freden etter at et «væpnet angrep» foreligger), avvikende innhold i de ulike

---

⁹⁵ D.W. Bowett, *Self-Defence in International Law*, Manchester 1958, 187.

⁹⁶ Se UNCIO documents Vol. 6 s. 334, som inntatt i Malcolm N. Shaw, *International Law*, 4. utgave, Cambridge 1997, 788.

⁹⁷ Dinstein s. 192 avsnitt 508.

⁹⁸ Leo Van Den Hole, «Anticipatory Self-Defence under International Law», *American University International Law Review*, Vol. 19 nr. 1, New York 2002, 69-106, (76).

språkversjonene og ordlydens tilsynelatende revolusjonering (uten nærmere begrunnelse) av staters tidligere forsvarsrett. Det var nok aldri meningen å forandre staters eksisterende adgang til selvforsvar ved FN-pakten i 1945.

2.2.3. Etterfølgende resolusjoner som uttrykk for *opinio juris*

I 1974 vedtok Generalforsamlingen en resolusjon som behandlet ulovlig aggressjon - *Definition of Aggression*. ICJ anvendte resolusjonen i *Nicaragua*-saken som veiledning for staters adgang til selvforsvar etter art. 51 og som uttrykk for *opinio juris*.⁹⁹ *Definition of Aggression* inneholder en ikke-uttømmende liste på aggresjonshandlinger. Resolusjonen er nok mest relevant for tolkningen av art. 39. Sikkerhetsrådet skal etter art. 39 avgjøre om det eksisterer en aggresjonshandling, og tiltak for å avbøte situasjonen. Resolusjonen skal derfor ikke være en definisjon av begrepet «væpnet angrep». Dette fremgår også av resolusjonens *travaux préparatoires*.¹⁰⁰ Resolusjonen gir imidlertid indirekte støtte til hva som kan være et «væpnet angrep».¹⁰¹ For eksempel kan man utlede av resolusjonen at indirekte bruk av makt fra stater, dersom det er utøvet i et visst omfang eller har en viss karakter, kan være et «væpnet angrep» som det kan utøves selvforsvar mot. Både invasjon av territorium, art. 3 bokstav a, og rene bombardement uten å invadere, art. 3 bokstav b, anses som aggresjonshandlinger. Ettersom aggresjonshandlinger ikke automatisk kvalifiserer til væpnede angrep er det vanskelig å slutte hva som er et «væpnet angrep». Ettersom oppramsingen i tillegg ikke er uttømmende, kan det heller ikke slutes hva som ikke er et «væpnet angrep». Veiledningen resolusjonen gir i forhold til hva som er et «væpnet angrep» er i så måte beskjeden.

Den viktigste veiledningen ligger kanskje i resolusjonens artikkel 2. Her fremgår det at den parten som avfyrrer det første skuddet *prima facie* skal anses som aggressor. Dette er imidlertid ikke til hinder for at Sikkerhetsrådet *senere kan avgjøre hvem som var den egentlige aggressoren*, når alle relevante omstendigheter tas i betraktning etter en grundigere behandling. I dette ligger at den virkelige aggressoren ikke nødvendigvis må ha avfyrt det første skuddet. Dette støtter forståelsen av at vurderingen må være noe bredere og altså at en stat kan foreta det første skuddet i lovlig selvforsvar – altså

---

⁹⁹ *Nicaragua*, avsnitt 195.

¹⁰⁰ Simma et al. s. 1407 avsnitt 16.

¹⁰¹ *Nicaragua*, avsnitt 195.

preventivt selvforsvar.¹⁰² Videre ses det hen til om ICJ har uttalt seg om staters adgang til preventivt selvforsvar.

2.2.4. Uttalelser fra ICJ

I den tidligere nevnte *Nicaragua*-saken uttalte ICJ at «[t]here appears now to be general agreement on the nature of the acts which can be treated as constituting armed attacks.»¹⁰³ Det ble imidlertid ikke vist til hva denne enigheten gikk ut på. På bakgrunn av kildene behandlet overfor kan det ikke anses klart hva som ligger i «væpnet angrep».

Videre uttrykte ICJ i samme avsnitt at indirekte bruk av makt også kunne være i strid med maktforbudet i art. 2(4) «[i]f such an operation, because of *its scale and effects*, would have been classified as an armed attack had it been carried out by regular armed forces.»¹⁰⁴ Underforstått kreves det at aksjonen har en viss størrelse og et visst skadepotensiale for å kunne kvalifiseres som et væpnet angrep. Altså må stat A ha initiert en aksjon med en viss størrelse og et visst skadepotensiale før eventuelt stat B har en adgang til å utøve avbrytende selvforsvar. En slik rettsregel har imidlertid møtt kvass kritikk, blant annet fra dissenterende dommere i ICJ. Dommer Higgins uttalelse får klart fram svakheten med rettsregelen og fordrer derfor et lengre sitat:

By adopting the unsatisfactory definition of the General Assembly Aggression Resolution, and proclaiming it customary international law, the Court appears to have selected criteria that are operationally unworkable. When a state has to decide whether it can repel incessant low-level irregular military activity, does it really have to decide whether that activity is the equivalent to an armed attack by a foreign army and, anyway, is not any use of force by a foreign army entitled to be met by sufficient force to require it to withdraw? Or is that now in doubt also? Is the question of level of violence by regular forces not really an issue of proportionality, rather than a question of determining what is an «armed attack»?¹⁰⁵

---

¹⁰² Dahl 61f.

¹⁰³ *Nicaragua*, avsnitt 195.

¹⁰⁴ *Ibid*, avsnitt 195. Min kursivering.

¹⁰⁵ Som inntatt i Moir, Lindsay «Reappraising the Resort to Force», *Studies in International Law* Vol. 27, Oxford 2010, 24.

Jeg mener kritikken er velplassert. Et selvforsvar bør kunne foretas mot alle angrep, små som store. Det er nødvendighets- og forholdmessighetskriteriet som setter grenser for reaksjonen.¹⁰⁶ Slik ICJ har implementert regler om omfang og effekt sikrer det at en aggressorstat kan foreta små angrep uten at forsvarerstaten kan gis adgang til et nødvendig væpnet mottiltak.

På tross av kritikken har imidlertid synet i *Nicaragua*-saken blitt fastholdt som riktig av flertallet i det juridiske fellesskapet, og ICJ har senere fastholdt synet.¹⁰⁷ Gjeldende rett er derfor sannsynligvis at et angrep må ha et visst omfang og effekt for å være et «væpnet angrep» etter art. 51.

Oil Platforms-saken av 2003 omhandlet påståtte iranske angrep på amerikanske skip i 1987 og 1988. Det amerikanske krigsskipet Samuel B. Roberts gikk på en iransk mine og oljetankeren Sea Isle City ble utsatt for et raketangrep. Ingen omkom i angrepet på Sea Isle City og Samuel B. Roberts. Ingen av skipene gikk ned og begge ble reparert. USA påberopte seg selvforsvar etter art. 51 ved etterfølgende ødeleggelse av tre iranske oljekomplekser. ICJ fant at «[e]ven taken cumulatively [...] these incidents do not seem to the Court to constitute an armed attack on the United States in the kind that the Court [...] qualified as a «most grave» form of the use of force.»¹⁰⁸ ICJ kan derfor antas å stille som vilkår for en adgang til selvforsvar materielle skader med en irreversibel karakter, og/eller tap av menneskeliv, altså tilfeller som er «most grave». Et avbrytende selvforsvar kan altså kun utøves der det initierte angrepet potensielt er skadelig med en endelig karakter, dødelig eller ødeleggende.

I tillegg påpekte ICJ i saken at angrepet måtte kunne føres tilbake til en vilje om å skade, og at et «væpnet angrep» bare forelå der angrepsstaten hadde en intensjon om å foreta et skadelig angrep. Avbrytende selvforsvar kan derfor ikke utøves mot et initiert angrep der angrepet faktisk har skjedd ved en feiltakelse.

Det bemerkes at ICJ i *Oil Platforms*-saken ikke avslo påstanden fra USA om at hver trefning kunne kumuleres for sammen å utgjøre et «væpnet angrep». Dette må anses som en tilslutning til at flere små angrep til sammen kan utgjøre et «væpnet angrep» etter

---

¹⁰⁶ Oppgavens del V.

¹⁰⁷ *Oil Platforms*, avsnitt 64.

¹⁰⁸ *Ibid.*

gjeldende rett. Det kan derfor tenkes at flere forutgående grensetrefninger kan behandles kumulativt. Et lovlig avbrytende selvforsvar kan nok dermed foretas mot en liten grensetrefning dersom den er den siste i rekken av forutgående grensetrefninger.¹⁰⁹

Det kan videre reises spørsmål ved om ICJ i sine uttalelser gir veiledning til på hvilket tidspunkt en stat har adgang til å foreta selvforsvar. I *Nicaragua*-saken uttaler ICJ at «[i]n the case of individual self-defence, the exercise of this right is subject to the State concerned *having been the victim of an armed attack*.»¹¹⁰ Det må for det første bemerkes at ICJ ikke uttrykkelig behandler preventivt selvforsvar, eller for den del avbrytende selvforsvar. Hovedessensen av utsagnet, sett i konteksten det ble uttrykt, var at det var *offeret* som kunne utøve, eller gi tillatelse til andre om å utøve, selvforsvar. Uttalelsen skal hindre at andre enn offeret som må se seg tjent med å utøve makt i den gitte situasjonen kan gjøre det uten offerets invitasjon. Altså skal ikke uttalelsen leses som at selvforsvarsretten kun eksisterer etter at staten har vært offer for et væpnet angrep.

Til støtte for en utvidende tolkning av «væpnet angrep» kan dommer Schwebels dissens i merittene i *Nicaragua*-saken avsnitt 17 anvendes. Ettersom ICJ ikke uttalte seg generelt om selvforsvarsrettens rekkevidde der et væpnet angrep ikke forelå gjorde Schwebel det. Han advarte mot å tolke art. 51 til «[n]othing in the present Charter shall impair the inherent right of ... self-defence if, *and only if*, an armed attack occurs».¹¹¹ Uttalelsen åpner for at art. 51 også kan hjemle selvforsvar før et væpnet angrep har oppstått.

I *Armed Activities*-saken uttalte ICJ at «Article 51 of the Charter may justify a use of force in self-defence only within the strict confines there laid down. It does not allow the use of force by a State to protect perceived security interests beyond these parameters».¹¹² Heller ikke her behandler ICJ direkte preventivt selvforsvar. Det er imidlertid klart at rammene art. 51 legger, sett bort fra hva som kan tolkes ut av «iboende rett» og andre språkversjoner enn den engelske, er at et angrep må ha inntruffet før et selvforsvar kan

---

¹⁰⁹ En slik kumulativ behandling gjør det vanskelig å foreta en vurdering av om selvforsvaret er nødvendig og forholdsmessig. Dette problemet hadde vært unngått dersom ICJ ikke hadde lagt til grunn en rettsregel der et «væpnet angrep» må ha et visst omfang og en viss effekt.

¹¹⁰ *Nicaragua*, avsnitt 195. Min kursivering.

¹¹¹ Se Moir 2010, 13.

¹¹² *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo* (Congo v. Uganda) [2005] ICJ rep. 168 (*Armed Activities*), avsnitt 148.

utøves. Videre kan det være verdt å merke seg at ICJ bare behandler selvforsvar utøvet etter art. 51 og ikke nevner hva som eksisterer etter en eventuell sedvanerett.

I *Nuclear Weapons*-saken uttalte ICJ at «[t]he Court cannot conclude definitively whether the threat or use of nuclear weapons would be lawful or unlawful in an *extreme circumstance of self-defence*, in which the *very survival* of a State would be at stake.»¹¹³ ICJ utelukker altså ikke at atomvåpen, med sitt enormt ødeleggelsespotensiale, lovlig kan brukes i utøvelse av selvforsvar. Som Thomas M. Franck uttrykker, virker det som om «the Court [...] have recognized the exceptional nature and logic of a state's claim to use means necessary to ensure its self-preservation.»¹¹⁴ I samme mønster bør også art. 51 tolkes. En tolkning av art. 51 som forbyr stater å forsvare seg til etter at et angrep har oppstått kan lede til *reductio ad absurdum*. En slik tolkning krever at stater må sitte stille å vente på det første, kanskje utslettende, angrepet. En slik tolkning bør nok forkastes til fordel for en fornuftig tolkning som tar i betraktning den moderne verdens realitet.

Samlet sett har ICJ ikke direkte bekreftet eller avkreftet om stater har en adgang til selvforsvar også før et væpnet angrep har inntruffet. Noen uttalelser trekker imidlertid i retning av at adgangen til selvforsvar ikke begrenser seg til etter at et væpnet angrep har oppstått. Videre fremholder ICJ at et angrep må være av en viss størrelse og ha en viss effekt for å kunne utøves selvforsvar mot. Det må også være en intensjon om et skadelig angrep bak.

2.2.5. Statspraksis

Etter Wien-konvensjonen art. 31 punkt 3 bokstav b kan etterfølgende statspraksis anvendes for å klarlegge innholdet i en traktatforpliktelse. Det er flere eksempler på at stater har foretatt *preventivt selvforsvar*. Her behandles bare et eksempel på statspraksis for *avbrytende selvforsvar*.

Eksemplet er Georgias aksjon mot Russland den 7. august 2008. Bakgrunnen for aksjonen var at det i Sør-Ossetia, som var internasjonalt anerkjent å være del av Georgia, var en betydelig mengde russere igjen fra Sovjettiden. Russland hadde allerede i 1991 plassert ut en «Russian joint peacekeeping force» for beskyttelse av disse. Internasjonalt ble den

---

¹¹³ *Nuclear Weapons*, avsnitt 105. Min kursivering.

¹¹⁴ Thomas M. Franck, *Recourse to Force – State Action Against Threats and Armed Attacks*, Cambridge 2002, (Franck 2002), 98.

russiske styrken, og rettsgrunnlaget for å holde styrken på Georgias territorium, ikke anerkjent.¹¹⁵ Da Georgia planla medlemskap i NATO i 2008 eskalerte konflikten. Den 5. august erklærte en russisk talsmann at Russland ville beskytte russiske borgere i Georgia.¹¹⁶ Påfølgende ble russiske forsterkninger sendt til Sør-Ossetia.

Den 7. august 2008 gjorde Georgias styrker en storstilt aksjon mot de russiske styrkene i Sør-Ossetia og mot russiske panservogner som var på vei inn i Sør-Ossetia.¹¹⁷ Som videreformidlet av *Der Spiegel* ble det fremholdt av den georgiske presidenten Mikheil Saakashvili at «the night-time attack by Georgia on the breakaway region of South Ossetia on Aug. 7, 2008 was a preemptive strike directed against Russian armored columns».¹¹⁸ Det var altså Georgia som «løsnet det første skuddet». Russland satte på sin side inn et motangrep, og i løpet av fem dager ble Georgias aksjon drevet tilbake av det russiske militæret.

Hvordan er så de rettslige aspektene ved saken? Det kan anføres at Russland allerede hadde foretatt et «væpnet angrep» mot Georgia ved okkupasjonen av Sør-Ossetia, og at Georgia derfor utøvet alminnelig selvforsvar etter art. 51. En slik forståelse bygger på at okkupasjon nærmest automatisk oppfyller vilkåret «væpnet angrep». Dette synet finner støtte i resolusjon *Definition of Aggression* artikkel 3 bokstav a) som fastslår at «the invasion or attack by the armed forces of a State of the territory of another State, or *any military occupation*» kvalifiserer som ulovlig aggresjon. Det minnes imidlertid om at resolusjonen ikke definerer «væpnet angrep» som sådan, og at ulovlig aggresjon ikke automatisk gir en adgang til selvforsvar. Videre er ICJs uttalelser i *Oil platforms*-saken nokså klare. Ulovlig aggresjon må ha en «most grave» form for å gi en adgang til selvforsvar.¹¹⁹ I dette ligger materielle skader med en irreversibel karakter, og/eller tap av menneskeliv. Det er min oppfatning at den russiske okkupasjonen ikke oppfylte disse vilkårene. Det er dermed nærliggende å slutte at Russland ikke hadde foretatt et «væpnet angrep» mot Georgia før Georgias aksjon den 7. august 2008.

---

¹¹⁵ EUs rapport på konflikten, *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, URL: <http://www.ceiig.ch> [sjekket 03.05.14].

¹¹⁶ BBC, *Russia vows to defend S Ossetia*, URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7543099.stm> [sjekket 03.05.14].

¹¹⁷ Spiegel, *New Report on Russia-Georgia War: EU Investigators Debunk Saakashvili's Lies*, URL: <http://www.spiegel.de/international/world/new-report-on-russia-georgia-war-eu-investigators-debunk-saakashvili-s-lies-a-652512.html> [sjekket 03.05.14].

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Oil Platforms*, avsnitt 64.

Videre er det imidlertid klart at Russland hadde utøvd ulovlig aggressjon. De russiske forsterkningene utsendt mellom 5. og 7. august 2008 kan også antas å være et nytt *initiert* angrep. Reaksjonen fra Georgia var *før* skadevirkningen av et russisk angrep hadde utspilt seg, men *etter* at Russland hadde initiert en angrepshandling (mellom 5. og 7. august). Georgias president uttalte også at angrepet var et preventivt selvforsvar. Etter dette er det muligens mest nærliggende å betrakte hendelsen som utøvelse av lovlig avbrytende selvforsvar?

2.2.6. Juridisk teori, rimelige hensyn og utbredte rettsprinsipper

Etter Statuttene art. 38 punkt 1 bokstav d) kan synspunktene til juridiske forfattere vurderes når informasjon søkes om en traktat.

Hovedstrømmen av juridiske tenkere må anses å akseptere en naturlig tolkning av «oppstår» og ikke en innskrenket tolkning av denne. Fremst i rekken er Dinstein, som har identifisert avbrytende selvforsvar som en særlig form for selvforsvar. Etter et kvalitativt argumenterende oppgjør med ulovligheten av preventive angrep fastsetter Dinstein at «[t]he victim State can lawfully (under Article 51) *intercept* the armed attack, with a view to blunting its edge». ¹²⁰ Også McCobrey og White er tydelige talsmenn for en slik tolkning. ¹²¹ O'Connell inntar også et liknende standpunkt gjennom uttalelsen om at «[a]n attack *must be underway* or must have already occurred in order to trigger the right of unilateral self-defense». ¹²² Bring uttaler for sin del at «[d]et kan definitivt inte utläsas av texten att attacken måste ha *drabbat* en annan stats territorium eller dess militära enheter *innan* rätten till självförsvaret inträder.» ¹²³ Bring begrunner for øvrig dette i den spanske og franske teksten av art. 51. ¹²⁴ Dette er klare tilslutninger til at stater har adgang til avbrytende selvforsvar.

Blant juridiske forfattere som hyppigst tas til inntekt for et absolutt forbud mot alle former preventivt selvforsvar, og dermed også en innskrenkende tolkning av begrepet «oppstår», er Brownlie. Det kan imidlertid stilles spørsmålsteget ved om Brownlie egentlig tar stilling til avbrytende selvforsvar som sådan. For det første deler ikke Brownlie opp begrepet preventivt selvforsvar i ulike typetilfeller. Videre må uttalelsen «on the face the

---

¹²⁰ Dinstein s. 200 avsnitt 530. Min kursivering.

¹²¹ Moir 15.

¹²² Mary Ellen O'Connell, *The Myth of Preemptive Self-Defence*, Washington 2002, 7. Min kursivering.

¹²³ Bring 190. Ikke min kursivering.

¹²⁴ Se for øvrig denne oppgavens del IV punkt 2.2.1.

text of Article 51 is *incompatible* with anticipatory action»¹²⁵ anses rettet mot forkjøpsangrep, eventuelt preventive angrep, som settes i gang *før* et væpnet angrep er *initiert*. Et initiert angrep, som avbrytende selvforsvar forutsetter, oppfyller imidlertid en naturlig språklig forståelse av vilkåret «oppstår». Utøvelsen av avbrytende selvforsvar er derfor ikke «incompatible» med art. 51. Det må derfor antas at det ikke var stateres adgang til avbrytende selvforsvar Brownlie argumenterte mot.

Etter ICJ sine statutter art. 38 bokstav c) skal det ved tolkning av folkeretten legges til grunn «general principles of law recognized by civilized nations». Slike prinsipper har imidlertid en klart undeordnet rettslig betydning. I flere interne strafferettssystemer er en ellers straffbar handling foretatt lovlig i nødverge. Dette er en form for privat selvtekt som er anerkjent av rettsapparatet. Vilkaeret er at angrepet er ulovlig og at nødverge er nødvendig for å avverge det ulovlige angrepet.¹²⁶ Stater er på mange måter individer i det internasjonale samfunnet. Dette kan er et støttende argument for at stater har en adgang til avbrytende selvforsvar.

Noen særlige rimelige hensyn bør også fremheves. Det må være et sentralt moment i tolkningen at det er stat Bs sikkerhet som står på spill når stat A initierer et angrep, og presumptivt ikke stat As. Dette tilsier at stat B bør ha en adgang til å avbryte det initierte angrepet. Videre må det kunne sluttet at et initiert angrep fra stat A er en lite beskyttelsesverdig handling som verken fremmer fred eller sikkerhet, selv om den ikke får skadevirkning. En slik handling bør ikke beskyttes av en innskrenkende tolkning av «oppstår». I tillegg kan stat As kunnskap om at stat B lovlig kan foreta et avbrytende selvforsvar, være nok til at stat A avstår fra angrepet. Det bør også påpekes at tidsrommet fra et angrep initiertes til skadevirkningene foreligger i de aller fleste tilfeller er svært lite. Et avbrytende selvforsvar er derfor nært bundet opp mot et ordinært etterfølgende selvforsvar. Det er altså vanskelig for en stat å misbruke en adgang til avbrytende selvforsvar ettersom det forutsetter, på samme måte som ved alminnelig etterfølgende

---

¹²⁵ Brownlie 2008, 733. Min kursivering.

¹²⁶ Eksempelvis det norske rettssystemet, se Johs Andenæs, ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, *Alminnelig Strafferett*, 5. utgave, Oslo 2004, 160-163. Se særlig s. 162 hvor det presiseres at: «dette krav [om at angrepet må være påbegynt eller overhengende] ble ikke tatt med i straffeloven av 1902 fordi man mente det kan forekomme tilfeller hvor nødverge *må tillates også overfor mer fremtidige angrep*». Min kursivering.

selvforsvar, et forutgående *initiert* angrep. Dette er hensyn som trekker klart i retning av at avbrytende selvforsvar er lovlig også etter en restriktiv tolkning av art. 51.

Det har tidligere vært fastholdt at preventivt selvforsvar ikke kan omgå maktforbudet i art. 2(4) ved ikke å ramme en annen stats territorielle integritet, politiske uavhengighet eller for øvrig være i strid med formålene i FN-pakten.¹²⁷ En adgang til preventivt selvforsvar, og herunder avbrytende selvforsvar, må derfor kunne befestes i en tolkning av unntaket til maktforbudet i art. 51, og kan ikke eksistere fordi det omgår art. 2(4). Det er imidlertid ikke noe i veien for å anvende disse momentene som veiledning for når stater har en folkerettslig adgang til et lovlig avbrytende selvforsvar etter art. 51. En aksjon som ikke forsøker å annektere land, i strid med territoriell integritet, ikke forsøker å få til et regimeskifte, i strid med politisk uavhengighet og ikke bryter freden, ettersom invasjon eller krig er uungåelig, er dermed langt på vei ikke i strid med en naturlig tolkning av art. 2(4).¹²⁸ Dette er et relevant moment sett sammen med art. 51. Desto mindre det preventive selvforsvaret er i strid med art. 2(4) desto mer grunn er det etter min mening å tillate aksjonen etter art. 51. Dette trekker også i retning av at avbrytende selvforsvar er lov etter en restriktiv tolkning av art. 51.

Gode grunner tilsier imidlertid at det ikke ligger automatikk i en adgang til avbrytende selvforsvar selv om det foreligger et initiert angrep. Dersom et initert angrep med stor sannsynlighet vil kunne bli avblåst, og dermed ikke vil få skadevirkning, vil det være en uheldig rettsregel å gi forsvarerstaten en ubetinget adgang til avbrytende selvforsvar. En slik rettsregel ville kunne føre til en unødvendig eskalering av en konflikt som kan løses på andre måter. En adgang til avbrytende selvforsvar må i så måte underkastes en vurdering med større rekkevidde, slik at en eventuell adgang avhenger av alle relevante momenter på tidspunktet det iverksettes. Det overordnede spørsmålet må være *om angrepsstaten initierer et angrep for faktisk å svekke eller ødelegge forsvarerstaten*.¹²⁹ Dersom det foretas en slik vurdering vil for eksempel ikke Norge ha en adgang til å utøve

---

¹²⁷ Se oppgavens del III punkt 2.4.4

¹²⁸ Selv om det altså er i strid med ordlyden sammenholdt med formålet og etterfølgende utbredt forståelse av maktforbudet.

¹²⁹ Sml. punkt 2.2.4 og *Oil-platforms* avsnitt 64.

avbrytende selvforsvar mot russiske flyaksjoner som, i rimelighetens navn, ikke faktisk har intensjon om å angripe Norge.¹³⁰

2.3. Sedvaneretten

Sedvaneretten er et parallelt spor til traktatteksten i FN-pakten art. 51. Spørsmål om hvordan art. 51 påvirker sedvaneretten er dermed på sin plass. Sedvaneretten vil imidlertid drøftes grundig under staters adgang til forkjøpsangrep, og ikke her. Oppgaven vil senere konkludere med at «Webster-formularet», altså at stater har en adgang til selvforsvar mot trusler som er umiddelbare, overhengende og der forsvar er strengt nødvendig, fortsatt er gjeldende rett. Alle vilkårene etter «Webster-formularet» er derfor automatisk oppfylt i en situasjon med avbrytende selvforsvar. Sedvaneretten hjemler isåfall utvilsomt staters adgang til avbrytende selvforsvar.

2.4. Konklusjon

Innledende for denne delen ble det reist to spørsmål. Det første spørsmålet var ved hvilket stadium art. 51 gir stater en adgang til selvforsvar; ved *trusselen* om et væpnet angrep, ved *initieringen* av et væpnet angrep eller først når *skadevirkningen* av angrepet er *manifestert*. Etter behandlingen gjort ovenfor må det kunne slutes at selvforsvar utvilsomt kan utøves ved et *initiert* angrep. Det ville være en unaturlig snever tolkning av art. 51 dersom «oppstår» ikke skulle dekke initierte angrep, også sett i sammenheng med øvrige relevante rettskilder. Avbrytende selvforsvar kan derfor utvilsomt utøves etter art. 51. Likevel krever rimelighetshensyn at situasjoner der et angrep ikke er irreversibelt bør underkastes en helhetlig vurdering for hvorvidt det er sannsynlig at angrepet vil ha skadevirkning. Dersom det er sannsynlig at det initerte angrepet kan avverges uten å utøve militært selvforsvar, er nok en adgang til avbrytende selvforsvar mer usikker.

Det andre spørsmålet som ble reist var hvilken karakter og hvilket omfang trusselen eller det initierte angrepet må ha for at et selvforsvar kan utøves. Det initierte angrepet, som det utøves et avbrytende selvforsvar mot, må være noe mer enn en grensetrefning. Det må kunne kreves at det initerte angrepet har et visst omfang og skadepotensiale. Noe nærmere om grensen er imidlertid vanskelig å si på bakgrunn av tilgjengelige kilder.

---

¹³⁰ TV 2 nyhetene, *Over 70 russiske fly oppdaget langs norskekysten i fjor*, URL: <http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/over-70-russiske-fly-oppdaget-langs-norskekysten-i-fjor-4019698.html#.Uwj5iPI50T8> [sjekket 03.05.14].

3. Staters adgang til forkjøpsangrep

3.1. Problemet

Det kan tenkes tilfeller der det vil være urimelig å kreve at stat B må avvente at et angrep blir initiert fra stat A før stat B foretar en forsvarshandling. Dersom stat B må vente til stat A har gjort seg helt klar og faktisk angriper, kan det tenkes at stat B står i fare for å overvinnes og kanskje utslettes. Enda verre vil situasjonen være hvis stat A truer med folkemord på befolkningen i stat B.¹³¹ Svært aktuelt i dag er situasjonen hvor stat A anskaffer seg MØV som det kan antas, etter en bred og objektiv vurdering, er klartgjort for umiddelbart å utslette befolkningen i stat B, særlig dersom stat B er en liten stat. Dersom stat A på en slik måte viser vilje og evne til å overvinne og eventuelt utslette stat B, blir det spørsmål om stat B har en adgang etter folkeretten til å reagere med et forkjøpsangrep.

3.2. Særlig om begrepet «iboende rett» i artikkel 51

Under drøftelsen ovenfor, i forbindelse med avbrytende selvforsvar, ble art. 51 belyst. Det ble fremholdt at staters adgang til preventivt selvforsvar utover avbrytende selvforsvar etter art. 51 var uklar. Ordlyden «iboende rett» må derfor underkastes en vurdering for å se om det kan tilføye den nødvendige klarhet overfor art. 51 og staters adgang til forkjøpsangrep. Drøftelsen vil ta med momenter som ikke allerede er nevnt under adgangen til avbrytende selvforsvar.

Avgjørende for om stater har en adgang til forkjøpsangrep er altså hvordan «iboende rett» skal tolkes. Viderefører begrepet sedvaneretten fra før FN-pakten i 1945, eller utelukker art. 51 i sin helhet sedvanerett før 1945? Senere vurderes også om sedvaneretten eventuelt har endret seg etter 1945. På disse spørsmålene er den juridiske litteraturen omtrent delt på midten, og det brukes kilder og argumenter fra begge leirene.

---

¹³¹ Det er stor moralsk forskjell på et angrep som har som mål å utrydde en bestemt etnisk befolkning og et angrep som har som mål å beskytte en minoritet.

3.2.1. Ordlyden, traktatens sammenheng og formål

Av den engelske ordlyden til art. 51 fremgår det at ingenting skal «begrense» staters «iboende rett» til å utøve selvforsvar. I samme retning trekker den spanske versjonen av art. 51 som taler om «el derecho inmanente», som også betyr «iboende rett». En naturlig forståelse av «iboende rett» er at stater har en medfødt rett til selvforsvar. Slik begrepsbruk etterlater et inntrykk av noe universelt, absolutt og kanskje evigvarende. Den franske teksten bruker begrepet «droit naturel». Dette gir et inntrykk av at det er snakk om naturrett. Naturrett kan i dag knappest regnes som en selvstendig rettskilde.¹³² De ulike autentiske tekstene, samlet sett, må nok derfor tolkes til å hen vise til staters «iboende» rett til selvforsvar.

Hvorvidt denne «iboende» retten som stater har er en henvisning til staters suverenitet, har vært problematisert i teorien.¹³³ Innvendigen mot at «iboende» skal vise til suverenitetsprinsippet, som for eksempel Dinstein fremhever, er at suverenitetsprinsippet vanskelig kan gi noen føringer for hva denne selvforsvarsretten da går ut på.¹³⁴ Staters suverenitet tilsier verken en utvidende eller en innskrenkende tolkning av art. 51. Senere i denne delen vil uttalelser fra ICJ vurderes, og det må da anses mest sannsynlig at henvisningen skal tolkes som en henvisning til sedvaneretten.

Det forutsettes her at sedvaneretten før 1945 inneholdt en adgang for stater til å utøve forkjøpsangrep.¹³⁵ En restriktiv tolkning av art. 51, som avskjærer sedvaneretten fra tiden før 1945, vil nettopp «begrense» staters «iboende rett» til selvforsvar.¹³⁶ Allerede ved ordlyden møter i så måte en tolkning av art. 51, som utelukker preventivt selvforsvar, motstand.

Det er lite som kan anvendes av de øvrige bestemmelsene i FN-pakten for å gi veiledning til forståelsen av «iboende rett». Det er imidlertid en del jurister som tolker «iboende rett» restriktivt med begrunnelse i FN-paktens formål om fred og sikkerhet. Det uttrykkes blant annet av Simma m.fl. at en slik tolkning «refer[s] to the purpose of the UN Charter, ie to restrict as far as possible the use of force by individual States.»¹³⁷ Oppfatningen

---

¹³² Dinstein s. 191 avsnitt 507.

¹³³ Dinstein s. 192 avsnitt 508.

¹³⁴ *Ibid.* Dinstein framhever at suverenitetsprinsippet vokste parallelt med staters frihet til å gå til krig.

¹³⁵ Det eksisterte en vid adgang for stater til selvforsvar før 1945, se oppgavens drøftelse i denne delens punkt 3.3.2.

¹³⁶ Bring 212.

¹³⁷ Simma et al. s. 1403 avsnitt 10.

forutsetter at en begrensning av staters bruk av makt er sammenfallende med internasjonal fred og sikkerhet. Det må imidlertid kunne reises spørsmål ved om virkeligheten er så enkel. Det må antas at det å begrense staters bruk av makt ikke i alle tilfeller er sammenfallende med det å fremme internasjonal fred og sikkerhet.¹³⁸ Tvert om kan en slik restriktiv tolkning tenkes å hindre ansvarlige stater i deres legitime bruk av makt, mens stater som bruker makt «uten skrupler» uansett ikke vil la seg hindre av et slikt forbud.

3.2.2. Uttalelser fra ICJ

Det er ingen uttalelser fra ICJ som direkte angår staters adgang til forkjøpsangrep med hjemmel i sedvanerett som videreført av begrepet «iboende rett».¹³⁹ Noen uttalelser skal likevel behandles fordi disse kan gi indikasjoner på om ICJ tolker adgangen til forkjøpsangrep med henvisning til sedvaneretten.

Corfu Channel-saken omhandlet blant annet britiske myndigheters adgang til å forberede seg til, og true med, å bruke makt i Albanias territorialfarvann.¹⁴⁰ Storbritannia hadde rett til å passere gjennom Corfu-kanalen. At albanske styrker skjøt på britiske skip var derfor i strid med internasjonal rett. At Storbritannia i neste omgang seilte med fire krigsskip, klare til angrep, for å besvare eventuell ild som ble åpnet fra albansk side, uttalte ICJ at var lovlig.¹⁴¹ ICJ gjorde også et poeng av at selv om aksjonen var å true albanske myndigheter til i fremtiden å unnlate å beskytte britiske skip, var også dette lovlig. På bakgrunn av dette har Waldock¹⁴² uttrykt at:

[ICJ] apparently allowed a demonstration of force not merely for insuring safe exercise of the right of passage but to test the attitude of the wrongdoer and to coerce it into future good-behaviour. *This seems to go close to allowing forcible self-help without reference to the United Nations. At any rate, it is clear that the Court did not take a narrow view of the inherent right of self-defence reserved by Article 51.*¹⁴³

---

¹³⁸ For problematiseringen av formålet med fred, se oppgavens del III punkt 1.3 og del IV punkt 2.2.1.

¹³⁹ Se for eksempel: Gray 164 eller Hole 94, (særlig om *Nicaragua*-saken).

¹⁴⁰ *Corfu Channel case* (Storbritannia v. Albania) [1949] ICJ rep. 4 (*Corfu Channel*).

¹⁴¹ *Ibid* avsnitt 30.

¹⁴² Waldock var for øvrig dommer i ICJ fra 1973 til 1981.

¹⁴³ Waldock 500f. Min kursivering.

Allerede fire år etter FN-paktens signering kan altså ICJ tas til inntekt for, riktignok implisitt, å ha anerkjent at sedvaneretten og en utvidet adgang til selvforsvar var videreført med art. 51. Brownlie presiserer imidlertid at *Corfu Channel*-saken ikke gir noen direkte avklaring, at dommen behandlet staters ansvar og ikke preventivt selvforsvar og at den må gis vekt deretter.¹⁴⁴

Standpunktet i *Corfu Channel*-saken kom tydeligere fram i ICJs uttalelse i *Nicaragua*-saken.¹⁴⁵ I *Nicaragua*-saken uttrykte ICJ at:

[o]n one essential point, this treaty itself refers to *pre-existing customary international law*; this reference to customary law is contained in the actual text of Article 51, which mentions the "*inherent right*" (in the French text the "*droit naturel*") of individual or collective self-defence, which "nothing in the present Charter shall impair" and which applies in the event of an armed attack. The Court therefore finds that Article 51 of the Charter is only meaningful on the basis that there is a "natural" or "inherent" right of self-defence, *and it is hard to see how this can be other than of a customary nature*, even if its present content has been confirmed and influenced by the Charter.¹⁴⁶

ICJ slår altså fast at «inherent right» skal tolkes som en henvisning til eksisterende sedvanerett på området. Det må imidlertid presiseres at ICJ også påpeker at art. 51 har påvirket sedvaneretten. Hvor stort avviket på innholdet i sedvaneretten og innholdet i art. 51 egentlig er, kan det derfor reises spørsmål om. Et forsøk på å kartlegge rekkevidden av sedvaneretten gjennomføres senere.¹⁴⁷

Når det gjelder forkjøpsangrep som sådan, tok ICJ i samme saken et ganske klart forbehold i sin behandling: «[i]n view of the circumstances in which the dispute has arisen, reliance is placed by the Parties *only on the right of self-defence in the case of an armed attack which has already occurred* [...]»¹⁴⁸. ICJ behandler altså bare selvforsvars-

---

¹⁴⁴ Brownlie 1961, 107.

¹⁴⁵ Shaw 788f.

¹⁴⁶ *Nicaragua*, avsnitt 176. Min kursivering.

¹⁴⁷ Se oppgavens punkt 3.3.

¹⁴⁸ *Nicaragua*, avsnitt 103. Min kursivering.

retten dersom et «væpnet angrep oppstår» ettersom det var det partene hadde påberopt. Forbeholdet illustrerer ICJs reserverte rolle i forbindelse med staters bruk av selvforsvar med hjemmel i sedvaneretten.

ICJ kom også med et signal om tolkningen av «iboende rett» i *Nuclear Weapons*-saken. Spørsmålet som ble behandlet av ICJ var om stater lovlig kunne bruke atomvåpen, eller om det var absolutt forbudt etter folkeretten. ICJ uttrykte at det var vanskelig å konkludere, men reserverte seg mot å etablere et absolutt forbud. Her uttalte ICJ at

Furthermore, the Court cannot lose sight of the *fundamental right of every State to survival*, and thus its right to resort to self-defence, in accordance with Article 51 of the Charter, when its survival is at stake.¹⁴⁹

To merknader må gjøres til denne uttalelsen. For det første etablerer ICJ forståelsen om at selvforsvar handler om staters overlevelse. Det er derfor et ekstensielt spørsmål som behandles. For det andre bemerket ICJ at en adgang til bruk av nødvendig makt for å overleve, er i samsvar med art. 51. Dette trekker i retning av at stater, dersom det er klart nødvendig for staters overlevelse, har en adgang til forkjøpsangrep etter sedvaneretten videreført med «iboende rett».

3.2.3. Etterfølgende enighet?

Etterfølgende enighet i form av statspraksis kan analyseres. Slik praksis kommer blant annet fram av internasjonale instrumenter. Disse vurderes i denne delen som veiledning for hvordan «iboende rett» skal tolkes.

I 1980 fremla Robert Ago, som var spesialrapportør for International Law Commission (senere ILC), endelig forslag til regulering av staters ansvar. I denne presentasjonen drøftet Ago staters adgang til selvforsvar, og fremholdt at grunnlagene for staters adgang til forkjøpsangrep var «rejected one by one».¹⁵⁰ Ago konstanterte imidlertid videre at det ikke var opp til ILC å avgjøre et så omstridt spørsmål. McCormack har på bakgrunn av dette uttalt at «[i]f the case against anticipatory self-defence really is a closed one, why not say that and have the International Law Commission approve of the restrictive

---

¹⁴⁹ *Nuclear Weapons*, avsnitt 96.

¹⁵⁰ Ago som inntatt i Hole 92.

interpretation as a formal decision?». ¹⁵¹ Det er tenkelig at Ago ikke fremstilte et slikt forslag fordi de ulike statene som måtte godta forslaget til staters ansvar var delte på synet om staters adgang til preventivt selvforsvar, og at forslaget dermed vanskelig ville fått gjennomslag. Dette er imidlertid bare én FN rapportørs syn på gjeldende rett, og må tillegges vekt deretter.

Den første rapporten Atomic Energy Commission (AEC) avga til Sikkerhetsrådet i 1946 uttrykte at «the development and use of atomic energy are not essentially matters of domestic concern of the individual nations, but rather have predominantly international implications and repercussions.» ¹⁵² Dette kan anses som en anerkjennelse av at atomvåpen har særlige internasjonale innvirkninger, som derfor bør tas høyde for i reglene om staters internasjonale relasjoner. Videre uttalte AEC at «it should [...] be born in mind that a violation might be so grave a character as to give rise to the inherent right of self-defense recognized in Article 51 of the Charter of the United Nations». ¹⁵³ Uttalelsen nevner trusselen atomvåpen utgjør internasjonalt i direkte sammenheng med staters adgang til selvforsvar etter art. 51. Utsagnet kan derfor tolkes som et uttrykk for at atomvåpen har en særlig påvirkning på staters adgang til selvforsvar. Utover dette gir ikke uttalelsen særlig veiledning. En fornuftig tolkning av hvordan staters adgang til selvforsvar skal påvirkes av atomvåpentrusselen er at stater har en utvidet adgang til selvforsvar, for eksempel en adgang til preventivt selvforsvar og herunder forkjøpsangrep.

En rapport om moderne internasjonale trusler, utarbeidet på initiative fra FNs tidligere Generalsekretær Kofi Annan og av et ekspertpanel i 2004, uttrykte at

Long-established customary international law makes it clear that States can take military action as long as the threatened attack is imminent, no other means would deflect it, and the action is proportionate. ¹⁵⁴

---

¹⁵¹ McCormack som inntatt i Hole 93.

¹⁵² The International Control of Atomic Energy: The first report of the United Nations Atomic Energy Commission to the Security Council. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad240.asp [sjekket 03.05.14], første avsnitt punkt fire.

¹⁵³ *Ibid* andre avsnitt punkt fire.

¹⁵⁴ *A more secure world*, 54f.

For det første uttrykkes det at stater har adgang til selvforsvar mot trusler som er «umiddelbare». Denne tolkningen er lik «Webster-formularet». Dette sammenfaller også helt med problemet skissert opp innledningsvis og er derfor svært relevant. Det er umiddelbare trusler som kan avbøtes gjennom et lovlig forkjøpsangrep. Uttalelsen gir for det andre bare mening dersom art. 51 ikke avskjærer sedvaneretten. For det tredje fremgår det eksplisitt at adgangen til selvforsvar fremgår av *sedvaneretten*. Dette underbygger klart standpunktet med at «iboende» rett viser til sedvaneretten på område.

I det oppfølgende dokumentet av 2005, utarbeidet av Sikkerhetsrådet, fastholdes i hovedsak dette synet

Imminent threats are fully covered by Article 51, which safeguards the inherent right of sovereign States to defend themselves against armed attacks. Lawyers have long recognized that this covers an imminent attack as well as one that has already happened.¹⁵⁵

Det er en endring at det påstås at art. 51, og ikke sedvaneretten, dekker forkjøpsangrep mot umiddelbare trusler. Det uttales at tolkningen har rettslig styrke av å være internasjonalt anerkjent av advokater, noe som er en moderering fra rapporten av 2004 som hjemlet det i sedvaneretten.

Rapportene i 2004 og 2005 var forberedt for World Summit i 2005. Synet på staters adgang til forkjøpsangrep ble ikke tatt med i Outcome Document etter World Summit.¹⁵⁶ Gray ser ut til å tolke dette til at motstanden mot staters adgang til forkjøpsangrep var årsaken.¹⁵⁷ Årsaken kan imidlertid like gjerne ha vært at rapportene «bare» åpnet for forkjøpsangrep og ikke på en klar måte åpnet for *preventive angrep*, som USA i samme tidsrom hevdet var gjeldende rett.¹⁵⁸

Uttalelsen har ikke gått upåaktet hen, men har vært utsatt for sterk kritikk. Gray uttaler til og med at en slik kritikk er selvfølgelig, all den tid påstanden ikke har det nødvendige

---

¹⁵⁵ *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*, Report of the Secretary-General, UN Doc. A/59/2005, (21. mars 2005) (*In larger freedom*), avsnitt 124, URL:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/59/2005&referer=http://www.un.org/en/events/pastevents/in_larger_freedom.shtml&Lang=E [sjekket 03.05.14].

¹⁵⁶ World Summit Outcome, UN doc A/60/1, 24. oktober 2005, URL:

<http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf> [sjekket 03.05.14].

¹⁵⁷ Gray 165.

¹⁵⁸ Se denne oppgavens del VI punkt 4.3.2.

rettslige grunnlaget.¹⁵⁹ Hun viser også til at Non-Aligned Movement (senere NAM) avslo uttalelsen. Gray nevner imidlertid ikke at NAM i all hovedsak består av ikke-demokratiske stater, blant annet kritisert for å motarbeide et liberalt vestlig system.¹⁶⁰ Dette kan forklare noe av kritikken mot at blant annet USA så seg berettiget til preventivt selvforsvar. Ved Havana-erklæringen i 2006 ble det uttalt at NAM:

Oppose and condemn the categorisation of countries as good or evil based on unilateral and unjustified criteria, *and the adoption of the doctrine of pre-emptive attack* [...]¹⁶¹

I utgangspunktet virker uttalelsen som et uttrykk for at flertallet av verdens stater fordømmer alle former for preventivt selvforsvar. Det kan imidlertid reises spørsmål om fordømmelsen egentlig gjelder staters prinsipielle adgang til forkjøpsangrep, eller om det snarere er mer pragmatiske forhold som tilsiktes fordømt. Lest i sin sammenheng, og i lys av tiden erklæringen ble forfattet, kan det virke slik. Bruk av begrepet «innføre»¹⁶² tyder på at NAM fordømmer noe som er nytt, og det er nærliggende å anta at dette var den såkalte «Bush-doktrinen».¹⁶³ Denne gikk imidlertid ut på staters adgang til *preventive angrep*, og ikke forkjøpsangrep.¹⁶⁴ Dersom en adgang til forkjøpsangrep eksisterer, er det dens historiske røtter som begrunner en slik adgang, og den kan ikke være noe nytt som stater «innfører». Videre fordømmes i samme setning kategorisering av gode og onde stater. Dette gir assosiasjon til president Bushs omtale av stater som utgjorde «axis of evil».¹⁶⁵ I 2006, da fordømmelsen ble gitt, var særlig en preventiv militæraksjon fra USA mot Iran aktuell. Det er derfor nærliggende å anta at fordømmelsen har et sterkt preg av pragmatisk politikk over seg, og at den uansett var tilsiktet preventive angrep og ikke forkjøpsangrep. Fordømmelsens rettslige vekt som veiledning for hvordan NAM-statene

---

¹⁵⁹ Gray 165.

¹⁶⁰ Bevegelsen ble dannet i 1961, med det uttalte mål å: «create an independent path in world politics that would not result in member States becoming pawns in the struggles between the major powers». I 2012 utgjorde organisasjonen 120 medlemsstater, Info om NAM via The Nuclear Threat Initiative (NTI) URL: <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/non-aligned-movement-nam/> [sjekket 03.05.14]. NAM utgjør hevdet også å utgjøre en effektiv voteringsblokk i Generalforsamlingen, se General Assembly Official Records, møte 22, sesjon 36, 1. oktober 1981, UN Doc. A/36/PV. 22, avsnitt 154.

¹⁶¹ *Havana Declaration*, inntatt i res. A/61/472-S/2006/780, s. 18 avsnitt 22.5, URL: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2006/780 [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

¹⁶² «adaption».

¹⁶³ Som behandles nærmere senere under staters adgang til preventive angrep.

¹⁶⁴ Se denne oppgavens punkt 4.3.2.

¹⁶⁵ CNN, *Bush State of the Union address*, URL: <http://edition.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/01/29/bush.speech.txt/> [sjekket 03.05.14].

ser på en prinsipiell adgang til forkjøpsangrep må derfor antas å være uklar. Dette synes det som om Gray overser, og det er derfor ikke rart at hun tolker NAM til, på prinsipielt grunnlag, å være i mot en adgang til forkjøpsangrep.¹⁶⁶

I det følgende behandles ikke de mer konkrete tilfeller av forkjøpsangrep med påfølgende internasjonale reaksjoner. Dette blir behandlet under kartleggingen av sedvanerettens rekkevidde.

3.2.4. Juridisk teori, rimelige hensyn og utbredte rettsprinsipper

De juridiske forfatterne er delte på om sedvaneretten er videreført med begrepet «iboende rett». Et signifikant antall juridiske forfattere er imidlertid for at art. 51 åpner for staters adgang til preventivt selvforsvar.¹⁶⁷ Det har vært anført ulike begrunnelser for de ulike tolkningstradisjonene.

Et argument mot en adgang til forkjøpsangrep er faren for misbruk, og en uholdbar eskalering av vold. Kelly uttaler følgende om konsekvensene av å tolke «iboende rett» som videreføring av sedvaneretten fra før 1945:

[W]e will find ourselves in a time warp back to 1945 – a period of fear, uncertainty and suspicion; a period of global dominance by a handful of nations; a period defined by the geopolitics of raw power and militaristic influence; a period of instability devoid of collective security. Even more disturbingly, some of the re-articulated rules have been watered down to allow more latitude in unilateral action. And this time we will be returning to that world with weapons of mass destruction in our arsenals.¹⁶⁸

Et slikt markante skifte, som Kelly henspeiler til, forutsetter at art. 51 har vært tolket restriktivt og etterlevd slik etter 1945. Det bør reises spørsmålstegn ved om et slikt premiss virkelig samsvarer med virkeligheten. Som nevnt under det rettslige grovrisset har forkjøpsangrep funnet sted etter 1945, og disse har vært, eksplisitt eller implisitt, påberopt som lovlige forkjøpsangrep.¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ Gray 165.

¹⁶⁷ Hole 82f. Hole har en liste over forfattere som er *for* staters adgang til preventivt selvforsvar.

¹⁶⁸ Kelly 3.

¹⁶⁹ Oppgaven del IV punkt 2.

Frykten for at stater skal misbruke en rettslig adgang til forkjøpsangrep ligger implisitt i uttalelsen. Uttalelsen gir inntrykk av at så snart folkeretten åpner opp for staters adgang til forkjøpsangrep, *så vil alle stater angripe hverandre* av frykt for å bli angrepet i framtiden. Dette er en oppfatning som ikke har rot i virkeligheten. Uansett hvordan folkeretten fortøner seg, vil det alltid være et drastisk skritt for en stat å sette i gang et væpnet angrep, særlig politisk og økonomisk. Det er ikke bare en omtvistet adgang til preventivt selvforsvar som hindrer stater fra å slippe løs det totale kaos. Et slikt resonnement legger en urealistisk *stor* vekt på folkeretten som terskel for vold, og en urealistisk *liten* vekt på legitimiteten av en handling som terskel for vold. Hvor stor faren er for at stater vil misbruke en folkerettslig adgang til forkjøpsangrep er derfor svært tvilsom.

Et annet argument mot en adgang til forkjøpsangrep er at stater, uavhengig av et forbud mot forkjøpsangrep, vil gjøre det som er nødvendig for å forsvare seg. Argumentet brukes blant annet av Cassese. Cassese, som også kan tas til inntekt for en restriktiv tolkning av «iboende rett», vektlegger *legitimitet* i tolkningen, men på en måte som likevel må anses uheldig. Cassese fastholder som et avgjørende argument at selv om folkeretten forbyr bruk av forkjøpsangrep, vil ikke nødvendigvis *legitime* forkjøpsangrep bli fordømt *de facto*. Det uttales at: «it is more judicious to consider such action [anticipatory self-defence] as *legally prohibited*, while admittedly knowing that there may be cases where breaches of the prohibition may be justified on moral and political grounds and the community will eventually condone them or mete out lenient condemnation.»¹⁷⁰ Dette kan forstås som at forbudet er rimelig, fordi stater *de facto* kan, og sannsynligvis vil, handle i strid med forbudet dersom det er strengt nødvendig.¹⁷¹ Dersom Cassese faktisk mener dette, fremstår det som et noe underlig resonnement. Logikken er altså den at en rettsregel som ikke blir fulgt fordi den er urimelig, er rimelig fordi den ikke blir fulgt? En åpenbar fare med et slikt resonnement er folkerettens tap av legitimitet, ettersom det konstanteres og opprettholdes et avvik mellom det folkeretten forbyr og det som oppfattes som politisk og moralsk riktig. Det er viktig å tolke reglene på en måte som virker konfliktdempende mellom stater, i tråd med FN-paktens formål om fred. Dersom slik konfliktdemping ikke lar seg gjøre, er det viktig å gi den staten som blir utsatt for en

---

¹⁷⁰ Cassese 362.

¹⁷¹ Men det må kanskje ikke forstås sånn. Cassese foretar senere en *de lege ferenda* der han fastholder at stater bør ha en begrenset adgang til preventivt selvforsvar. Cassese 362f.

reell og overveldende trussel, som umiddelbart vil manifestere seg i et væpnet angrep, de nødvendige *legale* virkemidlene for å foreta en forsvarlig aksjon mot det forestående angrepet. En slik tolkning vil være i tråd med FN-paktens formål om sikkerhet. En tolkning av art. 51, som åpner for staters adgang til forkjøpsangrep, vil ta høyde for urimelige situasjoner en forsvarerstat kan komme opp i. Dette vil sikre folkeretten økt *legitimitet*. Samtidig vil en slik adgang sannsynligvis virke avskrekkende overfor stater som forbereder et angrep. Dette vil sikre at folkeretten har et væpnet sanksjonssystem som supplement til Sikkerhetsrådet, som til tider dessverre viser seg handlingsudyktig.

Enda et argument mot forkjøpsangrep er hvordan «vold avler vold». Det er sagt at «alle som griper til sverd, skal falle for sverd»¹⁷². Dette kan sies å være et aksiom bekreftet av uendelig empiri. Fra de tidligste tider har eskalerende voldsspiraler vært en utfordring for mennesket. For hvert tapte eller ødelagte liv står det en sirkel av berørte igjen. Disse kan bli bærere av nytt hat og dette kan på sikt kumulere i nye og større trusler. Det kan derfor hevdes at et vellykket forkjøpsangrep gjør den kortsiktige sikkerheten bedre, men den langsiktige sikkerheten dårligere. En adgang til forkjøpsangrep, som all bruk av vold, må derfor anvendes med den største forsiktighet og omtenkksomhet. Likevel kan det ikke være slik at forkjøpsangrep er ulovlig med den følgen at art. 51 i praksis kan virke som en «selvmordsklausul».

Et hensyn for en adgang til forkjøpsangrep nevnes av Erickson: «A narrow reading of the right of self-defence would only protect the aggressor's right to the first strike».¹⁷³ Det er nok ikke klart om en restriktiv tolkning «bare» vil beskytte aggressorens rett til det første angrepet. En restriktiv tolkning vil nok også i noen tilfeller hindre en unødvendig eskalering av en konflikt. Det er likevel riktig at en restriktiv tolkning *også* vil beskytte aggressorens rett til det første slaget.

Ved tolkningen av om «iboende rett» skal videreføre tidligere sedvanerett, som blant annet presumeres å hjemle forkjøpsangrep, må de særegne omstendigheter ved de faktiske forhold tas i betraktning. Det å forsvare seg selv er intimt forbundet med

---

¹⁷² Evangeliet etter Matteus (Matt., 26, 51, Det Norske Bibelselskap, bokmål oversettelse, Oslo 2011), se også Rep. Ron Paul som uttaler seg klart mot alle typer preventive selvforsvar på denne bakgrunn: Antiwar.com, *Beware The Consequences of Pre-Emptive War*, URL: <http://original.antiwar.com/paul/2013/02/10/beware-the-consequences-of-pre-emptive-war/> [sjekket 03.05.14].

¹⁷³ Hole 89.

overlevelsesinstinktet. Overlevelsesinstinktet har en karakter det nok er vanskelig eller umulig å regulere seg bort fra.

Alt i alt er det nok sannsynlig at «inherent right» i art. 51 opprinnelig var ment som en henvisning til sedvaneretten. Etterfølgende oppfatninger i juridiske litteratur har imidlertid skapt usikkerhet om dette.¹⁷⁴ ICJ støtter likevel i de klareste ordelag en tolkning av «iboende rett» som en videreføring av sedvaneretten, noe som må tillegges betydelig vekt. Det er imidlertid mulig at det nærmere innholdet i sedvaneretten har endret karakter etter at FN-pakten kom til i 1945. Rekkevidden av selvforsvar hjemlet i sedvaneretten behandles nærmere i neste punkt.

3.3. Sedvaneretten som rettslig grunnlag for staters adgang til forkjøpsangrep

3.3.1. Innledning

Dinstein hevder at en adgang til forkjøpsangrep ikke kan baseres på sedvaneretten ettersom det ikke eksisterer relevant statspraksis for å underbygge dette.¹⁷⁵ Sofaer uttrykker motsetningsvis at «[...] states have used unauthorized force for preventive purposes in well over 100 instances since the UN Charter was signed in 1945.»¹⁷⁶ Det vil derfor i det følgende søkes å bekrefte eller avkrefte hvorvidt det eksisterer et rettsgrunnlag i sedvaneretten for forkjøpsangrep. På denne bakgrunn må det foretas en vurdering av hva som er relevant opinio juris og statspraksis. Praksisen som behandles er i første rekke den som er mest omtalt i litteraturen. Videre vil de tilfeller som betraktes som forkjøpsangrep vurderes.

Det bemerkes at avgrensingen av relevant statspraksis er vanskelig. Det åpenbare problemet er at det ofte er vanskelig å få brakt klarhet i de faktiske forhold. Ofte hevder begge parter i konflikten at de er truet og at motstanderen er aggressoren. I tillegg er alminnelig etterfølgende selvforsvar i noen grad preventivt ettersom det også skal forhindre at angrepet fortsetter eller gjentar seg. Selv om et alminnelig etterfølgende selvforsvar har klare preventive elementer, kan det likevel ikke dermed anses som preventivt selvforsvar. Der selvforsvaret bærer preg av å «forkjøpe» eller forhindre et angrep, eller er påberopt som sådan, er praksisen relevant. I tillegg må den politiske

---

¹⁷⁴ Blant annet Gray 160ff.

¹⁷⁵ Dinstein 196f.

¹⁷⁶ Sofaer 112.

bakgrunnen tas i betraktning. Der politiske interesser må antas å være tungtveiende må den rettslige vekten av beslutningene være tilsvarende uklar.

3.3.2. Caroline-saken og sedvanen før FN-pakten i 1945

De aller fleste som hevder at sedvaneretten omfatter forkjøpsangrep, behandler på en eller annen måte Caroline-saken.¹⁷⁷ Saken gjaldt en konflikt mellom Storbritannia og USA. Kanadiske opprørere organiserte seg i USA og forberedte krigshandlinger mot Storbritannia som hadde suverenitet over Canada. Opprørerne ble understøttet av det amerikanske skipet «Caroline». Britiske styrker tok seg inn i USA 20. desember 1837, satte fyr på Caroline og sendte skipet utenfor Niagarafossen. Ettersom det allerede forelå et væpnet angrep fra opprørernes side, kan ikke hendelsen med «Caroline» anses som et rent forkjøpsangrep. Men ettersom angrepet ble foretatt for å avverge at den fremtidige motstanden fra opprørerne ble styrket, har angrepet et klart preventivt element. I den etterfølgende korrespondansen mellom den britiske utenriksministeren Lord Ashburton og den amerikanske utenriksministeren Daniel Webster uttrykte sistnevnte at «[i]t will be for that Government [som utøver makt] to show a *necessity* of self-defence, *instant, overwhelming, leaving no choice of means* and no moment for deliberation.» Dette utsagnet, det såkalte «Webster-formularet», ble ikke bestridt av Lord Ashburton. Tvert imot uttrykte han «[i]t is so far satisfactory to perceive that we are perfectly agreed as to the general principles of international law applicable to this unfortunate case.» Enigheten mellom partene på dette punktet har senere blitt tolket som uttrykk for datidens alminnelige oppfatning av gjeldende rett.

Bring har uttalt at «Websters formel [...] talade visserligen om «self-defence», men hänförde sig snarare till en nödvärnsrätt. [...] Folkrättsdoktrinen fram till 1914 skilde knappast på begrepp som självförsvär, självbevarelserätt («self-preservation») eller nödrätt.» Det er klart at folkeretten på 1800-tallet knapt brydde seg om lovligheten av selvforsvar ved et væpnet angrep. Utgangspunktet var at stater lovlig kunne gå til krig uten en bestemt grunn. Spørsmålet i saken var hva statene kunne gjøre uten at en krigstilstand ble åpnet mellom statene. Ettersom Storbritannia og USA ikke var i krig, kan Caroline-saken antas bare å være av betydning for nødrett eller mottiltak utenfor krigstilstand. Selv om sakens faktiske forhold isolert sett kan sies å ha en svært begrenset,

---

¹⁷⁷ For uttalelsene og faktiske forhold se The Avalon Project, *The Caroline*, URL: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

om noen, betydning for staters adgang til forkjøpsangrep, har «Webster-formularet» i ettertiden blitt lagt til grunn som grensesettende for forkjøpsangrep etter sedvaneretten. Dette er for eksempel bredt behandlet i juridisk teori, påberopt og akseptert i rettsprosessene etter andre verdenskrig (som behandles i det følgende), lagt til grunn i Sikkerhetsrådets ovennevnte rapport fra 2004 og fastholdt i rapporten fra 2005. Saken har altså i ettertid blitt tolket og anvendt på et slikt vis at etterfølgende forståelse bør gis rettslig vekt som *opinio juris*.

Andre verdenskrig var preget av flere forkjøpsangrep. Eksempler er Nazi-Tysklands okkupasjon av Norge i 1940 og Sovjetunionen i 1941, Japans angrep på USA (Pearl-Harbour) i 1941, Storbritannias og Sovjetunionens okkupasjon av Iran i 1941 og Storbritannias bombing av den (allierte!) franske marinen i Middelhavet i 1940.¹⁷⁸ Selv om alle angrepene var foretatt i en krig mot en annen stat, forelå det ikke i noen av tilfellene et foregående direkte væpnet angrep fra staten som ble *utsatt* for forkjøpsangrepet. Eksempelvis hadde ikke Norge foretatt et væpnet angrep på Nazi-Tyskland før angrepet på Norge 9. april 1940.

Proseduren i Nürnberg, for å forsvare Nazi-Tysklands angrep på Norge, er en av flere prosedyrer i tidsperioden som påberopte seg preventivt selvforsvar. Denne brukes som eksempel på hvordan dagjeldende folkerett ble tolket. Her ble det uttalt at

[t]he defense that has been made here is that Germany was compelled to attack Norway to forestall an Allied invasion, and her action was therefore preventive. [...]

It must be remembered that preventive action in foreign territory is justified only in case of "an instant and overwhelming necessity for self-defense leaving no choice of means, and no moment of

---

¹⁷⁸ Myres Smith McDougal og Florentino P. Feliciano, *The International Law of War: Transnational Coercion and World Public Order*, Dordrecht, Boston og London 1994, 211f.; Richard Anthony Stewart, *Sunrise at Abadan: the British and Soviet invasion of Iran, 1941*, New York 1988 og The Churchill Centre, *Churchill's Deadly Decision: Destroying the French Fleet*, URL: <http://www.winstonchurchill.org/learn/in-the-media/churchill-in-the-news/889-churchills-deadly-decision-destroying-the-french-fleet> [sjekket 03.05.14]. Frankrike hadde kapitulert og Storbritannia fryktet at den franske flåten ville bli benyttet av Nazi-Tyskland.

deliberation." (The Caroline Case, Moore's Digest of International Law, II, 412).¹⁷⁹

Tribunalet fant på bakgrunn av en lengre vurdering av omstendighetene rundt invasjonen at

[f]rom all this it is clear that when the plans for an attack on Norway were being made, they were not made for the purpose of forestalling an imminent Allied landing, but, at the most, that they might prevent an Allied occupation at some future date.

Angrepet ble altså ansett som et ulovlig preventivt angrep, og ikke som et forkjøpsangrep. Det må nok derfor legges til grunn at folkeretten forut for FN-pakten ikke forbød forkjøpsangrep som var gjort før et væpnet angrep forelå.¹⁸⁰ Grensen gikk ved om selvforsvaret, i form av forkjøpsangrep, var nødvendig, uten andre alternativer og trusselen var umiddelbar.

Det er derfor i utgangspunktet ikke bare et spørsmål om det finnes relevant statspraksis og opinio juris som underbygger *at det finnes* en adgang til forkjøpsangrep. Spørsmålet er i like stor grad om det finnes relevant statspraksis og opinio juris etter 1945 for at det *ikke lengre finnes* en adgang til forkjøpsangrep. I det følgende vil relevant statspraksis og opinio juris, som uttrykk for at sedvaneretten er videreført, vurderes.

3.3.3. Cuba-krisen i 1962 - en utvidet adgang til forkjøpsangrep mot atomtrusler?

Den 22. oktober 1962 økte spenningen betraktelig under den kalde krigen. USA antok at Sovjetunionen forberedte transport av ballistiske raketter til Cuba. Disse kunne potensielt ha atomstridshoder som kunne nå USA, og utgjorde derfor en ny og stor trussel. Daværende president i USA, John F. Kennedy, erklærte en maritim blokad av Cuba for å hindre at skip skulle frakte sovjetiske raketter til Cuba.¹⁸¹ Påfølgende dag støttet Rådet til Organization of American States (OAS) USAs bruk av makt.¹⁸² I Sikkerhetsrådet uttrykte

---

¹⁷⁹ The Avalon Project, *Judgement: The Invasion of Denmark and Norway*, URL: <http://avalon.law.yale.edu/imt/juddenma.asp> [sjekket 03.05.14].

¹⁸⁰ Kelly 22.

¹⁸¹ Som inntatt av Thomas M, Franck, *Recourse to Force - State Action Against Threats and Armed Attacks*, Cambridge 2002 (Franck 2002), 99.

¹⁸² *Ibid.*

USAs FN ambassadør Adlai Stevenson at USA og OAS foretok en forsvarlig handling på bakgrunn av «[the] transformation of Cuba into a base for offensive weapons of sudden mass destruction». ¹⁸³ USAs handlemåte ble ikke fordømt internasjonalt, men Sikkerhetsrådet vedtok en resolusjon om at partene måtte ha dialog.

USA hevdet aldri at handlingen var lovlig som et forkjøpsangrep. En blokada er imidlertid i utgangspunktet en ulovlig aggresjon. ¹⁸⁴ Anerkjente lovlige unntak kunne vært en invitasjon fra Cuba, autorisasjon fra FN eller USAs adgang til selvforsvar. Det er helt sikkert at invitasjon fra Cuba eller autorisasjon fra FN ikke forelå. Ettersom handlingen likevel ikke ble fordømt må det antas å være fordi behovet for denne spesielle formen for selvforsvar ble anerkjent av flertallet av stater, sett i lys av den særlig alvorlige atomtrusselen. Det var mer en «preventive nonmilitary action that shifted the option of an overt military response to the other party». ¹⁸⁵ Det er likevel usikkert hvor mye vekt denne statspraksisen egentlig kan ha, ettersom USA ikke eksplisitt påberopte forkjøpsangrep som rettslig grunnlag, og det internasjonale samfunnet ikke eksplisitt uttalte at handlingen var lovlig. Det må likevel kunne tillegges noe vekt at handlingen skulle vært fordømt som ulovlig aggresjon med mindre den kunne unntas som lovlig utøvet selvforsvar. Et slikt selvforsvar var imidlertid av en klar preventiv karakter. At den ikke ble fordømt indikerer en internasjonal aksept av USAs adgang til å «forkjøpe» trusselen.

3.3.4. Seksdagerskrigen i 1967 – det typiske eksemplet på forkjøpsangrep post FN-pakten?

Det kanskje mest omtalte eksemplet på et forkjøpsangrep i litteraturen, er seksdagerskrigen i 1967. Krigen blir derfor i det følgende grundig behandlet. ¹⁸⁶

Krigsutbruddet 5. juni 1967 må ses i sammenheng med forutgående forhold. Under ledelse av president Gamal Abdel Nasser nasjonaliserte Egypt Suez-kanalen 26. juli 1956. Kanalen hadde avgjørende betydning for flere stater. Med en slik handling utfordret nok

---

¹⁸³ *Ibid* 100.

¹⁸⁴ *Definition of Aggression* art. 3 bokstav c), merk likevel at denne resolusjonen kom i 1974, og altå et drøyt tiår etter Cuba-krisen. Når det likevel antas her at aksjonen i utgangspunktet var ulovlig aggresjon, er det på bakgrunn at dette må antas også å ha vært gjeldende rett også i 1962.

¹⁸⁵ Michael W. Reisman og Andrea Armstrong: «The Past and Future of the Claim of Preemptive Self-Defense», *Faculty Scholarship Series* Vol. 1 nr. 1. 2006, 525-550 (527).

¹⁸⁶ For alle følgende opplysninger om faktiske forhold vises det til: Michael B. Oren, *Seksdagerskrigen, juni 1967 og hvordan det moderne midtøsten ble til*, Oslo 2002 og Ahron Bregman, *Israel's Wars – A history since 1947*, 3. utgave, New York 2010, 63-93.

Egypt særlig Israel, Frankrike og Storbritannia. Disse statene svarte da også med å gripe inn militært. Selv om aksjonen var en militær suksess, var den ingen politisk suksess. USA og Sovjetunionen tvang Israel, Frankrike og Storbritannia til å trekke seg tilbake. Sinai-halvøya skulle være en demilitarisert sone under overvåkning av FN-observatørene etter avtale mellom partene fra 1949. Den 16. mai 1967 utviste imidlertid president Nasser FN-observatørene fra Sinai-halvøya, samtidig som 100.000 av Egypts 160.000 infanterister ble beordret inn på halvøya. Israelerne reagerte ikke på handlingene. Egypt blokkerte videre Eilat, som var den eneste havnebyen Israel hadde i Rødehavet. Den 27. mai 1967 erklærte president Nasser at «[o]ur basic objective will be the destruction of Israel. The Arab people want to fight.»¹⁸⁷ Den 30. mai signerte i tillegg Egypt en allianse med Jordan. Det er også hevdet at egyptiske styrker den 5. juni bombarderte tre israelske landsbyer.

Handlingene sett i sammenheng må ha blitt oppfattet slik: Et stort koordinert angrep mot Israel var umiddelbart forestående. Israel var underlegen i antall soldater og materiell. Dersom Israel hadde måttet vente til etter at den koordinerte invasjonen var igangsatt, må med all rimelighet Israel antas å ville ha tapt. Bare et vellykket forkjøpsangrep fra israelsk side ble antatt å kunne endre et sikkert nederlag til en mulig seier.

Tidlig på morgenen den 5. juni 1967 angrep 193 israelske fly 420 egyptiske fly mens de enda var på bakken, ca. 300 av disse ble uskadeliggjort. Uten støtte fra luften ble de egyptiske styrkene raskt slått tilbake i Sinai-ørkenen. Omtrent 85 % av det militære materiellet til Egypt ble uskadeliggjort i løpet av få timer på grunn av en uorganisert egyptisk retrett. Jordan, støttet av Irak og Syria, angrep Israel på nordøst- og østfronten 6. juni. Disse ble imidlertid drevet tilbake grunnet manglende flystøtte, noe Israel motsetningsvis hadde etter flytoktet mot Egypt.

For det første illustrerer seksdagerskrigen behovet for en adgang til forkjøpsangrep. Et sannsynlig scenario dersom Israel ikke hadde foretatt et forkjøpsangrep, er et israelsk nederlag. Forkjøpsangrepet i 1967 må altså antas som den eneste nøkkelen Israel hadde til seier og overlevelse. Det kan også virke som Israel har erkjent dette behovet for forkjøpsangrep ved sin etterfølgende praksis.¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ BBC, 1967: *Israel launches attack on Egypt*, URL: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/5/newsid_2654000/2654251.stm [sjekket 03.05.14].

¹⁸⁸ Som behandlet i det juridiske grovrisset i del IV punkt 2.

For det andre kan ikke seksdagerskrigens rettskildemessige betydning anses som krystallklar. Gray hevder at «Israel did not rely on anticipatory self-defence to justify its action» og at hendelsen derfor ikke kan tillegges vekt.¹⁸⁹ Dinstein hevder at handlingene var uttrykk for avbrytende selvforsvar og derfor ikke kan tillegges vekt som forkjøpsangrep.¹⁹⁰ Det er derfor nærliggende å reise spørsmål om Israels aksjon 5. juni 1967 de facto var et forkjøpsangrep.¹⁹¹ Selv om det er mulig at Israel allerede var i en slags krigstilstand med Jordan, Syria og Egypt på grunnlag av den egyptiske blokaden og den påståtte bombingene av tre israelske landsbyer, må omfanget av Israels handlinger 5. og 6. juni likevel antas å være av en slik karakter og et slikt omfang at det utgjør et markant skifte i konflikten. Handlingene bør identifiseres som *preventive forsvarshandlinger* foretatt som forsvar mot en fremtidig koordinert invasjon fra Syria, Jordan og Egypt, og ikke som et tiltak mot trefningene i forkant av 5. juni 1967. En helhetlig og objektiv vurdering av de faktiske forholdene tilsier derfor at angrepet 5. juni de facto var et *forkjøpsangrep*. Hvorvidt handlingen også skal ses på som avbrytende selvforsvar, ettersom offensiven fra de arabiske statene kan antas å ha vært initert, er usikkert.

Ved den israelske redegjørelsen for lovligheten av angrepet hos Sikkerhetsrådet den 6. juni, ble det uttrykt at

[t]hus, on the morning of 5 June, when Egyptian forces engaged us by air and land, bombarding the villages of Kissufim, Nahal-Oz and Ein Hasheloshah we knew that our limit of safety had been reached, and perhaps passed. In accordance with its *inherent right of self-defence as formulated in Article 51 of the United Nations Charter*, Israel responded defensively in full strength.¹⁹²

---

¹⁸⁹ Gray 161.

¹⁹⁰ Dinstein side 206f avsnitt 548.

¹⁹¹ Shaw 789.

¹⁹² Security Council Official Records, møte 1348, 6. juni 1967, UN Doc. S/PV. 1348. URL: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/F0E5CF015592D4D10525672700590136> [sjekket 03.05.14], avsnitt 155. Min kursivering. En kjennsgjerning er at første offer i krig er sannheten, se som eksempel på andre syn på de faktiske forhold Israels daværende forsvarsminister Moshe Dayan, *Story of my life*, London 1976, side 306 som uttrykker at «Though the Egyptian blockade was the opening move of the war, the first shot in the literal sense was, of course, fired by us». Dette er i kontrast til Israels påstand om forutgående bombing av tre israelske landsbyer.

Det er nærliggende å tolke dette til at Israel hjemlet aksjonen i art. 51 og kanskje som alminnelig selvforsvar, slik Gray har gjort.¹⁹³ Dersom argumentasjonen leses grundigere og ses i sin helhet, vil imidlertid et annet bilde fremkomme, som Franck og Moir påpeker.¹⁹⁴ Det uttrykkes at «the *hostile threat* was focused on the southern front» og at «[n]early all the Egyptian forces which had been attempting the conquest of the Yemen had been transferred to the *coming assault* upon Israel» og videre at Israel var «*threatened with collective assault*».¹⁹⁵ Selv om art. 51 ble påberopt, bærer argumentasjonen sterkt preg av adgangen til å «forkjøre» et kommende angrep. Israels argumentasjon er nok irrelevant for vurderingen av om et «væpnet angrep» forelå etter art. 51, men den er høyst relevant dersom den vurderes i sammenheng med en adgang til forkjøpsangrep. Verken Sikkerhetsrådet eller Generalforsamlingen fordømte angrepet.¹⁹⁶

Selv om Israel ikke uttrykkelig påberopte seg en adgang til forkjøpsangrep med hjemmel i sedvaneretten, er det likevel mest nærliggende å tolke ovennevnte momenter slik at seksdagerskrigen blir stående som et uttrykk for en internasjonal aksept av en adgang til forkjøpsangrep i visse særlige tilfeller.

3.3.5. Iraks angrep på Iran fra 1980 til 1988

Den 22. september 1980 angrep Irak Iran.¹⁹⁷ Irak var Sunni-ledet og styrt av president Saddam Hussein. Sjiaene under ayatollah Khomeini hadde styrtet Shahan i den iranske revolusjonen i 1979. De iranske styrkene ble satt i full beredskap den 7. april under påberopelse av forsvar mot et påstått irakisk-ledet angrep på iranske oljeinstallasjoner. Den 8. april holdt Khomeini en tale hvor han oppfordret det irakiske folket til å velte president Husseins regime. Den 4. september skulle Iran ha angrepet Irak med artilleri. Irak anså dette som starten på krigen. Den 22. september 1980, som er alminnelig oppfattet som starten på krigen, krysset ca. 10.000 irakiske soldater grensen til Iran.

---

¹⁹³ Gray 160.

¹⁹⁴ Moir 18f. og Franck 2002 102f.

¹⁹⁵ Security Council Official Records, møte 1348, 6. juni 1967, UN Doc. S/PV. 1348. URL: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/FOE5CF015592D4D10525672700590136> [sjekket 03.05.14], avsnitt 142-194. Mine kursiveringer.

¹⁹⁶ FNs Sikkerhetsråds resolusjon nr. 242 av 22. november 1967, UN Doc. S/RES/242. FNs Generalforsamlings resolusjon nr. 2254 av 4. juli 1967, UN Doc A/RES/2254.

¹⁹⁷ For de faktiske forhold vises det til Ervand Abrahamian, *A history of modern Iran*, New York 2008, 169ff, Wilson Center, *Iran-Iraq War Timeline*: http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Iran-IraqWar_Part1_0.pdf, [sjekket 03.05.14] og Cassese 358ff.

I starten av krigen hadde Irak et klart overtak og presset inn en bred offensiv på iransk territorium. Irak hadde indirekte, men ikke formell, støtte av supermaktene USA og Sovjetunionen. Irak hadde også kjøpt våpen fra Sovjetunionen og dennes allierte. I tillegg bygde Irak en atomreaktor i Osirak, med støtte fra Frankrike. Formelt sett var denne til sivile formål. Dersom Iran ikke tapte raskt, kan imidlertid et eventuelt irakisk atomvåpen antas å skulle sette det endelige punktum for konflikten. Særlig må dette antas sannsynlig ettersom det i ettertid ble avslørt at Irak brukte kjemiske og biologiske våpen mot Iran.¹⁹⁸ I 1981 bombet og tillintetgjorde israelske luftstyrker atomreaktorene i Osirak. At Irak i 1982 ønsket en fredsavtale med Iran, bare ett år etter tapet av Osirak, indikerer også at den irakiske motivasjonen for krig var tilknyttet atomreaktoren og presumptivt dens potensiale for et atomprogram.

Iran fikk imidlertid stor støtte fra egen befolkning og greide etter hvert å mobilisere på en måte som snudde krigen. I dette tidsrommet økte USAs støtte til Irak i form av etterretning og våpen. Krigen fortsatte derfor fram til 1988 på irakisk territorium. USA tok i 1988 en mer direkte rolle som part i konflikten, se *Oil platforms*-saken ovenfor.¹⁹⁹ Ettersom USA tok en mer direkte rolle i konflikten mot Iran, inngikk Irak og Iran en avtale om våpenhvile i 1988.

Hvilken rettslig vekt har krigen mellom Irak og Iran? Irak uttrykte i brev til Sikkerhetsrådet 27. oktober 1980 at «Iraq exercised preventive self-defence to defend its people and territories».²⁰⁰ Så svak som det iranske forsvaret var i 1980 (ett år etter revolusjonen) fremsto imidlertid trusselen fra Iran mot Irak verken som overveldende eller umiddelbar, og dermed forelå heller ikke de rettslige vilkårene for et lovlig utøvet forkjøpsangrep. Konflikten illustrer hvordan en adgang til forkjøpsangrep kan forsøkes misbrukt for å legitimere en ulovlig invasjon. Sikkerhetsrådet grep imidlertid aldri inn og fordømte Irak som aggressor. Kan dette da tolkes som en aksept av lovligheten av Husseins forkjøpsangrep? At Irak ikke ble fordømt trekker i retning av en aksept for det irakiske «forkjøpsangrepet». At angrepet likevel i liten grad kan antas å være et lovlig

---

¹⁹⁸ Dette var våpen Irak hadde fått støtte fra Vest-Tyskland, Frankrike og USA til å lage, se Washington Post, *How Saddam Built His War Machine – With Western Help*: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/iraq/stories/wartech091790.htm> [sjekket 03.05.14]. Den iranske avsmaken for vestlige land er derfor ikke fullstendig uten grunn.

¹⁹⁹ Oppgavens del IV punkt 2.2.4.

²⁰⁰ Security Council Official Records, 27. oktober 1980, UN Doc. S/14236, URL: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/14236 [sjekket 03.05.14].

forkjøpsangrep etter folkerettens regler, trekker imidlertid i retning av at den manglende fordømmelsen skyldtes klare politiske interesser, eventuelt manglende informasjon om de faktiske forhold rundt krigen. USA hadde for eksempel en åpenbar og uttrykt politisk interesse i å la prestestyret i Iran tape. Prestestyret hadde som kjent styrtet den USA-vennlige Shahen som hadde sikret USA tilgang til den iranske oljen.²⁰¹ Samtidig som krigen pågikk holdt Iran også amerikanske borgere som gisler i Teheran. Vekten det irakiske angrepet kan tillegges som lovlig forkjøpsangrep er derfor uklar.

3.3.6. Israels luftangrep på Irak 1981

Den 7. juni 1981 slapp åtte israelske F-16 jagerfly 16 tonn eksplosiver mot den nær ferdigstilte atomreaktoren Osirak i Irak.²⁰² Bakgrunnen var at Israel fryktet at reaktoren skulle brukes til å anrike plutonium til et atomvåpenprogram som kunne true Israel i framtiden.²⁰³ Israel visste at reaktoren skulle bli ferdigstilt sensommeren 1981 og ønsket å angripe reaktoren før atomanlegget ble tatt i bruk. Begrunnelsen var at dersom den ble tatt i bruk, ville den irakiske sivilbefolkningen utsettes for regional atomforurensning ved bombingene, noe Israel ville unngå.²⁰⁴

To dager senere forsvarte israels statsminister Menachem Begin i Tel Aviv angrepet som «anticipatory self-defense at its best.»²⁰⁵ Hovedpoenget i talen var at Israel stadig var i krig med Irak etter seksdagerskrigen og Yom-Kippur krigen (ettersom Irak nektet å inngå fredsavtale), og at dette var én aksjon for å gjøre den irakiske trusselen mindre.²⁰⁶ Begin avsluttet konferansen med disse ordene:

We chose this moment: now, not later, because later may be too late, perhaps forever. And if we stood by idly, two, three years, at the most four years, and Saddam Hussein would have produced his three, four, five bombs.... Then, this country and this people would have been lost, after the Holocaust. Another Holocaust would have

---

²⁰¹ USAs uttalte interesse i Gulfen kommer blant annet til uttrykk i ordene til USAs tidligere president Jimmy Carter; USA «would regard any attempt by any outside force to gain control of the Persian Gulf region as an assault on the vital interests of the US [to be] repelled «by any means necessary». Se Delahunty og Yoo, 853.

²⁰² Spector og Cohen 16.

²⁰³ General Assembly Official Records, møte 22, sesjon 36, 1. oktober 1981, UN Doc. A/36/PV. 22, avsnitt 163-164.

²⁰⁴ *Ibid* avsnitt 163.

²⁰⁵ Spector og Cohen 16,

²⁰⁶ *Ibid*.

happened in the history of the Jewish people. Never again, never again! Tell so your friends. Tell anyone you meet, we shall defend our people with all the means at our disposal. We shall not allow any enemy to develop weapons of mass destruction turned against us.²⁰⁷

I nyhetskanalen CBS noen dager etterpå uttalte Begin i et intervju at «[t]his attack will be a precedent for every future government in Israel... [E]very future Israeli prime minister will act, in similar circumstances, in the same way». Dette har også vist seg delvis bekreftet gjennom israelske bombetokt mot blant annet Syria i 2003, 2007, 2013 og 2014.²⁰⁸

Den israelske FN ambassadøren Blum rettferdiggjorde Israels handlemåte hos Sikkerhetsrådet ved å uttrykke at «Israel was exercising its inherent and natural right of self-defence, as understood in general international law and well within the meaning of Article 51 of the United Nations Charter».²⁰⁹ I tillegg henviste Blum til blant annet Bowett og Waldocks tolkning av art. 51 som gir en adgang til forkjøpsangrep. Aksjonen ble altså påberopt av Israel som et lovlig forkjøpsangrep («anticipatory self-defence»). Etter denne oppgavens definisjonsbruk er imidlertid aksjonen *de facto* et preventivt angrep. Israel uttrykte at trusselen kunne manifestere seg om tre til fem år. Den var dermed ikke umiddelbar. Aksjonen kunne med andre ord ikke være lovlig som forkjøpsangrep etter denne oppgavens definisjon. De fleste stater syn på på hendelsen, på daværende tidspunkt, var også at aksjonen ikke var lovlig som forkjøpsangrep.

Den 19. juni 1981 vedtok Sikkerhetsrådet resolusjon 487 som ensidig fordømte det israelske angrepet som en «clear violation of the Charter of the United Nations and the norms of international conduct».²¹⁰ Resolusjonen konstanterte også at Irak hadde vært medlem av Non Proliferation Treaty (NPT) siden 1970 og hadde deklarerert atomanlegget. International Atomic Energy Agency (IAEA) hadde også adgang til å kontrollere at Irak brukte det til fredelige formål og konstanterte at Irak ikke hadde forsøkt å unndra seg kontroll. Dette er forhold som trekker i retning av at Sikkerhetsrådet vurderte hvor reell trusselen egentlig var. At Sikkerhetsrådet vurderte trusselens realitet indikerer at det

---

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ Se oppgavens del IV punkt 4.3.4, 4.3.7 og 4.3.8.

²⁰⁹ Som inntatt i Kelly 30.

²¹⁰ FNs Sikkerhetsrårets resolusjon nr. 487 av 19. Juni 1981, UN Doc. S/RES/487.

ikke er et irrelevant moment. Kan det tenkes at en aksjon foretatt mot en reell og umiddelbar trussel ikke ville blitt fordømt? I så fall aksepterte Sikkerhetsrådet forkjøpsangrepet etter samme mønster som seksdagerskrigen i 1967.

I de etterfølgende diskusjonene i FN uttrykte noen stater seg om ulovligheten av preventive angrep uten videre rettslig begrunnelse. Disse var blant annet Syria, Guyana, Pakistan, Spania og Jugoslavia.²¹¹ Noen stater uttalte at det var adgang til preventivt selvforsvar mot *umiddelbare* trusler (altså forkjøpsangrep). Disse var blant annet Sierra Leone, Storbritannia, Uganda, Niger og Malaysia.²¹² USA fremhevet for sin del at det israelske angrepet ikke var rettet mot en umiddelbar og overhengende trussel, og synes ikke å ha utelukket en stats adgang til forkjøpsangrep på generelt grunnlag. Dette tyder på at Osirak-hendelsen ikke utelukker staters adgang til forkjøpsangrep. Den mest fornuftige tolkningen av resolusjonen og debattene rundt hendelsen er at statene fortsatt var delte når det gjaldt staters adgang til forkjøpsangrep, men enige om at stater ikke hadde en adgang til preventive angrep. Når det er sagt kan det ikke utelukkes at den brede fordømmelsen av Israel også kunne vært beheftet med de samme politiske og pragmatiske føringene som ovennevnte manglende fordømmelse av Irak. I 1981 så verdenssamfunnet seg best tjent med Iraks seier mot Iran, og et israelsk flyangrep på Irak passet nok dårlig.

Oppgaven vil i noen grad komme tilbake til Osirak under drøftelsen av staters adgang til preventive angrep.²¹³

3.3.7. Forsvarsdoktriner og militære trusler som bekreftelse på staters vedvarende adgang til forkjøpsangrep?

Den såkalte «Bush-doktrinen», implementert i USAs sikkerhetsdokument i 2002, behandlet ikke kriteriet *umiddelbar trussel* som en forutsetning for et preventivt selvforsvar. Det er mest nærliggende å anse doktrinen til ikke å være basert på en adgang til forkjøpsangrep, men på en adgang til preventive angrep. Doktrinen vil derfor behandles grundigere senere.²¹⁴

---

²¹¹ Som inntatt i Kelly 30. Cassese hevder også Egypt og Mexico var imot en slik adgang, Cassese 360.

²¹² Canada støttet også en adgang til preventivt selvforsvar i forhandlingene i 1981, Cassese 360.

²¹³ Oppgavens del IV punkt 4.3.7.

²¹⁴ Oppgavens del IV punkt 4.3.2.

Det kan likevel være interessant å merke seg at det amerikanske forsvaret er tydelig på hvilken praksis soldatene skal følge. Den amerikanske militærhåndboken fra 2012 slår fast at «[i]t is important to note, however, that **anticipatory self-defense serves as a foundational element in the CJCS SROE**²¹⁵, as embodied in the concept of hostile intent, which makes it clear to commanders that they do not, and should not, have to absorb the first hit before their right and obligation to exercise self-defense arises.»²¹⁶ I kjølvannet av «Bush-doktrinen» ble det også ved flere anledninger uttalt fra øverste hold at USA alltid hadde anerkjent staters adgang til forkjøpsangrep. For eksempel skrev Condoleezza Rice, daværende forsvarsminister, i en artikkel i desember 2002 at «Preemption is not a new concept. There has never been a moral or legal requirement that a country wait to be attacked before it can address existential threats. [...] The United States has long affirmed the right to anticipatory self-defense – from the Cuban Missile Crisis in 1962 to the crisis on the Korean peninsula in 1994.»²¹⁷

En liknende rettsoppfatningen har nok også andre vestlige land. Eksempelvis uttrykkes det i det norske forsvarets manual i krigens folkerett av 2013 at «[e]n stat har rett til å bruke makt i selvforsvar både mot et pågående angrep og mot et umiddelbart forestående (imminent) væpnet angrep (såkalt preventivt selvforsvar)».²¹⁸

Gray skrev i 2008 at «NATO has not expressly adopted a doctrine of pre-emptive self-defence».²¹⁹ Det er imidlertid nyanser å spore innad i organisasjonen. Fem militære topp-offiserer i NATO fra henholdsvis USA, Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Nederland utga den 22. november 2008 et forslag til markante endringer av NATOs strategi i møte med de moderne truslene som ikke-statlige terrororganisasjoner og MØV. Det ble blant annet uttalt at a «*pre-emptive nuclear strike [is] a key option*».²²⁰

Den 27. oktober 2009 holdt International Society for Military Law and the Law of War (ISMLLW) sammen med NATO en konferanse om trusselen som MØV utgjør. Her ble det

---

²¹⁵ Forkortelse for: Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Standing Rules of Engagement.

²¹⁶ *Operational Law Handbook* s. 5, del III bokstav C, punkt 3, bokstav c. Ikke min skrift i fet.

²¹⁷ Condoleezza Rice, «A balance of power that favors freedom», *U.S. foreign policy agenda*, Vol. 7, nr. 4 2002. 5-9 (6).

²¹⁸ *Manual i krigens folkerett* [2013], URL: http://hogskolene.forsvaret.no/forsvarets-hogskole/Documents/manual_krigens_folkerett.pdf [sjekket 03.05.14].

²¹⁹ Gray 214.

²²⁰ The Guardian, *Pre-emptive nuclear strike a key option, Nato told*, URL: <http://www.theguardian.com/world/2008/jan/22/nato.nuclear> [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

nevnt at den franske forsvarsdoktrinen mellom 2003 og 2008 erklærte at bruk av forkjøpsangrep mot en umiddelbar trussel var et lovlig alternativ. Videre ble det uttalt at spredning av MØV var den største trusselen som NATO sto overfor. NATO åpnet imidlertid ikke opp for annet enn avskrekking fra brudd, og tok derfor ikke stilling til konsekvensene av brudd.²²¹

Den russiske forsvarsdoktrinen åpner også, på lik linje med den franske, for forkjøpsangrep. Russland har også truet med et slikt angrep i 2012 da USA i spissen for NATO vurderte å sette opp et rakettforsvar mot Russland.²²² Årsaken til Russlands trusler var sannsynligvis at et rakettforsvar ville uthule effekten av den russiske avskrekkingstrategien med atomvåpen.

I 2012 truet også Iran med forkjøpsangrep. Kommandanten Mohammad Hejazi uttalte til nyhetsbyrået Fars at «[o]ur strategy now is that if we feel our enemies want to endanger Iran's national interests, and want to decide to do that, we will act *without waiting for their actions*».²²³

Sør-Korea truet i februar 2013 Nord-Korea med et forkjøpsangrep på bakgrunn av atomprøvespregninger utført av Nord-Korea: «If [Nord-Korea] shows a clear intent to use a nuclear weapon, it is better to get rid of it and go to war, rather than being attacked» uttalte general Jung Seung-jo og tilføyde at «a *pre-emptive attack* against the North trying to use nuclear weapons does not require consultation with the United States and it is the right of self-defense.»²²⁴ I den samme konflikten var også USA innblandet: «[T]he two countries vowed to attack North Korea if there are *indications* it will use its nuclear weapons.»²²⁵ Nord-Korea uttalte på sin side i september samme år at «[i]f our

---

²²¹ Benatar, Jacono og Ristich 206.

²²² Russia Today, *Russia «retains right» to pre-emptive strike on missile shield*, URL: <http://rt.com/news/russia-pre-emptive-strikes-abm-488/> [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

²²³ Reuters, *Iran says would act against enemies if endangered*, URL: <http://www.reuters.com/article/2012/02/21/us-iran-threat-idUSTRE81K0DD20120221> [sjekket 03.05.14].

²²⁴ Russia Today, *S. Korea warns of pre-emptive strike against North over nuclear tests*, URL: <http://rt.com/news/south-korea-first-strike-806/> [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

²²⁵ International Business Times, *North Korea Threatens Pre-Emptive Strikes against South Korea and US*, URL: <http://www.ibtimes.co.uk/articles/511802/20131007/north-korea-threat-seoul-pyongyang-drill-nuclear.htm> [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

enemies try to threaten us in the slightest, the country will launch ruthless *pre-emptive* strikes of annihilation.»²²⁶

Det må derfor kunne konstanteres at stater truer hverandre med preventivt selvforsvar. I noen tilfeller nevnes også *umiddelbare* trusler og dette indikerer forkjøpsangrep. Spørsmål kan reises om hvilken rettslig vekt slike trusler skal ha. Det er åpenbart at truslene er framsatt som politiske virkemidler for å fremme den enkelte stats interesse, uten dermed nødvendigvis å være velfundert rettslig og prinsipielt begrunnet. At slike trusler og forsvarsdoktriner likevel må antas å ha en viss vekt, beror på at stater må presumeres å anerkjenne truslene som *legitime* virkemidler og, i noen tilfeller, nok vil se seg berettiget til å følge opp truslene med handling.

3.4. Konklusjon

Det er vanskelig å dra sikre slutninger om staters adgang til forkjøpsangrep på bakgrunn av statenes praksis. Et særlig problem utgjør de politiske, og sannsynligvis ofte pragmatiske, motivene som må antas å ligge til grunn for de fleste internasjonale beslutningsprosesser.

Når det er sagt, fremstår det ikke som det er en utbredt oppfatning blant stater at det *ikke eksisterer en adgang til forkjøpsangrep*. Om praksisen for at det etter 1945 er videreført en adgang til forkjøpsangrep er tilstrekkelig ensartet og utbredt, kan imidlertid anses tvilsomt. Når det likevel her antas at stater har en adgang til forkjøpsangrep den dag i dag, gjøres det i hovedsak på premissene om at stater hadde en slik adgang før 1945, at denne var ment videreført med FN-pakten art. 51 gjennom begrepet «iboende rett» og at motstanden mot sedvaneretten etter 1945 ikke har vært tilstrekkelig ensartet og utbredt til å endre denne adgangen.²²⁷

4. Staters adgang til preventive angrep

4.1. Problemet

Det forutsettes at stat A ikke har initiert et angrep mot stat B og at det heller ikke er sannsynlig at stat A umiddelbart vil foreta et angrep på stat B. Likevel kan skadepotensiale, hvis et angrep skulle iverksettes en gang i framtiden, være så enormt og

---

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ Under forutsetning av at art. 51 ikke i seg selv, uten å ta sedvaneretten i betraktning, åpner for staters adgang til forkjøpsangrep.

så alvorlig at stat B likevel føler et behov for å foreta et preventivt angrep for å avskjære potensiale for en fremtidig trussel. Trusselen som MØV utgjør er særlig aktuell i denne sammenhengen. Spørsmålet er om folkeretten i et slikt tilfelle gir stat B en adgang til å foreta et preventivt angrep.

4.2. Behov for en vurdering av staters adgang til preventivt selvforsvar?

Dersom den videste tolkningen av art. 51 legges til grunn, altså at stater har adgang til selvforsvar i møte med en trussel om et væpnet angrep av en viss størrelse, vil det ikke kunne være hjemmel for preventive angrep mot en ikke-umiddelbar trussel. Det samme gjelder sedvaneretten fra før 1945. Denne dekker bare preventivt selvforsvar så langt det er foretatt mot en trussel som er umiddelbar. Det kan likevel reises spørsmål om såkalt «umiddelbar sedvanerett» har oppstått den siste tiden.²²⁸ Preventive angrep må nok uansett ved første øyekast antas ikke å ha en hjemmel i folkeretten.

På denne bakgrunn tar nok også tilnærmet hele det juridiske fagmiljøet avstand fra at stater har en adgang til preventive angrep. Tidvis blir også sterke reelle hensyn vektlagt for å underbygge ulovligheten av preventive angrep. Dinstein vektlegger for eksempel usikkerhetsmomentet. Jo større usikkerhet som godtas før stater gjør et preventivt angrep, jo større fare er det for at angrepet er «based on false expectations, thus *triggering* the use of force against putative armed attacks *that might not have actually unfolded*».²²⁹ Dinstein forutsetter at stater har en intensjon om å handle rett og at hovedmotivet er å bevare egen sikkerhet. Det som må tilføyes er at denne usikkerheten også åpner opp for at stater som ikke har rett intensjon kan bruke en eventuell adgang til preventive angrep som vikarierende grunnlag for å sikre en ellers ulovlige handling en viss legitimitet. Litt forenklet kan man si at jo usikrere folkeretten aksepterer at en stat kan være før den har en adgang til preventive angrep, desto større blir faren for angrep på bakgrunn av feile faktiske premisser og desto større er faren for misbruk.

Den åpenbare faren ved en adgang til preventive angrep illustrers godt ved å se for seg konsekvensene av en slik regel. For eksempel uttrykte den franske presidenten Jacques Chirac til New York Times i 2002 at «as soon as one nation claims the right to take preventive action, other countries will naturally do the same» og tilføyde «[w]hat would

---

²²⁸ Gray som inntatt i Moir 116.

²²⁹ Dinstein 195. Min kursivering.

you say in the entirely hypothetical event that China wanted to take pre-emptive action against Taiwan, saying that Taiwan was a threat to it? Or what if India decided to take preventive actions against Pakistan, or vice versa?». ²³⁰ Selv om utsagnet er svært dramatisk, må faren for en unødvendig eskalering av internasjonale konflikter antas å være tilstedeværende. ²³¹

På samme bakgrunn uttrykker det amerikanske forsvarets militære håndbok av 2012 at: «[a]nticipatory self-defense, whether labeled anticipatory or preemptive, must be distinguished from preventive self-defense. **Preventive self-defense—employed to counter non-imminent threats—is illegal under international law.**» ²³² Håndboken, som for øvrig åpner for forkjøpsangrep, er altså helt klar på at preventive angrep ikke er lovlig etter internasjonal rett.

Noen juridiske forfattere er imidlertid av den oppfatning at ulovligheten av preventive angrep ikke er helt klart, eller at det i alle fall kan tenkes tilfeller der det vil være uhensiktsmessig med en slik regel. For eksempel argumenterte D'Amato allerede i 1981 for at Israels angrep på Osirak var lovlig etter folkeretten. Dette synet har D'Amato fastholdt siden. Bakgrunnen for dette er at

[t]he destructive potential of nuclear weapons is so enormous as to call into question any and all received rules of international law regarding the transboundary use of force. Many of the old rationales for these rules no longer apply. At the same time, the shared values underlying the rules apply more emphatically than ever, for the stake is global survival. ²³³

Verdiene D'Amato viser til er verdiene som begrunner FN-pakten, herunder menneskerettigheter og folks rett til å selvbestemme i form av en politisk uavhengig stat på et eget territorium der staten har suverenitet. D'Amato går bak en streng ordlydsfortolkning av bokstavene i art. 51 og ser på hensynene bak FN-pakten og de konkrete forholdene rundt angrepet på Osirak i 1981. Aksjonen annekterte ikke land og

---

²³⁰ Som inntatt i Cassese 361.

²³¹ Se oppgavens kritikk av en slik tolkning i del IV punkt 3.2.4.

²³² *Operational Law Handbook 2012*, side 11, del III, bokstav C, punkt 3 bokstav E. Ikke min fetskrift.

²³³ Anthony D'Amato, *Israel's Air Strike Against the Osiraq Reactor: A Retrospective*, faculty working paper Northwestern University School of Law Scholarly Commons, 2010, 4.

krenket derfor ikke i særlig grad Iraks territoriale integritet. Aksjonen tok ikke sikte på en regimeendring og krenket derfor ikke Iraks politiske uavhengighet. Hadde aksjonen vært tenkt borte kunne Irak ha vært et nytt Nord-Korea i dag.²³⁴ Aksjonen hindret derfor sannsynligvis grove menneskerettighetsbrudd som til vanlig ledsager et totalitært regime som strekker seg over flere generasjoner. Det er lettere å akseptere argumentasjonen til D'Amato i retrospektiv. I ettertid har det blitt bekreftet at Hussein anvendte MØV i krigen mot Iran, at han ulovlig annekterte Kuwait og hadde MØV installasjoner ved enden av krigen i 1991. I 1981 var imidlertid dette langt mer usikkert. D'Amato greier derfor ikke å omgå det urokkelige problemet alle preventive angrep står overfor: usikkerheten på tidspunktet det initieres.

Zedalis ser også behovet for preventive angrep: «[A] variety of international terrorist organizations with irrational doomsday mentality operate on the world scene [...] Is it possible that the existence of this situation, and the fact that sympathetic governments or leaders may make the know-how for WMD available to fanatics, or that such may be stolen by terrorists from unsympathetic countries that lack adequate security, has restructured the calculation for the use of pre-emptive force?».²³⁵ I 2012 bemerket Dinstein problemet folkeretten står overfor dersom den ikke gir Israel en adgang til å angripe Iran preventivt for å avverge at Iran skaffer seg atomvåpenkapasitet, med det uttalte målet å fjerne staten Israel.²³⁶ Dette bemerker Dinstein selv om han finner det utelukket at stater har en adgang til preventive angrep.²³⁷

Videre vurderes holdepunkter for om det har skjedd en endring av folkeretten den senere tiden på bakgrunn av de nye truslene som internasjonale terrororganisasjoner og staters økende tilegnelse av MØV utgjør. Mens nyere statspraksis og opinio juris for en eventuelt ny sedvanerett vurderes, ses det også hen til hva som må være en rimelig og ønskelig folkerett. Ruud og Ulfstein fremhever at ettersom vurderingen av om en sedvanerett i stor grad beror på skjønn, får rimelige hensyn en mer sentral betydning.²³⁸

---

²³⁴ Sml. med oppgavens del IV punkt 2.2.6.

²³⁵ Zedalis 227.

²³⁶ Dinstein s. 199-200 avsnitt 527.

²³⁷ *Ibid.* Det bør likevel bemerkes at Dinstein, i samme avsnitt, fastholder lovligheten av angrepene på Irak i 1981 og Syria i 2007 fordi han opererer med en vid tolkning av «krigstilstand», sml. fotnote 63.

²³⁸ Ruud og Ulfstein hevder at rimelige hensyn får en mer sentral rolle ved tolkning av sedvaneretten. Ruud og Ulfstein 80 og 83.

4.3. Umiddelbar sedvanerett som hjemmel for staters adgang til preventive angrep?

4.3.1. Om analysen

Det er i denne oppgaven fastholdt at det i utgangspunktet ikke kan sies å eksistere en adgang for stater til å foreta preventive angrep. Nye utfordringer stater står overfor kan imidlertid medføre at «umiddelbar sedvanerett» kommer i stand.

ICJ har i noen grad behandlet spørsmål om slik sedvanerett. I *Continental Shelf*-saken stadfestet ICJ at en sedvanerett kunne eksistere «without the passage of any considerable periode of time».²³⁹ Det var bare et krav om at praksisen var ensartet og utbredt. Det kan imidlertid reises spørsmål ved hva som ligger i at praksisen er utbredt. Skal det ses i forhold til alle verdens stater eller bare i forhold til de stater som kan anses spesielt berørte? ICJ uttalte i samme sak at «state practice, including that of States whose interests are specially affected, should have been both extensive and virtually uniform»²⁴⁰. I *Asylum*-saken uttalte ICJ at «a constant and uniform usage practised by the States in question» behøvdes for å etablere sedvanerett.²⁴¹ Sentralt for vurderingen er altså hvilke stater som er berørte.

Hvilke stater er særlig berørte av om en adgang til preventive angrep eksisterer i folkeretten? Antakeligvis er statspraksis fra stater som på en særlig måte er truet viktigere enn praksis eller uttalelser fra stater som ikke er truet. Det er særlig hvordan stater under slikt press reagerer som er interessant å vektlegge i analysen, ikke i like stor grad hvordan øvrige stater uttaler at de som er truet bør opptre. Cassese fremholder herom at praksis som er *nødvendig* kan endres til praksis som er *lovlig*: «[U]sually, a practice evolves among certain States under the impulse of [...] military demands. [...] If it does not encounter strong and consistent opposition from other States but is increasingly accepted, or acquiesced in, a customary rule gradually crystallizes». Altså kan særlig berørte stater som tyr til preventive angrep, som er nødvendiggjorte på grunn av nye utfordringer, danne ny sedvanerett. Vilkåret er imidlertid at praksisen ikke møter sterk motstand som ulovlig. Oppgaven skal imidlertid ikke falle i grøften som Gray

---

²³⁹ *Continental shelf*, s. 42.

²⁴⁰ *Ibid*, s. 74. Min kursivering.

²⁴¹ *Colombian-Peruvian asylum case* (Colombia v. Peru) [1950] ICJ rep. 266 (*Asylum*), s. 276. Min kursivering.

anklager noen verk for å gjøre; å «treat any US action as a precedent creating new legal justification for the use of force».²⁴²

For å finne ut om det eksisterer en slik «umiddelbar sedvanerett» foretas en analyse av preventive angrepshandlinger, uttalelsene om slike fra den siste tiden og påfølgende internasjonale reaksjoner.

4.3.2. Bush-doktrinen og USAs «krig mot terror»

Etter terrorangrepet på USA 11. september 2001, som krevde opp mot 3000 liv, erklærte USAs daværende president George W. Bush den såkalte «Bush-doktrinen». Denne er mye omtalt i den juridiske litteraturen. USA er rettslig sett en stat med samme betydning som andre stater. USAs rettsoverbevisning og statspraksis har dermed tilsvarende rettslige betydning som en hvilken som helst annen stat. De facto er imidlertid USA verdens betydeligste militære makt. I praksis vil derfor USAs tolkning av gjeldende rett legge føringer for hvordan verdens øvrige stater oppfatter og forholder seg til folkeretten. På samme måte som USA var drivkraften bak etableringen av FN-pakten for å ivareta verdensfreden, kan også USA «frata» FN-pakten dens betydning *de facto* ved å velge å fortolke eller å forkaste den. Det er i så måte ikke rart at den amerikanske forsvarsdoktrinen har fått en enorm oppmerksomhet i internasjonale juridiske kretser, sammenlignet med andres staters forsvarsdoktriner. Den vil derfor også behandles grundig her.

Doktrinen er første gang uttrykt i USAs National Security Strategy (NSS) av 2002. Denne fastslår at

[t]he United States *has long maintained the option of preemptive actions* to counter a sufficient threat to our national security. The greater the threat, the greater is the risk of inaction – and more compelling the case for taking anticipatory action to defend ourselves, even if uncertainty remains as to the time and place of the enemy's attack. To *forestall* or *prevent* such hostile acts by our adversaries, the United States will, if necessary, act *preemptively* [...]

---

²⁴² Gray 166.

We must *adapt the concept of imminent threat* to the capabilities and objectives of today's adversaries. Rogue states and terrorists do not seek to attack us using conventional means. They know such attacks would fail. Instead, they rely on acts of terror and, potentially, the use of weapons of mass destruction - weapons that can be easily concealed, delivered covertly, and used without warning.²⁴³

Det uttales altså indirekte at staters adgang til forkjøpsangrep etter «Webster-formularet» må tilpasses de moderne truslene. Det er kriteriet om en «umiddelbar» trussel som angivelig må modifieres. Det er i den anledning problematisk at det ikke sies noe om hvordan dette kriteriet da heller må tolkes. Det er likevel vanskelig å tolke dette på en annen måte enn at «umiddelbart» bør forstås på en mer fleksibel måte. Daværende forsvarsminister i USA, Condoleezza Rice, uttrykte i en artikkel i desember 2002 at «[e]xtremists who seem to view suicide as a sacrament are unlikely to ever be deterred. And new technology requires *new thinking* about *when a threat actually becomes "imminent"*. So as a matter of common sense, the United States must be prepared to take action, when necessary, *before threats have fully materialized*». ²⁴⁴ Dette bekrefter at umiddelbarhetskriteriet, slik det tradisjonelt er forstått, sto i veien for doktrinen. National Security Strategy av 2006 fastholdt dette synet.

En tilpassing av hvordan «umiddelbar» bør forstås, gitt de moderne truslene, kan søkes i den tidligere omtalte militærhåndboken til USA av 2012. Her uttrykkes det at en

modern-day legal test for imminence, consistent with the above, was perhaps best articulated by Professor Michael Schmitt in 2003. He stated that States may legally employ force in advance of an attack, at the point when (1) *evidence shows that an aggressor has committed itself to an armed attack, and (2) delaying a response would hinder the defender's ability to mount a meaningful defense*.²⁴⁵

---

²⁴³ U.S. Department of State, *U.S. National Security Strategy*, URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/ei/wh/15425.htm> [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

²⁴⁴ Rice 6. Min kursivering.

²⁴⁵ *Operational Law Handbook 2012* s. 11, del III, bokstav C, punkt 3 bokstav d. Min kursivering.

Videre konkluderer Schmitt om preventivt selvforsvar i *Essays on Law and War at the Fault Lines* at «[f]or instance, imminency can no longer be seen in purely temporal terms; in the twenty-first century the issue is *opportunity*, not *time*.»²⁴⁶ Umiddelbarhet skal altså ikke bare knyttes opp mot tidsaspektet, men opp mot *muligheten* til å foreta et selvforsvar. Dersom en stat har bevis for at angriperen en gang vil skride til verket, og det å vente tilsier at forsvaret kan bli umulig, er kriteriet etter «Bush-doktrinen» oppfylt.

Tanken om at «umiddelbart» måtte tilpasses den moderne verdens trusler ble plukket opp av flere stater. For eksempel reiste Storbritannias forsvarsminister John Reid i 2006 spørsmål om «the concept of imminence – ie the circumstances when a state can act in self-defence without waiting for an attack – is sufficiently well-developed to take account of the new threats faced». ²⁴⁷ Storbritannia ga imidlertid aldri en klar tilslutning til lovligheten av rene preventive angrep.

«Bush-doktrinen» møtte bred og tildels omfattende kritikk, også i det internasjonale rettslige fellesskapet. FN og Sikkerhetsrådet tok likevel ikke et direkte oppgjør med staters adgang til preventive angrep. I ovennevnte rapporter fra et ekspertpanel for Sikkerhetsrådet i 2004, uttrykte panelet at

[t]he Security Council has the authority to act preventively, but has rarely done so. The Security Council may well need to be prepared to be more proactive in the future, taking decisive action earlier. States that fear the emergence of distant threats have an obligation to bring these concerns to the Security Council. ²⁴⁸

Ettersom uttalelsen eksplisitt nevner Sikkerhetsrådets adgang til å foreta preventive angrep, kan en fornuftig tolkning av dette være at stater ikke har adgang til preventive angrep på egenhånd.

---

²⁴⁶ Schmitt 85. Min kursivering.

²⁴⁷ Som sitert i Moir 114.

²⁴⁸ *A more secure world*, 54f.

Sikkerhetsrådet fastholdt dette i 2005:

Where threats are not imminent but latent, the Charter gives full authority to the Security Council to use military force, including preventively, to preserve international peace and security.²⁴⁹

En nærliggende tolkning av uttalelsen er at rene preventive angrep må overlates til Sikkerhetsrådet. At rapportene uttrykte at Sikkerhetsrådet skulle forelegges trusler som ikke var umiddelbare, kan tolkes i retning av at stater ikke har en adgang til preventive angrep unilateralt. Sannsynligvis var FNs forsiktige rolle begrunnet i USAs rolle *de facto* internasjonalt og rolle som vetomakt i Sikkerhetsrådet.

Spørsmålet videre er om USA har fulgte opp med relevant statspraksis for å understøtte rettsoverbevisningen. Gray uttrykte i 2006 at invasjonen av Afghanistan, *Operation Enduring Freedom* «could constitute *instant customary international law* and an authoritative reinterpretation of the UN Charter, however radical the alteration from many States' prior conception of the right to self-defence».²⁵⁰ Invasjonen av Afghanistan i 2001, *Operation Enduring Freedom*, fulgte al-Qaidas angrep 11. september 2001 og blir alminnelig ansett som ordinært etterfølgende selvforsvar. Dette ble også fastslått av NATO-medlemmene den 12. september. Medlemsstatene brukte for første gang NATO-pakten art. 5. Denne fastslår medlemsstatenes adgang til kollektivt selvforsvar dersom ett av medlemmene blir utsatt for et «væpnet angrep». Med andre ord anså NATOs medlemsstater angrepet 11. september som et «væpnet angrep». Dette underbygger at USA og NATO påberopte alminnelig etterfølgende selvforsvar som grunnlag for operasjonen. *Operation Enduring Freedom* fikk bred støtte internasjonalt.

Spørsmål kan likevel reises om aksjonen *de facto* var preventiv. Al-Qaidas angrep var over så snart det hadde inntruffet. Det var ikke for å tvinge dette angrepet til opphør at USA forsvarte seg. Aksjonen var derfor heller ikke nødvendig eller forholdsmessig overfor terrorangrepet 11. september 2001. Hvorfor ble *Operation Enduring Freedom* likevel støttet internasjonalt? Det kan være mange grunner for dette, men én sentral grunn var nok at det internasjonale samfunn så og anerkjente behovet for å avverge *fremtidige*

---

²⁴⁹ *In larger freedom*, avsnitt 125.

²⁵⁰ Som inntatt i Moir 116. Gray kan imidlertid synes å ha moderert seg i 3. utgaven, publisert 2008. Min kursivering.

angrep fra al-Qaida. At USA også legitimerte aksjonen slik kan bekreftes med USAs brev til Sikkerhetsrådet, i forkant av *Operation Enduring Freedom*. Her uttrykte USA at angrepet var «designed to prevent and deter further attacks on the United States».²⁵¹ Cassese mener imidlertid dette må ha en avdempet vekt, ettersom den internasjonale reaksjonen etter 11. september var «to a large extent motivated by the emotional reaction to the horrific terrorist action of 11 September, [and] may not amount to the consistent practice and *opinion juris* required for a customary change.»²⁵²

Invasjonen av Irak i 2003, *Operation Iraqi Freedom*, ble begrunnet i særlig to forhold. Det første forholdet var basert på FNs egne resolusjoner. FN vedtok en resolusjon som fungerte som hjemmel for en flyforbudssone overfor Irak i 1991.²⁵³ Denne ble håndhevet av USA, Storbritannia og Frankrike fram til 1996. Irak anså resolusjonen som ulovlig og var ved flere tilfeller i kamphandlinger i luften. I tillegg hadde Irak vanskeliggjort internasjonale observatørers adgang til å kontrollere MØV-anlegg. Ettersom Irak ikke overholdt flyforbudet, innfortolket USA en invasjonsadgang.²⁵⁴ Det andre forholdet var i stor grad basert på trusselen Irak utgjorde med en påstått MØV-kapasitet. Det kom blant annet til uttrykk i resolusjonen fra Kongressen som fastslo at presidenten kunne «use the armed forces of the United States as he determines to be necessary and appropriate in order to (1) defend the national security of the United States against the *continuing threat* posed by Iraq».²⁵⁵ Dette bør leses som en henvisning til det preventive elementet i invasjonen.²⁵⁶

Dersom *Operation Iraqi Freedom* bare hadde vært påberopt som et preventivt angrep, hadde angrepet illustrert hovedsvakheten ved en rettslig adgang til slike preventive angrep, nemlig usikkerheten ved trusselens realitet. USA, med sin presumptivt omfattende etterretning, baserte avgjørelsen på feile faktiske forhold og Irak viste seg ikke å ha MØV-kapasitet i 2003.²⁵⁷

---

²⁵¹ UN Doc 5/2001/946, som sitert i Gray 208.

²⁵² Cassese 475. Min kursivering.

²⁵³ Russland, Kina og Irak fordømte flyforbudssonen som en ulovlig tolkning av resolusjon 1441, se Security Council Official Records, møte 4084, 17. desember 1999, UN Doc. S/PV. 4084.

²⁵⁴ Moir 114.

²⁵⁵ Som sitert i Gray 219. Min kursivering.

²⁵⁶ O'Connell 20.

²⁵⁷ Spørsmål kan reises hvorfor Irak ikke tillot kontroll når de ikke hadde MØV. Iraks utenriksminister Tariq Aziz uttalte at det var en avskrekkingstaktikk. Ved at Israel og Iran trodde Irak hadde MØV hadde man en tyngde i forhandlinger, se Kofi Annan, med Nader Mousavizadeh, *I krig for fred*, Oslo 2012, 426.

Sikkerhetsrådet vedtok resolusjon nr. 1441 av 2002.²⁵⁸ Resolusjonen påminnet «that its resolution 678 (1990) authorized Member States to use all necessary means to uphold and implement its resolution 660 (1990) of 2 August 1990 and all relevant resolutions subsequent to resolution 660 (1990) and to restore international peace and security in the area». Formuleringen «all necessary means» kan lett tolkes til også å omfatte væpnet makt fra USAs side. Dette var imidlertid ikke tilsiktet. Daværende Generalsekretær i Sikkerhetsrådet, Kofi Annan, uttalte etter avstemningen over resolusjonen at «[d]et viktigste er at det ikke finnes noen utløsningsmekanismer [for bruk av væpnet makt] i denne resolusjonen». ²⁵⁹ Det ligger i resolusjonen at trusselen fra Irak ikke var umiddelbar, og resolusjonen fastsetter fredelige virkemidler som skulle iverksettes. Man hadde tro på å ha valgt en «formulering som ville ivareta rådets særlige rang, samtidig som man gjorde det klart for irakerne at tiden var i ferd med å renne ut for deres spill og tåkelegging», men altså ingen hjemmel for maktbruk.²⁶⁰ USA reagerte likevel militært, med støtte fra 45 andre stater. Krigen i Irak hadde en sterk karakter av et preventivt angrep. Den illustrerte også på en tydelig måte hvordan USA overprøvde Sikkerhetsrådet. Sikkerhetsrådet fordømte imidlertid ikke invasjonen, skjønt Storbritannia og USA er jo også vetomakter i Sikkerhetsrådet. Dette er nok forklaringen på hvorfor Sikkerhetsrådet ikke fordømte invasjonen.

USA truet også med å følge opp invasjonen i Irak med angrep på Iran og Nord-Korea.²⁶¹ Disse utgjorde såkalte «rogue-regimes» som støttet internasjonale terrororganisasjoner og hadde, eller ble antatt å raskt kunne tilegne seg, MØV. Truslene har til dags dato ikke blitt fulgt opp med handling. Hvorvidt dette var tiltenkt fra start av (at Irak skulle fungere som en maktdemonstrasjon slik at man fikk endret oppførselen til de øvrige), om det skyldes erkjennelsen av komplikasjonene ved en slik invasjon, eller om det skyldes USAs erkjennelse av at preventive angrep er en farlig og uheldig presedens, er usikkert. Dersom det skyldtes sistnevnte, må det antas å begrense den rettsskapende betydningen av invasjonen av Irak.

Det kan reises spørsmål om USA, ledet av president Barak Obama, har videreført Bush-doktrinen. I NSS av 2010 er trusselbilde i hovedsak det samme: «[T]he United States is

---

²⁵⁸ FNs Sikkerhetsrårets resolusjon nr. 1441 av 2002, UN Doc. S/RES/1441.

²⁵⁹ Annan med Mousavizadeh 432.

²⁶⁰ *Ibid* 431.

²⁶¹ Gray 222ff.

now threatened by the potential spread of nuclear weapons to extremists who may not be deterred from using them. Instead of a hostile expansionist empire, we now face a diverse array of challenges, from a loose network of violent extremists to states that flout international norms or face internal collapse.»²⁶² Målet er fortsatt å beseire internasjonal terrorisme og hindre spredning av MØV. Dokumentet behandler imidlertid ikke preventivt selvforsvar som et virkemiddel. Istedenfor vektlegger dokumentet andre virkemidler, som samarbeid med allierte, overvåkning og relasjonsbygging i den islamske verden. Dokumentet verken viderefører eller tar avstand fra Bush-doktrinen.

Det er min oppfatning at den såkalte «Bush-doktrinen», og påfølgende *Operation Enduring Freedom* og *Operation Iraqi Freedom*, ikke kan tjene som rettslige presedenser for statspraksis og opinio juris for preventive angrep ettersom aksjonen manglet en klar påberopelse av preventive angrep som lovlige. Likevel hadde doktrinen og aksjonene de facto klare preventive elementer. *Operation Enduring Freedom* hadde også bred internasjonal støtte. Dette er klare implikasjoner av en internasjonal tendens til å akseptere preventive angrep. Det er imidlertid ikke klart om denne tendensen begynte med «Bush-doktrinen» i 2001, eller om tendensen eksisterte allerede før.

4.3.3. Ugandas preventive invasjon av Kongo i 1999.

Den 11. september 1998 utstedte Ugandas militære sjef ordre om aksjonen «Safe Haven». «Safe haven» hadde som mål å hindre Sudan i å bruke Kongos territorium for å destabilisere Uganda, at konflikten mellom kjempende grupper i Kongo spredde seg til Uganda, nye folkemord på Ugandas borgere fra blant annet FAR (tidligere væpnede styrker av Rwanda) samt krenking av Ugandas territorielle integritet.²⁶³ Ingen av målene forutsatte et væpnet angrep. Etter de uttalte formålene måtte heller ikke styrkene avvente at trusselen ble umiddelbar. Aksjonen synes med andre ord å ha et klart preventivt formål.²⁶⁴ Kongo klaget Uganda inn for ICJ. Uganda var påpasselig med å presisere at aksjonen *ikke var et preventivt angrep*, og ICJ la da også dette til grunn.²⁶⁵ På bakgrunn av

---

²⁶² National Security Strategy 2010, URL: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf [sjekket 03.05.14].

²⁶³ *Armed Activities*, Counter-memorial submitted by the Republic of Uganda, 21. april 2001, ICJ rep. s. 42 avsnitt 53, URL: <http://www.icj-cij.org/docket/files/116/8320.pdf> [sjekket 03.05.14].

²⁶⁴ *Ibid*, s. 40f, avsnitt 52: «Faced with this enormous and direct threat, Uganda had two choices: either withdraw [...] or reinforce its troops [...] and deny Sudan [...] the strategic position they required to escalate their armed aggression against Uganda.»

²⁶⁵ ICJ la dette til grunn i *Armed Activities*, avsnitt 143.

dette presiserte ICJ at de ikke behandlet spørsmålet om lovligheten av preventive angrep. Videre uttalte ICJ at aksjonen var ulovlig ettersom «[a]rticle 51 of the Charter may justify a use of force in self-defence only *within the strict confines there laid down*. It does not allow the use of force by a State to protect perceived security interests beyond these parameters.»²⁶⁶ Dette virker det som noen forfattere har tolket dit hen at ICJ ikke aksepterte lovligheten av preventive angrep.²⁶⁷ Det er nok en feilaktig tolkning ettersom ICJ tok et klart forbehold ved at spørsmål om lovligheten av preventive angrep *ikke* ble behandlet.

Hvilken rettslig vekt skal så aksjonen «Safe Haven» tillegges? At ICJ uttrykkelig slo fast at de ikke behandlet staters adgang til preventivt selvforsvar tilsier at resultatet i dommen ikke kan tillegges stor vekt for dette formålet. At aksjonen de facto synes å ha vært preventiv trekker riktignok i retning av at aksjonen er statspraksis for staters adgang til preventive angrep, men siden Uganda presiserte at det ikke var preventivt selvforsvar, kan det tyde på at Uganda selv ikke anså preventive angrep som lovlig. Aksjonen «Safe Haven» kan derfor ikke ha særlig vekt som uttrykk for lovlighetene av preventive angrep.

4.3.4. Israels preventive angrep på Syria i 2003

Den 5. oktober 2003 utførte Israel et angrep langt inn på Syrias territorium. Angrepet var foranlediget av at Islamsk Jihad, en terrororganisasjon, hadde utført et angrep i Haifa på jødernes sabbat. Aksjonen krevde 21 israelske liv (hvorav fire var israelske-arabere) og 51 israelere ble skadet. Aksjonen var rettet mot en restaurant der jøder og arabere kunne møte hverandre. Restauranten var et symbol på fredelig sameksistens.

Det israelske flyangrepet ble gjort mot en treningsleir til terrororganisasjonen Islamsk Jihad. Denne var på syrisk territorium. Syria, Libanon og den Arabiske Liga gjorde Sikkerhetsrådet oppmerksom på hendelsen og Syrias talsmann Mekdad uttalte at «I wish to advise you that the Israeli air force, on the morning of Sunday, 5 October, violated the Lebanese and Syrian airspaces and committed an act of aggression».²⁶⁸ Israels talsmann Gillermann svarte at «[t]he massacre in Haifa is the latest of over 40 terrorist atrocities committed by Islamic Jihad in the past few years.» Israel påstod videre at Assad-regimet og ayatollaen i Iran tilbød Islamsk Jihad, samt en rekke andre terrororganisasjoner støtte i flere former (som territorium, trening, logistikk osv.) Videre uttalte han at det israelske

---

²⁶⁶ *Ibid* avsnitt 148.

²⁶⁷ Gray 164.

²⁶⁸ Security Council Official Records, møte 4836, 5. oktober 2003, UN Doc. S/PV. 4836, s. 3.

angrepet var en «measured defensive response to the horrific suicide bombings against a terrorist training facility in Syria [...] a clear act of self-defence in accordance with Article 51 of the Charter.» Det var i tillegg «designed to *prevent* further armed attacks against Israeli civilians in which Syria is complicit».²⁶⁹

De internasjonale reaksjonene på Israels angrep var i hovedsak negative. Pakistan, Kina og Chile fordømte Israels handling. Spania, Tyskland, Frankrike, Bulgaria, Mexico og Guinea uttalte at den var i strid med internasjonal rett. Storbritannia nøyde seg med å påpeke at handlingen var uakseptabel. Russland ba begge parter om å besinne seg, uten å klargjøre om det forelå et brudd på internasjonal rett. Angola og Kamerun gjorde det samme. USA avsto fra å uttale seg på om det forelå brudd.²⁷⁰

Hvilken rettslig vekt skal så aksjonen ha? I hovedsak reiser hendelsen flere spørsmål enn den er med på å løse. De facto var handlingen foretatt som alminnelig selvforsvar, ettersom terrorangrepene må ses på kumulativt jfr. ICJs uttalelse i *Oil platforms*-saken.²⁷¹ Slike jevnlige «små» krigshandlinger må det også kunne være anledning å foreta selvforsvar mot. De fleste av statene som karakteriserte angrepet som ulovlig gjorde det i samme åndedrag som de påpekte den skjøre freden i Midtøsten og det særlige ansvaret alle parter hadde for at situasjonen ikke eskalerte til full krig. Dermed søkte man å utøve press overfor Israel til å vise tilbakeholdenhet, selv om angrepet muligens rent teknisk var lovlig.

Israel uttalte i tillegg at angrepet var «designed to prevent» fremtidige angrep. Det var altså et klart preventivt element i angrepet. Cassese og Gray er oppmerksom på dette. Samtidig ser de handlingen i sammenheng med «krigen mot terror» og antar at saken er relevant for å avgjøre om stater har en annen adgang til selvforsvar mot terror enn mot konvensjonelle trusler.²⁷² Cassese tolker Sikkerhetsrådets reaksjon til å «confirm a decrease in international disapprobation of pre-emptive self-defence against terrorism.»²⁷³ Isolert sett gir Sikkerhetsrådets reaksjon inntrykk av at Israels angrep var et brudd på folkeretten. Ingen stater begrunnet imidlertid ulovligheten i det preventive

---

²⁶⁹ *Ibid* 7. Min kursivering.

²⁷⁰ Security Council Official Records, møte 4836, 5. oktober 2003, UN Doc. S/PV. 4836.

²⁷¹ *Oil Platforms*, avsnitt 64.

²⁷² Gray 234ff. og Cassese 375.

²⁷³ Cassese 475.

elementet ved angrepet. Hendelsen må nok likevel bare tillegges en svært liten, om noen, vekt som sedvanerettslig praksis for staters adgang til preventive angrep.

4.3.5. Etiopias preventive invasjon av Somalia i 2006

Mellom 2006 og 2007 foretok Etiopia en aksjon med klare preventive trekk på somalisk territorium.²⁷⁴ Aksjonen var foranlediget av trusselen som Union of Islamic Courts (UIC) utgjorde. I 2004 opprettet Somalia en midlertidig regjering (TFG). Denne ble etablert på bakgrunn av enighet mellom ulike fraksjoner i Somalia. Regjeringen var ledet av president Yusuf, og støttet av Etiopia. Den fikk eksplisitt støttet fra den Afrikanske Union (AU) og Sikkerhetsrådet, og avventet en fredsbevarende styrke fra AU som ikke kom før den aktuelle konflikten brøt løs. UIC ble opprettet i 1999, og islamske Eritrea støttet UIC militært. Det var sterk mistanke om en nær tilknytning mellom UIC, al-Qaida og øvrig terrororganisasjoner. Det ble påstått at UIC hadde planer om å annektere deler av kristne Etiopia og Kenya, og den fikk muligens støtte fra Saudi-Arabia, Egypt, Djibouti, Iran, Libya og Syria. Etiopia hadde altså en klar sikkerhetsmessig interesse i å holde UIC borte fra makten i Somalia.

I juni 2006 erobret UIC Mogadishu, hovedstaden i Somalia. Etiopia fryktet at UIC ville gjøre Somalias territorium et tilholdssted for trusler mot Etiopia, og forfølge kristne. Den 20. juli 2006 krysset etiopiske styrker grensen og gikk inn i Somalia.

Den 30. november 2006 autoriserte parlamentet i Etiopia regjeringen til å ta alle lovlige og nødvendige steg for å hindre trusselen om en «jihad» mot Etiopia. Blant annet ble det uttalt at «the Parliament believes there is a clear and present danger to our country.»²⁷⁵ Den 24. desember avslørte Etiopia at de hadde sendt styrker inn i Somalia, etterfulgt av et bombetokt på Mogadishu. Bare dager etterpå erklærte Etiopia at UIC hadde blitt overvunnet og «smeltet bort». Den 8. januar angrep også USAs luftstyrker UIC. TFGs President Yusuf ønsket USAs handlinger velkommen og støttet også Etiopias maktbruk.

Etiopia forsvarte handlingen ved flere ulike rettslige argumenter, blant disse var utøvelsen av den iboende retten til selvforsvar. Av resolusjonen fra Etiopias parlament fremgikk det at selvforsvaret ble utøvd mot den fremtidige trusselen

---

²⁷⁴ Zeray W. Yihdego, «Ethiopia's Military Action against the Union of Islamic Courts and Others in Somalia: Some Legal Implications», *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 56 2007, 666-676.

²⁷⁵ *Ibid* 670.

terrororganisasjoner i Somalia kunne utgjøre. En talsmann for Etiopias informasjonsministerium, Zemedkun Tekle, uttalte at «[w]hat did you expect us to do? Wait for them to attack our cities?»²⁷⁶

Sikkerhetsrådet vedtok resolusjon 1725 den 6. desember 2006. Resolusjonen oppfordret partene til å besinne seg og avstå fra krigshandlinger. I tillegg uttalte blant annet USA, Russland, Kina, Storbritannia, Frankrike, Ghana og Tanzania at Etiopia ikke skulle skilles ut som aggressor. NAM forholdt seg passiv til situasjonen, mens AU anerkjente Etiopias rett til selvforsvar som lovlig etter folkeretten.

Hvilken rettslig vekt har så Etiopias aksjon i 2006? Det er særlig tre momenter som gjør den rettslige vekten av Etiopias aksjon problematisk. For det første kan det hevdes at Etiopia hadde en lovlig invitasjon fra den midlertidige regjeringen i Somalia til å bruke militær makt mot opprørerne i UIC. Dette er imidlertid usikkert.²⁷⁷ For det andre uttalte Etiopia ikke direkte og utvetydig at handlingen var et lovlig preventivt angrep. For det tredje er det usikkert om den internasjonale aksepten var begrunnet i at selvforsvaret ble oppfattet som lovlig. Det kan også antas at denne aksepten var begrunnet i pragmatisk politikk, eller rett og slett manglende informasjon om konflikten. Situasjonen ble eksempelvis utsatt for mindre oppmerksomhet enn for eksempel USAs invasjoner av Afghanistan og Irak. På den andre siden bærer aksjonen de facto preg av et preventivt angrep. I tillegg bærer Etiopias rettslige begrunnelse noe preg av en adgang til preventive angrep, ettersom den vektlegger den fremtidige trusselen. Det internasjonale samfunn indikerer også en aksept av handlingen. Aksjonen bør nok dermed tillegges noe vekt som et uttrykk for sedvanerett for lovligheten av preventive angrep.

4.3.6. Israels angrep på Hizbollah i sør-Libanon i 2006

Den 12. juli 2006 utførte Hizbollah et angrep fra sør-Libanon mot israelsk territorium. Åtte israelske soldater ble drept og to ble bortført. Samtidig skjøt Hizbollah raketter på israelske landsbyer. Da en israelsk redningsaksjon ble sendt for å frigjøre de to bortførte soldatene, detonerte eksplosiver Hizbollah hadde satt ut, og drepte enda fire israelske

---

²⁷⁶ *Ibid* 671.

²⁷⁷ Somalia må antas å ha vært i borgerkrig i 1999. Det er alminnelig anerkjent at stater som er i borgerkrig ikke kan invitere andre stater inn på territoriet for å bruke væpnet makt. I så måte må det antas å være tvilsomt om Etiopia lovlig kunne bruke væpnet makt på bakgrunn av invitasjon fra TFG.

soldater. Israel igangsatte derpå en omfattende offensiv som inkluderte tvangsevakuering av sivile i sørlige deler av Libanon.

Hizbollah, som en internasjonal terrororganisasjon med nære bånd til Iran, hadde etablert seg i sørlige Libanon. Forholdet kan beskrives som en «stat i staten».²⁷⁸ Hizbollah har et uttalt mål om å utslette staten Israel og iranske Fars News Agency anslår at Hizbollah teller 65.000 krigere. Den israelske kommandanten Gui Zur har kalt Hizbollah «by far the greatest guerrilla group in the world.»²⁷⁹

Israel sendte et brev til Sikkerhetsrådet allerede den 12. juli, hvor det ble uttrykt at Israel forbeholdte seg retten til å «act in accordance with Article 51 of the UN Charter and exercise its right of self-defence when an armed attack is launched against a Member of the UN».²⁸⁰ Sikkerhetsrådet var opprinnelig delte på om Israel hadde en slik adgang, noe som kan leses ut av møterefelatene.²⁸¹ USA og Storbritannia var ikke villige til å kreve våpenhvile, i motsetning til NAM.

Israels reaksjon ble i ettertid fordømt som uforholdsmessig av flertallet i Sikkerhetsrådet.²⁸² I dette lå at reaksjonen var langt mer omfattende enn det angrepet av 12. juli krevde. Israel på sin side la en annen forståelse av forholdsmessighetskriteriet til grunn: Israels statsminister «made it clear that Israel had decided that military operations would continue until Hezbollah was seriously weakened; this was not, as in the past, a response to a particular incident but was a definitive response to an *unacceptable strategic threat* posed by Hezbollah and a message to Iran and Syria that threats by proxies would no longer be tolerated.»²⁸³ På bakgrunn av dette slutter Gray at «[t]he actions of Israel were *pre-emptive* in so far they were designed to stop future attacks by Hezbollah».²⁸⁴ Dette er jeg enig i. Den israelske aksjonen hadde klare preventive elementer.

---

²⁷⁸ Defence Industry Daily, *Iran-Syria vs. Israel, Round 1: Assessments & Lessons Learned*, URL: <http://www.defenseindustrydaily.com/iransyria-vs-israel-round-1-assessments-lessons-learned-02558/#more-2558> [sjekket 03.05.14].

²⁷⁹ USA Today, *Israeli military studies Hezbollah's resilience*, URL: http://usatoday30.usatoday.com/news/world/2006-09-13-israel-army_x.htm [sjekket 03.05.14].

²⁸⁰ General Assembly Security Council, sesjon 60, 12 juli 2006, UN Doc. A/60/937-S/2006/515.

²⁸¹ Security Council Official Records, møte 5489, 14. juli 2006, UN Doc. S/PV. 5489.

²⁸² Security Council Official Records, møte 5493, 21. juli 2006, UN Doc. S/PV. 5493.

²⁸³ *Ibid.*

²⁸⁴ Gray 242.

Hvilken rettslig vekt skal så aksjonen ha? Israel påberopte seg ikke aksjonen som preventivt angrep og i tillegg ble aksjonen fordømt. Fordømmelsen ble imidlertid gjort på bakgrunn av at angrepet var uforholdsmessig. Det ville nok også være riktig om aksjonen hadde vært et *alminnelig selvforsvar*. I forhold til den *fremtidige trusselen* er det imidlertid usikkert om aksjonen likevel var forholdsmessig. Begrunnelsen for Sikkerhetsrådets vedtak bør imidlertid tillegges mindre betydning enn at aksjonen i sin helhet ble fordømt. I så måte står man bare igjen med ren statspraksis uten en rettsoverbevisning eller internasjonal aksept. Aksjonen har derfor tilnærmet ingen rettskildemessig vekt.

4.3.7. Israels luftangrep på Syria i 2007, sammenlignet med Israels luftangrep på Irak i 1981

Den 7. september 2007 angrep syv israelske krigsfly anlegget al-Kibar i Syria. Angrepet ble foretatt mot det som sannsynligvis var en tilnærmet ferdigstilt atomreaktor.²⁸⁵ Det er derfor naturlig å trekke paralleller til angrepet på Osirak i 1981.²⁸⁶ Det tyske ukemagasinet *Der Spiegel* uttrykte at anlegget var blitt til på initiativ fra Iran for å muliggjøre et multinasjonalt samarbeid for å få atomvåpen, her samarbeidet Syria og Nord-Korea med Iran.²⁸⁷

Hendelsen fikk omtrent ingen oppmerksomhet. Israel gikk ikke ut med noen informasjon, i sterk kontrast til proklamasjonen i 1981 om et «anticipatory self-defense at its best». Israels erfaring i etterkant av Osirak i 1981 og statens manglende tillit til FN, etter gjentatte fordømmelser, kan være en forklaring.²⁸⁸ Syrias president Bashar Assad innklaget riktignok Israel til Sikkerhetsrådet for å ha bombet et øde sted i Syria, uten å utdype detaljene nærmere. CIA uttalte senere at Syria fikk hjelp av Nord-Korea til å fjerne restene av en nesten ferdigstilt atomreaktor ved al-Kibar, som hadde blitt bygd i skjul.²⁸⁹ CIA uttalte også at Nord-Korea hadde hjulpet Syria med å bygge atomreaktoren til bruk for et atomvåpenprogram.²⁹⁰ At atomreaktoren ikke var deklarerert selv om Syria var medlem av NPT understøttet dette. Det israelske bombeangrepet ble ikke kommentert av andre arabiske land, og det kom ingen diplomatiske sanksjoner mot Israel. FN behandlet

---

²⁸⁵ For de faktiske forhold se Spector og Cohen, 15-21.

²⁸⁶ Oppgavens del IV punkt 3.3.6.

²⁸⁷ Spiegel, *Syria Turning Toward the West?: Assad's Risky Nuclear Game*, URL: <http://www.spiegel.de/international/world/syria-turning-toward-the-west-assad-s-risky-nuclear-game-a-561409.html> [sjekket 03.05.14].

²⁸⁸ Annan med Mousavizadeh 317f.

²⁸⁹ Spector og Cohen 16-17.

²⁹⁰ *Ibid* 15.

ikke spørsmålet nærmere og IAEA kritiserte heller ikke hendelsen. Noe av grunnen til dette kan være fordi hendelsen illustrerte NPTs manglende effekt overfor totalitære regimer som ønsker å skaffe seg atomvåpen. Sofaer har oppsummert dette med at hendelsen var «barely criticized».²⁹¹ Mangelen på internasjonal reaksjon kan også skyldes andre motiver enn angrepets lovlighet. For eksempel kan det antas at president Assads manglende internasjonale popularitet er en forklaring. På den bakgrunn bør nok ikke hendelsen tolkes som en klar og utvetydig aksept av staters adgang til preventive angrep. Stillheten står likevel i sterk kontrast til den omfattende kritikken av Israel i 1981.

Det kan tenkes at stater i ettertid har sett fordelene med Israels angrep på Osirak i 1981. I ettertid har for eksempel USAs tidligere president Bill Clinton uttalt i 2005 at «[e]verybody talks about what the Israelis did at Osirak in 1981, which I think, in retrospect, was a really good thing. You know it kept Saddam from developing nuclear power.»²⁹² Denne erkjennelsen skyldes nok at det internasjonale samfunnet etter 1981 fikk bekreftet at Saddam Hussein hadde benyttet kjemiske og biologiske våpen mot Iran, og at Irak gikk til krig mot Kuwait i 1990, bare to år etter våpenhvilen med Iran. Hvordan kunne Kuwait blitt befridd av FN-koalisjonen under *Operation Desert Storm* om Saddam Hussein hadde atomvåpen i 1991? Kan denne erkjennelsen antas å spille inn på tausheten etter luftangrepet i 2007? Med den stadige borgerkrigen i Syria, der Hizbollah og flere terrororganisasjoner er dypt innblandet, har også Assad, i likhet med Hussein fra 1980-1988, vist at han er i stand til å bruke MØV mot sivile.²⁹³ I likhet med Osirak i 1981, kan verdenssamfunnet i 2014 i retrospektiv se den enorme trusselen Assad ville utgjort mot verdens fred og internasjonale sikkerhet dersom han hadde lyktes i å anskaffe seg atomvåpen i 2007.

Andre juridiske forfattere har andre perspektiver på Israels aksjon i 2007. Dinstein påpeker for eksempel at angrepet var lovlig ettersom Syria og Israel var i en krigstilstand.²⁹⁴ Det er nok riktig at Israel er i en slags lavintensitetskrig med Syria, blant

---

²⁹¹ Sofaer 114.

²⁹² «President Clinton tells some useful truths», *Executive Intelligence Review*, Vol. 32, nr. 6 2005, 6-9 (7).

²⁹³ Haaretz news, *Hezbollah develops new tactics in Syrian civil war*, <http://www.haaretz.com/news/middle-east/1.585372> [sjekket 03.05.14] og The Washington Post, *More than 1,400 killed in Syrian chemical weapons attack, U.S. says*, http://www.washingtonpost.com/world/national-security/nearly-1500-killed-in-syrian-chemical-weapons-attack-us-says/2013/08/30/b2864662-1196-11e3-85b6-d27422650fd5_story.html [sjekket 03.05.14].

²⁹⁴ Dinstein s. 199 avsnitt 527.

annet på bakgrunn av Syrias støtte til Hizbollah (og øvrige terrororganisasjoner) som stadig angriper Israel. Et israelsk alminnelig selvforsvar mot Syria må imidlertid i hovedsak være rettet mot handlingene som allerede har rammet Israel, for å være innenfor det som er nødvendig og forholdsmessig. Et eksempel er rakettangrepene fra Hizbollah. Et israelsk angrep på en nesten ferdigstilt atomreaktor er ikke nødvendig eller forholdsmessig i forhold til rakettangrepene fra Hizbollah. Aksjonen var nok derfor ikke lovlig som alminnelig selvforsvar.

Aksjonen kan likevel ha vært nødvendig og forholdsmessig som forkjøpsangrep eller som preventivt angrep, ettersom vurderingen er overfor en potensiell atomtrussel og ikke overfor et forutgående rakettangrep.²⁹⁵ Dette forutsetter selvfølgelig at president Assad virkelig bygde en atomreaktor til bruk for et atomvåpenprogram og at atomvåpenprogrammet virkelig skulle brukes mot Israel. At det eksisterte en krigstilstand mellom Syria og Israel er imidlertid en indikasjon på at et eventuelt atomprogram kunne blitt brukt som middel i denne krigen.

Spector og Cohen foretok i tidsskriftet *Arms Control Today* en grundig vurdering av de rettslige implikasjonene av Israels angrep i 2007. De sluttet at «silence suggests that states are becoming increasingly concerned about the weakness of the nonproliferation regime in enforcing its norms and, therefore, *cautiously more tolerant of an affected state using force preventively, beyond the classic rule limiting anticipatory self-defense to cases where a threat is imminent*».²⁹⁶ Det uttales også at «[a]lthough it is still too early to predict the lasting normative legacy of the Israeli action on al-Kibar, the difference in international attitudes between 1981 (Osiraq) and 2007 – 2008 (al-Kibar [...]) is unmistakable.»²⁹⁷ Spector og Cohen uttaler langt på vei at angrepet i 2007 viser en ny internasjonal trend. Det er imidlertid problematisk for argumentasjonen til Spector og Cohen at fravær av kritikk fremstilles som ensbetydende med samtykke. Likevel er det verdt å vurdere dette fraværet av kritikk. Kanskje er det uttrykk for en tendens som på sikt gir stater en adgang til preventive angrep mot særlige trusler, som MØV, også når trusselen ikke er umiddelbar?

---

²⁹⁵ Del V punkt 2 og 3.

²⁹⁶ Spector og Cohen 19.

²⁹⁷ *Ibid* 20.

Aksjonen kan også ses i lys av refleksjonene til Zedalis. Zedalis hevder at umiddelbarhetskriteriet bør kunne fravikes «[w]henever allowing a threat to mature to an attack *being imminent results in greater death or destruction being done by the defensive use of force than would flow from an exercise of such while the threat is still considered off in the distant future*»²⁹⁸. Dersom Israel hadde ventet til anlegget var ferdigstilt før atomreaktoren ble angrepet, må faren for regional atomforurensning antas å være stor og til skade for den syriske sivilbefolkningen. At angrepet ble foretatt før trusselen var umiddelbar begrenset derfor i størst mulig grad tap på begge sider.

Sammenfatningsvis utgjør det imidlertid et problem for den rettslige vekten at Israel ikke eksplisitt har påberopt seg en lovlige adgang til et preventivt angrep, selv om det nok kan være forståelig at Israel avsto fra dette sett i lys av erfaringene fra 1981.

4.3.8. Israels luftangrep på Syria i 2013

Et siste eksempel, på flere slike preventive aksjoner fra israelsk side, er flyangrepet mot Syria 31. oktober 2013.²⁹⁹ Dette ble foretatt mot en luftforsvarsbase i havnebyen Latakia.³⁰⁰ Israelske medier antok at begrunnelsen for angrepet var at raketene skulle brukes av Hizbollah mot israelske mål.³⁰¹ Forutsatt at begrunnelsen var den fremtidige trusselen Hizbollah utgjør med et stadig større rakettaresenal, var aksjonen preventiv. Betydning får det vel her at Israel befinner seg i en lavintensitetskrig mot Hizbollah og har et overhengende behov for å være i forkant av terroraksjonene. At raketene mest sannsynlig ville ha blitt brukt mot Israel i fremtiden bekreftes av at raketter fra for eksempel Islamsk Jihad, Hamas og Hizbollah skytes mot Israel med jevne mellomrom.

Israels behov kan også illustreres med uttalelser fra Iran. For eksempel uttalte en iransk kommandør den 11. januar 2014 at Hizbollahs raketter kan nå mål over hele Israel.³⁰²

---

²⁹⁸ Zedalis 217f.

²⁹⁹ Se for eksempel Israels angrep på grensen mellom Syria og Libanon 24.02.14: Israel National News, *Israel Hits Hezbollah Post in Lebanon*, URL: <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/177826#.UyxBCfl5M-V> [sjekket 03.05.14].

³⁰⁰ NRK, *Israel angrep mål i Syria*, URL: <http://www.nrk.no/verden/israel-angrep-mal-i-syria-1.11331162> [sjekket 03.05.14].

³⁰¹ Arutz Sheva, *Report: Hezbollah Preparing for «Battle for Damascus»*, URL: <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/173445#.UnLrZvkz18E> [sjekket 03.05.14].

³⁰² VG, *Iran: Hizbollah kan nå mål over hele Israel*, URL: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/midtposten/artikkel.php?artid=10149518> [sjekket 03.05.14] og Arutz Sheva, *Hizbullah Claims Rockets Can Reach All of Israel*, URL: <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/158871> [sjekket 03.05.14].

Hvilken rettslig vekt skal så disse israelske preventive aksjonene ha? Israel påberoper ingen rettsoverbevisning for at disse er lov etter folkeretten. Det må likevel antas overveiende sannsynlig at Israel ser på aksjonene som legitime i den forstand at Israel ikke finner seg i å vente på at raketten faktisk skytes mot israelske mål, før Israel kan reagere. Aksjonene får også få eller ingen internasjonale etterspill. Den rettskildemessige vekten aksjonene har, foruten å illustrere nødvendigheten av preventive angrep, er nok svært usikker.

4.3.9. Juridisk teori og rimelige hensyn

Tilfellene behandlet ovenfor viser at stater foretar militære handlinger med klare preventive trekk. Statene er imidlertid tilbakeholdne med å begrunne disse i lovlig utøvelse av preventive angrep. Noen rimelige hensyn, som blant annet fremkommer av juridisk litteratur, vurderes for å kaste lys over praksisen.

Under forutsetning av at «Webster-formularet» er gjeldende rett, hevder Zedalis at formularet må oppdateres. For å gjøre dette må man gå bak «no moment for deliberation» og se hva som er hensynet med en slik formulering. Zedalis hevder at dette hensynet skal sikre at det ikke er tvil om at trusselen vil manifestere seg.³⁰³ Dersom en slik sikkerhet kan påvises, må det ikke være slik at staten faktisk hadde «no moment of deliberation [...] just so long as the risk of mistake is minimized, there would seem no reason to insist that the external threat be proximate in time.»³⁰⁴ Dette går i samme retning som Schmitts modifisering av «umiddelbart».³⁰⁵ Det hevdes derfor at det avgjørende er hvor sikker forsvarerstaten er på at trusselen er uungåelig og reell, ikke hvor nær i tid trusselen er.

Men hvorfor skulle en stat ønske å angripe før trusselen er umiddelbar? Noe av svaret kan søkes i Israels angrep på Osirak i 1981 og al-Kibar i 2007. Ved å angripe helt uten forvarsel og før trusselen var umiddelbar, ivaretok Israel bedre sin egen og andres sikkerhet. For det første eksponerte Israel ikke pilotene for unødvendig risiko. Ved å vente til trusselen ble umiddelbar hadde et irakisk og syrisk luftforsvar sannsynligvis vært en uoverkommelig hindring. Videre ble ikke den irakiske og syriske befolkningen utsatt for lokal atomforurensning. Det ville de blitt dersom Israel måttet vente med å bombe reaktorene til trusselen var «umiddelbar». Til sist kan vissheten om at et totalitært regime

---

³⁰³ Zedalis 214.

³⁰⁴ *Ibid* 215.

³⁰⁵ Se tidligere drøftelse under Bush-doktrinen og USAs «krig mot terror» i punkt. 5.3.2.

kan komme til å få atomvåpen i nær framtid være nok til indirekte å skade Israel, siden denne faren kan få flere jøder til å gi opp håpet om å få leve i sin egen stat og dermed emigrerer.

En adgang til preventive angrep kan undertiden lede til økt opprustning og eskalering av konflikter. Med henvisning til Nord-Koreas atomopprustning stilt overfor president Bushs klare trussel om å angripe staten, uttaler Gray at «[s]ome interpret this episode as a demonstration of the counter-productive impact of threats of pre-emption: they, coupled with calls for regime change, provide a perverse incentive to acquire weapons of mass destruction».³⁰⁶ Denne uttalelsen kan også ses i sammenheng med Israels angrep i 1981 og 2007. Aksjonene var verken knyttet opp mot forutgående trusler eller krav om regimeendring. Aksjonene utgjorde i så måte ikke en ekstensiell trussel for regimet til Assad eller Hussein og ga ikke grunn til atomopprustning, likevel markerte de klart at Israel ikke aksepterte tilegnelse av atomvåpen som kunne true dens sikkerhet. Når det gjelder Iran er imidlertid Israels offentlige trusler i 2013 og 2014 langt på vei like uheldige som USAs trusler mot Nord-Korea og Iran i 2005. De kan på samme måte bidra som et incentive for Iran til å skynde seg å få kapasitet for å avskrekke Israel fra å foreta militære aksjoner på iransk territorium, for eksempel ved å forsyne Hizbollah med raketter som kan treffe mål i hele Israel.

Et annet moment er hvilke virkemidler forsvarerstaten faktisk har tilgjengelig til å beskytte seg mot at trusselen eventuelt manifesterer seg. For eksempel må det antas at en liten stat med et lite utviklet forsvar har færre muligheter til for eksempel å absorbere et omfattende raketangrep. At staten da reagerer med den eneste muligheten den har til å utøve et fornuftig forsvar, for eksempel et preventivt konvensjonelt angrep med infanteri for å fjerne raketstillinger, er i så måte legitimt. Dersom en stat motsetningsvis har et omfattende antiraketforsvar, vil det være vanskeligere å forsvare aksjonen som legitim. Et annet eksempel er en liten stat med tettbygde strøk som er særlig utsatt for ødeleggelse og tap ved en invasjon.³⁰⁷ Så snart fiendens soldater er over grensen, kan denne statens sivile samfunn og infrastruktur bli utsatt for omfattende ødeleggelse. Å være i forkant av at fiendens soldater krysser grenser er da helt essensielt. En større stat

---

³⁰⁶ Gray 224.

³⁰⁷ Eksempelvis Uganda i 1999 eller Israel i 1967.

kan i så måte ha et mindre behov for preventive angrep.³⁰⁸ Zedalis uttaler derfor at «[i]n each and every case, the directive that there be “no choice of means” requires recognition of the reality that States are situated differently in terms of what options they are able to employ.»

Det er også sentralt at preventive angrep kan ha klare humanitære elementer. Eksempelvis var aksjonen fra Uganda i 1999 og Etiopia i 2006 initierte for å forhindre folkemord av særlige etniske og religiøse grupper. Det er heller ikke usannsynlig at Israel står overfor en enorm humanitær katastrofe dersom et aggressivt antisemittisk regime, som for eksempel ayatollaens-Iran, anskaffer seg atomvåpen. I så måte kan preventive aksjoner være helt legitime.

Sentralt er folkerettens legitimitet. Dersom en stat må velge mellom et preventivt angrep for å sikre egen befolkning, eller å overholde folkeretten, er det min påstand at alle stater alltid vil velge et preventivt angrep. Ingen stater vil gå under fordi folkeretten indirekte pålegger staten det. Det må antas at en folkerett som ikke tar høyde for et slikt tilfelle mister sin legitimitet. For å sikre folkerettens legitimitet, kan det tenkes at stater bør ha en adgang til preventive angrep i helt særlige tilfeller.

Det kan virke som om totalitære regimer med atomvåpen utgjør en særlig trussel som det internasjonale samfunnet tenderer til å akseptere preventive angrep mot. De siste eksemplene på staters tilslutning til doktrinen om preventive angrep kommer fra stater som i stor grad befinner seg i samme situasjon som Israel. Sør-Korea og Japan står overfor en trussel fra Nord-Korea. Nord-Korea har, i likhet med Iran, flere ganger truet med «annihilation»³⁰⁹ Til forskjell fra Iran har imidlertid Nord-Korea allerede atomvåpen. Det bemerkes imidlertid at ingen visste om at Nord-Korea var nær ved å få atomvåpen før det var for sent, slik man vet med Iran idag. I 2013 rustet Japan opp sin kapasitet til et preventivt angrep, eller eventuelt forkjøpsangrep, og vedtok de nødvendige interne reformer for en slik strategi.³¹⁰ Den asiatiske nyhetskanalen Arirang rapporterte for sin

---

³⁰⁸ Eksempelvis Sovjetunionen i 1941-1945 eller Iran 1980-1988.

³⁰⁹ International Business Times, *North Korea Threatens Pre-Emptive Strikes against South Korea and US*, URL: <http://www.ibtimes.co.uk/articles/511802/20131007/north-korea-threat-seoul-pyongyang-drill-nuclear.html> [sjekket 03.05.14]. Min kursivering.

³¹⁰ The Wall Street Journal, *Japan's Military Moves Toward Pre-Emptive Strike Capability*, URL: <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424127887324412604578514724087677686> [sjekket 03.05.14] og Reuters, *Japan to mull pre-emptive strike ability in defense update*, URL: <http://www.reuters.com/article/2013/07/25/us-japan-defence-idUSBRE96N1DC20130725> [sjekket 03.05.14].

del at også Sør-Korea den 7. mars 2014 vedtok en reform som ga sør-koreanske styrker grønt lys for et preventivt angrep, eller forkjøpsangrep, mot trusselen fra Nord-Korea.³¹¹

4.4. Konklusjon

Gjennomgangen overfor viser at stater foretar aksjoner med klare preventive trekk, kanskje særlig den senere tiden. Videre viser den at stater i all hovedsak er tilbakeholdne med å påberope at preventive angrep er lovlige etter folkeretten. Det kan antas at stater som foretar slike angrep har gitt opp å forsvare lovligheten av angrepene, selv om de kan ha en rettslig overbevisning om at angrepene er lovlige. Det synes likevel som om trenden går i retning av at stater lettere aksepterer preventive angrep i særlige tilfeller. Slike særlige tilfeller kan antas å være totalitære regimer med uttalte mål om andre staters utslettelse sammenholdt med trusselen om MØV.

På tross av implikasjonene av en slik trend, er det imidlertid klart at det ikke eksisterer en utbredt og ensartet praksis for preventive angrep. Det er svært få stater som direkte har uttalt at preventive angrep er lov etter folkeretten. Det eksisterer derfor ikke på det nåværende tidspunkt en adgang for stater til å foreta preventive angrep.

På bakgrunn av ovennevnte praksis, juridisk teori og rimelige hensyn kan imidlertid noen momenter utledes. Disse momentene kan i det minste få betydning for om angrepet møter internasjonal fordømmelse. Har forsvarerstaten *overbevisende faktiske holdepunkter for trusselens realitet og uungåelighet*? Er *Sikkerhetsrådet handlingsudyktig i den aktuelle konflikten*? Herunder om Sikkerhetsrådets tiltak åpenbart er utilstrekkelige. Er *trusselen av en særlig karakter og/eller omfang*? Herunder; hva er truet? Er det tap av sivile liv eller av selve statens eksistens? Vil en realisering av trusselen medføre massive tap eller folkemord? Gjelder trusselen bruk av MØV? Er trusselen oppstått fra irrasjonelle aktører, totalitære regimer eller «usynlige fiender», som internasjonale terrororganisasjoner? Har forsvarerstaten manglende kapasitet for å avbøte trusselen på en fornuftig måte på et senere stadium? Dersom flere av disse spørsmålene klart kan besvares ja, vil nok et preventivt angrep aksepteres i det internasjonale samfunnet. Det bemerkes imidlertid at en politisk aksept ikke på nåværende tidspunkt er det samme som at det er tillatt etter folkeretten.

---

³¹¹ Arirang News, *South Korean military gains authority to launch pre-emptive strike against North when necessary*, URL: http://www.arirang.co.kr/News/News_View.asp?nseq=158760 [sjekket 03.05.14].

For øvrig er det nok også slik at forholdet mellom sikker viten om at trusselen vil realisere seg og trusselens størrelse er omvendt proporsjonal. Desto større trusselen er desto mindre sikker viten kreves. Dersom trusselen er liten kreves en mye sikrere viten. I så måte er det min oppfatning at folkeretten i det internasjonale samfunnet nok vil akseptere preventive angrep der trusselen er særlig stor, om ikke eksplisitt så implisitt.

5. En kort oppsummering

Det må etter dette kunne konkluderes med at det er bred enighet om at *avbrytende selvforsvar* er tillatt etter folkeretten. *Forkjøpsangrep* er mer tvilsomt, men antas likevel i denne oppgaven også å være lovlig etter folkeretten. *Preventive angrep* er ikke lov etter folkeretten, men vil muligens i visse særlige tilfeller likevel kunne aksepteres av det internasjonale samfunn.

DEL V- BEGRENSNINGER AV ADGANGEN TIL PREVENTIVT SELVFORSVAR

---

1. Innledning

Dersom en stat skal utøve selvforsvar må det i alle tilfeller utøves innenfor de begrensningene folkeretten stiller opp. Begrensningene fremgår både av traktat og sedvanerett. Art. 51 slår for det første fast at stater adgang til selvforsvar bare eksisterer inntil Sikkerhetsrådet har truffet passende tiltak for å avbøte situasjonen. Det er også sikker rett at stater bare har lovlig adgang til selvforsvar mot *ulovlig aggresjon*, altså kan ikke to stater samtidig utøve lovlig selvforsvar mot hverandre. Det kan heller ikke utøves selvforsvar mot et lovlig mandat fra FN om å utøve makt. Videre følger det av sedvaneretten at selvforsvaret må være *nødvendig og forholdsmessig* i forhold til angrepet eller trusselen om et angrep. Selvforsvaret må også til enhver tid holde seg innenfor jus in bello.

I det følgende behandles ikke jus in bello. At selvforsvaret bare kan foretas mot ulovlig aggresjon er så selvfølgelig at det heller ikke behandles nærmere. De øvrige begrensningene vil imidlertid vurderes i det følgende. Forfatterne på området synes å behandle spørsmål om en adgang til preventivt selvforsvar og begrensningene av et alminnelig selvforsvar hver for seg.³¹² Jeg har ikke funnet noen som har behandlet hvordan begrensningene skal tolkes i tilknytning til en adgang til preventivt selvforsvar. Denne tilknytningen vil problematiseres i det følgende. Først må imidlertid de alminnelige begrensningene klargjøres.

2. Alminnelige begrensninger av stater adgang til selvforsvar

Etter FN-pakten har stater adgang til selvforsvar bare inntil Sikkerhetsrådet har truffet de nødvendige tiltak. Art. 51 slår fast at utøvelse av selvforsvar skal meldes til Sikkerhetsrådet umiddelbart. Videre er Sikkerhetsrådet gitt myndighet til å treffe tiltak som er nødvendige for å opprettholde freden. Dette må ses i sammenheng med art. 24 punkt 1 som gir Sikkerhetsrådet hovedansvaret for å opprettholde internasjonal fred. De

---

³¹² Blant annet Dahl 60-63, Gray 148-156 (begrensninger) og 160-165 (preventivt selvforsvar), Dinstein 227-234 (begrensninger) og 194-201 (preventivt selvforsvar) og Ruud og Ulfstein 199-201 (begrensninger) og 197f. (preventivt selvforsvar).

viktigste virkemidlene Sikkerhetsrådet har til rådighet er inntatt i FN-pakten kap. 7. Herunder er særlig art. 41 og art. 42 sentral. Etter art. 41 skal Sikkerhetsrådet anvende tiltak som ikke omfatter bruk av makt for å hindre konflikt. Etter art. 42 kan Sikkerhetsrådet, dersom tiltak etter art. 41 ikke lar seg gjennomføre, ta «such action by air, sea or land forces as may be necessary to maintain or restore international peace and security.»³¹³ Etter bestemmelsens ordlyd er altså Sikkerhetsrådet gitt en sentral rolle i forbindelse med staters adgang til selvforsvar. Adgangen stater har til selvforsvar etter art. 51 er dermed i utgangspunktet underordnet Sikkerhetsrådets adgang til å treffe tiltak.³¹⁴ I praksis er imidlertid staters adgang til selvforsvar tolket uavhengig av hva Sikkerhetsrådet foretar seg eller ikke. Dette må antas å henge nøye sammen med at det er en helt naturlig, nærmest instinktiv, reaksjon for en stat å beskytte seg mot et angrep.

Adgangen til selvforsvar har også visse begrensninger etter sedvaneretten. Disse er blant annet at selvforsvar er *nødvendig og forholdsmessig*. Begrensningene fremstilles til vanlig å ha sitt utspring i den tidligere omtalte Caroline-saken. Siden har kravene til nødvendighet og forholdsmessighet vært anerkjent som sedvanerett i en rekke ICJ-avgjørelser. I *Nicaragua*-saken uttrykte for eksempel ICJ at «there is a specific rule whereby self-defence would warrant only measures which are *proportional* to the armed attack and *necessary* to respond to it, a rule well established in customary international law.»³¹⁵ I *Nuclear Weapons*-saken uttrykte ICJ at «[t]he submission of the exercise of the right of self-defence to the conditions of *necessity* and *proportionality* is a rule of customary international law.»³¹⁶ Det samme gjaldt i sakene *Oil Platforms* og *Armed Activities*.³¹⁷

At selvforsvaret må være *nødvendig* innebærer blant annet at selvforsvaret er siste løsningsmulighet.³¹⁸ Forsvarerstaten trenger imidlertid ikke å ha forsøkt alle andre tiltak.

---

³¹³ En forutsetning for bruk av makt etter art. 42 er en avtale etter art. 43 (at medlemsstater skal avgi militære kapasiteter til Sikkerhetsrådet). En slik avtale finnes ikke, og art. 42 mister i så måte sin betydning. De tilfeller der Sikkerhetsrådet autoriserer stater til å bruke makt (på mandat fra Sikkerhetsrådet) mener derfor Dinstein at må subsumeres under art. 39 og ikke art. 42, se Dinstein 333.

³¹⁴ Simma et al. s. 1425 avsnitt 56.

³¹⁵ *Nicaragua*, avsnitt 176. Min kursivering.

³¹⁶ *Nuclear Weapons*, avsnitt 41.

³¹⁷ *Oil Platforms*, avsnitt 74 og *Armed Activities*, avsnitt, 147.

³¹⁸ Gray 150.

Dersom et tiltak åpenbart ikke vil føre fram, antas det undertiden at det heller ikke kreves at tiltaket forsøkes.³¹⁹

At selvforsvaret er *forholdsmessig* tilsier at det ikke må gå lengre enn det angrepet tilsier.³²⁰ Relevante vurderingsmomenter er størrelsen, varigheten og målet for angrepet. Dersom tiltaket går utenfor rammen av hva som er nødvendig for å avverge trusselen, er det sannsynligvis også uforholdsmessig.³²¹ Hva skiller så kriteriene nødvendighet og forholdsmessighet? Dahl uttaler at en forskjell kan være «hvis de eneste mottiltak som står til rådighet er uproporsjonale i forhold til farligheten av det angrepet man skal forsvare seg mot, og at man av den grunn må avfinne seg med å tåle angrepet.» Med andre ord at et forsvar er nødvendig, men forsvarerstaten ikke har midler til et forsvar som er forholdsmessig. De fleste forfattere påpeker imidlertid at forskjellen på kriteriene er uklar.³²² En måte å se på kravet om forholdsmessighet er som en «standard of reasonableness in response to force by counter-force.»³²³ Det må kunne slutes at begrepet legger opp til en åpen og helhetlig vurdering. Dersom det er tydelig at aksjonen forfølger andre interesser enn å hindre eller avbryte et angrep, er det ikke en forholdsmessig aksjon. Det er imidlertid nærliggende å være enig med Dinstein i at «[t]he principles of necessity and proportionality are notoriously difficult to apply with respect to the right of self-defence».³²⁴

En tredje begrensning er oppstilt i juridisk litteratur og kan muligens også ha noe støtte i å være avledet fra de andre begrensningene. Dette er at selvforsvaret må være *umiddelbart*.³²⁵ *Umiddelbart* her må ikke blandes sammen med at forkjøpsangrep bare kan utøves mot umiddelbare trusler. I begrepet som begrensning for selvforsvar ligger at et selvforsvar må utøves umiddelbart *etter at angrepet oppstår*. Tanken er den at reaksjoner som kommer lenge etter at angrepet oppstår presumptivt er en represalie og ikke lovlig selvforsvar. Dette ble også uttrykt i Generalforsamlingens resolusjon om

---

³¹⁹ Dinstein s. 232, avsnitt 612.

³²⁰ Gray 150.

³²¹ *Armed Activities*, avsnitt 147.

³²² For eksempel Gray 150, Dinstein 230ff og Dahl 61.

³²³ Dinstein s. 233 avsnitt 613.

³²⁴ Simma et al. s. 1426 avsnitt 59.

³²⁵ Ruud og Ulfstein 200, Dinstein 233f.

Friendly Relations: «States have the duty to refrain from acts of reprisal involving the use of force.»³²⁶ Resolusjonen må nok ses på som uttrykk for sedvanerett.³²⁷

3. Begrensningene i forbindelse med preventivt selvforsvar

Det som skal avklares i det følgende er om begrensningene, som tradisjonelt anvendes på selvforsvar, stiller seg annerledes overfor preventivt selvforsvar.

I en særlig stilling står Sikkerhetsrådet når det kommer til preventivt selvforsvar. Sikkerhetsrådet kan ha blitt holdt utenfor hele konflikten eller ha anvendt midler som har vist seg å være utilstrekkelige. Trusselen som det gjøres preventivt selvforsvar mot kan også ha blitt dannet så raskt og usynlig at Sikkerhetsrådet ikke har vært gitt en reell mulighet til å treffe mottiltak. Til sist kan også Sikkerhetsrådet ha vist seg handlingslammet på grunn av vetosystemet. Alle tilfellene har imidlertid det til felles at Sikkerhetsrådet ikke har hindret trusselen fra å utvikle seg. Det kan imidlertid hende at Sikkerhetsrådet *har truffet tiltak*, men at den berørte staten ikke tror at disse vil forhindre trusselen. Det er i så måte interessant å klarlegge hvem som kan avgjøre om tiltaket som er truffet dekker det som er *nødvendig* i situasjonen; er det Sikkerhetsrådet selv eller er det staten som er truet? Det er nærliggende å tolke ordlyden til å være hva som objektivt sett er *nødvendig*. I så måte kan den berørte staten selv vurdere om tiltaket dekker det som er *nødvendig*.³²⁸

Forutsatt at Sikkerhetsrådet hadde avhjulpet alle trusler før de ble reelle og umiddelbare hadde det ikke vært særlig praktisk å fastholde at stater har en adgang til preventivt selvforsvar. På mange måter kan derfor en reform av Sikkerhetsrådet, for å gjøre det mer handlingskraftig og effektivt, redusere behovet for staters adgang til preventivt selvforsvar. En slik reform forutsetter imidlertid at minst to tredjedeler av Generalforsamlingen stemmer for endringene og at alle de permanente medlemmene av Sikkerhetsrådet (USA, Russland, Storbritannia, Kina og Frankrike) godkjenner

---

³²⁶ *Friendly Relations* 122.

³²⁷ *Nicaragua* avsnitt 193.

³²⁸ Hans Kelsen, *The Law of the United Nations, A critical Analysis of Its Fundamental Problems*, London 1950, 802f.

endringene, se FN-pakten art. 108 og 109. Noe slikt kan derfor være vanskelig å se for seg. Inntil videre må derfor gjeldende rett tolkes i lys av dagens realitet.

Nødvendighetskriteriet stiller seg nok ganske likt for alminnelig selvforsvar, avbrytende selvforsvar og forkjøpsangrep. I alle typetilfellene må det avgjøres om reaksjonen er nødvendig for å avbryte angrepet eller eventuelt hindre trusselen. Det er imidlertid mulig at en allerede svært skjønnsmessig vurdering av om et selvforsvar er nødvendig overfor et angrep, blir enda mer skjønnsmessig overfor nødvendigheten av et forkjøpsangrep. Sannsynligvis må det kreves *faktiske forhold som etter en objektiv vurdering tilsier at trusselen er umiddelbar, reell og uunngåelig og at et preventivt selvforsvar derfor er nødvendig*. Det er vanskelig å bli mer konkret enn dette, uten samtidig å utelukke flere relevante tilfeller.

I et alminnelig selvforsvar kreves det at reaksjonen er forholdsmessig i forhold til angrepet. For avbrytende selvforsvar er nok vurderingen av forholdsmessighetene av det initierte angrepet i stor grad likedan. Altså kan et avbrytende selvforsvar bare rette seg mot den militære kapasiteten som er initiert, og ikke mot angrepsstatenes øvrige militære (eller for den del sivile) kapasiteter. For forkjøpsangrep blir imidlertid vurderingen i praksis presumtivt mer diffus. Vurderingstemaet blir her hvorvidt et forkjøpsangrep er forholdsmessig i forhold til den *umiddelbare trusselen*. Det blir da avgjørende å klarlegge hva som utgjør den umiddelbare trusselen. Dersom dette er MØV-kapasiteten, må vurderingen i utgangspunktet være i forhold til denne kapasiteten og ikke mot andre kapasiteter. I praksis kan imidlertid en slik vurdering bli svært vanskelig ettersom forsvarerstaten, i større grad enn mot et initiert angrep, selv kan definere hva som er den umiddelbare trusselen. I så måte kan begrensningen bli en ren formalitet som, i praksis, ikke utgjør en særlig begrensning for et preventivt selvforsvar.

Dersom stater kan forsvare seg militært mot en umiddelbar trussel kan umiddelbarhetskriteriet i praksis måtte antas å bli uthulet. Årsaken er at forsvarerstaten, istedenfor å påberope at forsvaret er utøvet for lang tid i etterkant av et angrep (og altså ikke tilfredsstillende umiddelbarhetskriteriet), kan henvise til en umiddelbar fremtidig trussel og utøve preventivt forsvar mot denne. I så måte kan det også tenkes at de facto represalier vil foretas, men påberopes å formelt sett være lovlige forkjøpsangrep.

Oppsummerende må det derfor kunne slutes at begrensningene alminnelig selvforsvar er underkastet etter folkeretten til en viss grad mister sin betydning som begrensninger overfor preventivt selvforsvar. Dette trekker i retning av at folkeretten derfor bør definere nye begrensninger som er tilpasset og kan håndheves overfor preventivt selvforsvar som sådan.

DEL VI – AVSLUTNING

---

1. Et eksempel – Israel og Iran

1.1. De faktiske forhold i saken

Avslutningsvis skal situasjonen mellom Israel og Iran i 2014 ses i forhold til de rettslige funn som er gjort underveis.

Israels statsminister Netanyahu dro paralleller mellom Iran og Nazi-Tyskland i FNs Generalforsamling den 1. oktober 2013. Både Nazi-Tyskland og Iran har hatt klart uttalte antisemittiske holdninger, en voksende militærmakt, og øyensynlig misbrukt forhandlinger for å kjøpe seg tid til opprustning. Talen ble holdt for å overbevise FN om ikke å redusere sanksjonene mot Iran for å presse Iran til på fredelig vis å oppgi atomvåpenprogrammet.³²⁹

Fra jeg begynte å skrive på oppgaven til innlevering har spenningsforholdet mellom Israel og Iran vedvart. Dette er senest bekreftet ved at Israel fortsatt har øremerket finansiering til Israeli Defence Force for en preventiv aksjon mot Iran.³³⁰ Dette på tross av at Iran den 24. november 2013 godtok en avtale om reduksjon og kontroll av urananrikning mot lettelse av sanksjoner fra EU, USA, Kina og Russland.³³¹ Israels statsminister Netanyahu uttalte på sin side at avtalen, og med den lettelsen av sanksjoner mot Iran, var en «historic mistake» ettersom det angivelig forkludret mulighetene for en fredelig løsning på situasjonen.³³² Avtalen ble også sammenlignet med den mislykkede avtalen med Nord-Korea i 2005. Denne avtalen førte til at Nord-Korea ble gitt tid til, i skjul, å bli en atomvåpenmakt.

Bakgrunnen for spenningen er Irans gjentatte mål om å utslette Israel, offisielle fornektelser av holocaust og internstatlige forfølgelser av jøder. Det er imidlertid ikke *viljen* til Israels utslettelse som har økt spenningen mest. Det er Irans påståtte tilstrebelser

---

³²⁹ Washington Post, *Netanyahu, at U.N., urges wariness of Iran*, URL: http://articles.washingtonpost.com/2013-10-01/world/42561078_1_iran-s-nuclear-program-nuclear-bomb [sjekket 03.05.14]. Se talen online på: <http://www.youtube.com/watch?v=twad8Stv1t0> [sjekket 03.05.14].

³³⁰ Haaretz, *Netanyahu orders IDF to prepare for possible strike on Iran during 2014*, URL: <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/1.580701> [sjekket 03.05.14].

³³¹ Se avtalen: <http://i2.cdn.turner.com/cnn/2013/images/11/24/iran.text.pdf> [sjekket 03.05.14].

³³² CNN, *Israeli PM Netanyahu: Iran nuclear deal «historic mistake»*, URL: <http://edition.cnn.com/2013/11/24/world/meast/iran-israel/> [sjekket 03.05.14].

av *evnen* til en slik utslettelse som har sendt spenningen til topps. Momenter i en vurdering av denne evnen er hvorvidt Iran anriker uran på et nivå som er over det som er nødvendig til sivil formål, og som er ubrukelig for annet enn atomvåpen. At Irans omfattende ICBM-arsenal antakeligvis ikke kan brukes til annet enn atomstridshoder trekker i samme retning. I tillegg kommer forhold som at flere av anleggene er bygd under jorden eller i tettbygde strøk (for å forhindre luftangrep), og at Iran i alle fall ved to tilfeller har forsøkt å føre IAEA bak lyset, i strid med forpliktelsene etter NPT. Forutsatt at disse forholdene samsvarer med virkeligheten, er dette forhold som utgjør en reell trussel mot Israel både *direkte* og *indirekte*. Direkte i form av et atomangrep fra Irans side (slik at Iran gjør det Egypt ikke greide i 1967, og etablerer seg som de arabiske statenes hegemon i asken av Israel) og indirekte ettersom en atomtrussel fra Iran kan være nok til at mange israelske statsborgere gir opp håpet om en trygg stat og emigrerer fra Israel.

Hvorfor skaper så Iran en slik trussel? Spørsmålet er ikke rettslig relevant, men viktig for å forstå den iranske posisjonen. Fra Irans ståsted har Vesten og særlig USA grepet inn og krenket det iranske folks ære og integritet.³³³ Både ved støtte av den iranske Shah'en før revolusjonen i 1979, ved støtte til president Husseins krigføring fra 1980 til 1988 og ved opprettelsen av Israel i 1948. Israel ble dannet på tidligere arabisk dominert territorium. Israel har nå kontroll over et av Islams helligste steder - Jerusalem. Israel er en stadig påminnelse om den arabiske verdens underordnede rolle internasjonalt. I tillegg er Israel et symbol på at Islam mister grunn. En betydning av begrepet «Islam» er det geografisk avgrensede område der mennesker er underkastet Allah (muslimer). Israel er jødisk og altså en manifestasjon på en innskrenkning av Islam. En utslettelse av staten Israel, eller bortdriving av jødene, må antas å være en gjenopprettende handlingen av den arabiske selvfølelsen, integriteten og æren, men også en gjenerobring av Islams grenser. At Iran kan skape frykt internasjonalt ved en atomvåpenkapasitet må antas å bygge opp den iranske selvfølelsen og viser at Iran igjen får en betydningsfull rolle internasjonalt.³³⁴

1.2. Adgang som alminnelig selvforsvar eller avbrytende selvforsvar?

Hvilke rettslige grunnlag kan så påberopes for et preventivt selvforsvar fra Israel mot Iran? Noen, deriblant Gregory E. Maggs, hevder at Israel har adgang til *alminnelig*

---

³³³ «President Clinton tells some useful truths», *Executive Intelligence Review*, Vol. 32, nr. 6 2005, 6-9.

³³⁴ *Ibid.*

selvforsvar ettersom Hizbollah er understøttet av Iran og samtidig i en krigstilstand med Israel.³³⁵ Etter ICJ sin argumentasjon i *Nicaragua*-saken bruker Iran indirekte makt mot Israel. Det er imidlertid min oppfatning at en israelsk aksjon som tar sikte på å ta ut Irans totale atomanrikningskapasitet vil være en unødvendig og uforholdsmessig aksjon sett opp mot Hizbollahs foregående raketangrep. I så måte kan ikke en slik aksjon forsvares som alminnelig selvforsvar, men må antas å være preventiv, og må kunne begrunnes som et lovlig *preventivt selvforsvar*. Ettersom Iran ikke har initiert et atomangrep, kan Israel heller ikke foreta et lovlig *avbrytende selvforsvar*.

1.3. Adgang som lovlig forskjøpsangrep eller legitimt preventivt angrep?

Det er videre vanskelig å vite hvilke forhold som skal legges til grunn som riktige. Det er derfor vanskelig å avgjøre om et israelsk angrep på Iran vil være et *forkjøpsangrep*, altså at trusselen fra Iran er umiddelbar, eller et *preventivt angrep*. At Iran sannsynligvis ikke har fått atomvåpenkapasitet ennå, tilsier nok at et angrep fra Israel vil være et preventivt angrep, og altså ikke lovlig etter folkeretten.

Dersom Israel kan dokumentere at de internasjonale reaksjonene ikke er hensiktsmessige mot trusselen, er dette et moment som kan vise at Israel har behov for en eventuell unilateral aksjon.³³⁶ Dersom Israel kan vise at FN ikke avhjelper situasjonen, og at det diplomatiske og fredelige sporet mot Iran ikke fører fram, er dette også momenter som trekker i retning av et legitimt, om enn urettmessig, preventivt angrep.

På den andre siden ville de facto et preventivt angrep være en overprøving av EUs, USAs, Kinas og Russlands dømmekraft når det gjelder den iranske trusselen.³³⁷ Sannsynligvis vil derfor et angrep fra Israel på nåværende tidspunkt, etter alle kjennemerker, ikke bli politisk akseptert i det internasjonale samfunn.

Dersom Israel i ettertid av et preventivt angrep kan framvise dokumentasjon på for eksempel en konkret iransk invasionsplan, flere holdepunkter for Irans påståtte

---

³³⁵ Se for eksempel: Gregory E. Maggs, «How the United States might justify a preemptive strike on a rogue nation's nuclear weapon development facilities under the U.N. Charter.», *A Nuclear Iran: The Legal Implications of a Preemptive National Security Strategy*, konferanse ved Syracuse University College of Law 26. til 27. Oktober 2006, 2-42, URL: <http://www.law.syr.edu/assets/documents/student-life/law-review/maggs.pdf> [sjekket 03.05.14].

³³⁶ Eventuelt multilateralt sammen med USA, eventuelt Saudi-Arabia og/eller Tyrkia. Dette fremstår imidlertid per i dag usannsynlig.

³³⁷ På grunn av avtalen den 24. november 2013, se: <http://i2.cdn.turner.com/cnn/2013/images/11/24/iran.text.pdf> [sjekket 03.05.14].

tilstrebelse av atomvåpen og holdepunkter for målet om utslettelse av Israel, kan imidlertid Israels aksjon i retrospektiv antas å bli akseptert av noen, på lik linje med Irak i 1981 og Syria i 2007.

2. Oppsummering, konklusjoner og ubesvarte spørsmål

Det har blitt gjort rede for staters adgang til preventivt selvforsvar i denne oppgaven. På bakgrunn av en naturlig tolkning av art. 51 har det blitt fastholdt at stater har adgang til selvforsvar når et angrep er initiert. Et slikt selvforsvar ble karakterisert som *avbrytende selvforsvar*. Videre har det blitt fastholdt at folkeretten trolig åpner for staters adgang til å forkjøpe en trussel som er umiddelbar, reell og uungåelig. Dette ble i hovedsak utledet av en vid tolkning av art. 51 og «iboende rett» som en videreføring av sedvaneretten fra før 1945. Videre ble det funnet at sedvaneretten ikke har endret særlig karakter etter 1945 og derfor at en slik adgang eksisterer den dag i dag. Et slikt selvforsvar ble i oppgaven karakterisert som *forkjøpsangrep*. Sedvaneretten før 1945 åpner imidlertid ikke for såkalte *preventive angrep* i selvforsvar. Dette er angrep gjort før trusselen er umiddelbar. Et videre spørsmål i oppgaven var dermed om moderne trusler som MØV og internasjonale terrornettverk har gitt grunnlag for «umiddelbar sedvanerett». Det ble funnet at stater foretok aksjoner med klart preventive preg. Stater som gjorde dette lot det enten passere i stillhet eller påberopte seg et annet rettsgrunnlag enn adgang til preventive angrep. Det er dermed ikke tilstrekkelige holdepunkter for å slutte at stater har en rettsoverbevisning om at preventive angrep er lov etter folkeretten. Det ble dermed konkludert med at folkeretten ikke åpnet for preventive angrep. Det ble likevel fremholdt, på bakgrunn av statspraksis og internasjonale reaksjoner, at stater i særlige tilfeller kan få en viss internasjonal aksept også for preventive angrep. I korte trekk kommer det an på hvor sikker og uunngåelig trusselen er, om Sikkerhetsrådet har vært handlingsudyktig og på trusselens alvorlighetskarakter og størrelse. Denne aksepten kan antas å ha vokst fram gradvis og i det siste.

Det er vanskelig å gi en prediksjon på hvordan videre utvikling blir, særlig for preventive angrep. Det er vel sannsynlig at angrep med klare preventive elementer vil bli foretatt i takt med økte moderne trusler som for eksempel MØV. Dersom preventive angrep blir fastholdt som ulovlige etter folkeretten, kan folkeretten komme i utakt med hva som oppfattes som etisk og politisk riktig. Dersom en adgang til preventive angrep aksepteres

som lovlig etter folkeretten, og man ikke kommer fram til noen grunnleggende begrensninger, er faren for misbruk stor.

Schmitt bemerker at staters suverenitet nødvendigvis begrenses dersom stater gis en større adgang til selvforsvar, herunder preventivt selvforsvar.³³⁸ Ruud og Ulfstein definerer suverenitetsprinsippet som at stater «ikke er underkastet noen annen vilje enn sin egen».³³⁹ Dinstein må antas også å tolke suverenitetsprinsippet slik, når han bemerker at suverenitetsprinsippet på 1800-tallet ble brukt til å begrunne nasjonalstatenes frihet til å gå til krig mot hverandre.³⁴⁰ En slik tolkning av suverenitetsprinsippet kan ikke bli innskrenket av en videre adgang til selvforsvar. Dersom stat A gis stor frihet til selvforsvar, gis jo også stat B det. Dersom suverenitetsprinsippet imidlertid avgrenses til at stater ikke er underkastet noen annen vilje enn sin egen *på sitt eget territorium og over sitt eget folk*, blir imidlertid forholdet et annet. Da kan staters adgang til preventivt selvforsvar i utgangspunktet antas å innskrenke berørte staters suverenitet. Et eksempel er at Iran kan føle seg begrenset fra å bruke sin internstatlige aggressive retorikk mot Israel og Vesten, og ikke kan forfølge egne mål om å bli en mektig atommakt på eget territorium. Det er imidlertid et moment i denne vurderingen at den truede statens suverenitet over eget territorium og folk i første omgang er innskrenket av den truende staten, og at en folkerettslig adgang til preventivt selvforsvar i så måte bare gjennoppretter den opprinnelige balansen. Dersom det i alle tilfeller ses bort fra den truede staten kan en eventuelt innskrenket suverenitet anses som en naturlig følge av globaliseringen, hvor staters suverenitet de facto antas å spille en stadig mindre rolle, mens internasjonale organisasjoner, som for eksempel Den Arabiske Liga, FN og NATO, antas å spille en stadig større rolle.³⁴¹

Det er flere spørsmål vedrørende preventivt selvforsvar som er uberørte. Et eksempel er om ikke-væpnede aksjoner, som for eksempel cyberangrep, kan brukes i preventivt selvforsvar.³⁴² Herunder er det spørsmål om en eventuell adgang til slikt preventivt

---

³³⁸ Schmitt uttaler at «territorial sovereignty has necessarily yielded a bit of the practical needs of self-defense», se Schmitt 85.

³³⁹ Ruud og Ulfstein 21.

³⁴⁰ Dinstein s. 192 avsnitt 508.

³⁴¹ George Ritzer, *Globalization – the essentials*, Maldon, Oxford, Chichester 2011, 109ff.

³⁴² I 2010 ble dataviruset Stuxnet oppdaget. Flere tegn tyder på at viruset var ment for å svekke utviklingen av Irans atomprogram, blant annet ble atomanlegget i Natanz satt tilbake to år i utvikling. Den allment kjente informanten Edward Snowden hevder at USA og Israel sto bak Stuxnet sammen. I desember 2013 uttalte et iransk nyhetsbyrå at israelske Mossad og Saudi-Arabia forberedte et nytt super-Stuxnet for å hemme det iranske atomprogrammets utvikling. Spørsmål kan for eksempel reises om slike

selforsvar er mindre eller større enn en adgang til preventivt selforsvar med konvensjonelle våpen. Det kan også reises spørsmål om stater kan utøve preventivt selforsvar med konvensjonelle våpen mot trusler om ikke-væpnede aksjoner, som for eksempel cyberangrep. Et annet spørsmål, som i litteraturen er særlig drøftet i tilknytning til alminnelig selforsvar, er om stater har en adgang til preventivt selforsvar mot ikke-statlige aktører. Eksempler på slike ikke-statlige aktører er al-Qaida og Hizbollah. Disse spørsmålene hadde det vært interessant å undersøkt nærmere, men tidsrammen og ordgrensen tillot det ikke.

Denne oppgaven startet med forholdet mellom Israel og Iran og en eventuell folkerettslig adgang til preventivt selforsvar, og ovenfor ble det knyttet noen rettslige vurderinger til temaet. Det er nærliggende å foreta en de lege ferenda i tilknytning til dette helt til slutt. Dersom Israel kan dokumentere at Irans atomprogram er en reell og uunngåelig trussel mot Israels eksistens, og at ingen andre muligheter enn bruk av væpnet makt kan avbøte dette, er et preventivt angrep fra Israels side etisk riktig. Et uavverget atomangrep fra Iran vil med all sannsynlighet bety slutten på Israel. Staten Israel har i tillegg et særlig ansvar for at jødene ikke blir utsatt for et nytt holocaust i vår tid. En folkerett som ikke tar høyde for dette er etisk uheldig. Ettersom stater sannsynligvis vil foreta preventive angrep mot slike trusler uansett, er det min oppfatning at det er særlig viktig, så raskt som mulig, å få stadfestet lovligheten av preventive angrep. Det er likevel ikke til å komme unna at en slik adgang lett kan misbrukes. Det er derfor særdeles viktig å få etablert hvilke begrensninger slike preventive angrep må være underlagte, utover de begrensningene som gjelder for alminnelig selforsvar. For eksempel bør hva som skal ligge i at en stat kan dokumentere at en trussel er reell og uunngåelig reguleres. Det viktigste er etter min mening ikke å opprettholde et forbud mot preventive angrep, men å foreta en regulering som sikrer at preventive angrep ikke blir misbrukt. Dette vil motvirke folkerettens tap av legitimitet og samtidig forebygge unødig bruk av væpnet makt.

---

cyberangrep er preventive handlinger som er ulovlig etter folkeretten eller om det er «andre tiltak» som må være prøvd før et konvensjonelt angrep er «nødvendig»? For kilder på ovennevnte informasjon se: NBC News, *Do we Need Cyber Warfare Treaties? The Legacy of Stuxnet*, URL: <http://www.nbcnews.com/tech/security/do-we-need-cyber-warfare-treaties-legacy-stuxnet-n8736> [sjekket 03.05.14], Spiegel, *Edward Snowden Interview: The NSA and Its Willing Helpers*: <http://www.spiegel.de/international/world/interview-with-whistleblower-edward-snowden-on-global-spying-a-910006.html> [sjekket 03.05.14], BBC, *Flame: Massive cyber-attack discovered, researchers say*, URL: <http://www.bbc.co.uk/news/technology-18238326> [sjekket 03.05.14] og Russia Today, *Saudis, Israelis developing new «super Stuxnet» against Iran nuclear program*, URL: <http://rt.com/news/stuxnet-iran-nuclear-mossad-565/> [sjekket 03.05.14].

KILDELISTE

Traktatregister

<i>FN-pakten</i>	United Nations, Charter of the United Nations, 24. Oktober 1945.
<i>Statuttene</i>	Statute of the International Court of Justice, 26. Juni 1945.
<i>Wien konvensjonen</i>	Vienna Convention on the Law of Treaties 23. mai 1969.
<i>NATO-pakten</i>	The North Atlantic Treaty 4. april 1949.
<i>Kellogg-Briand pakten</i>	Kellogg-Briand Pact 27. August 1928.

Sikkerhetsrådets resolusjoner

URL: <http://unscr.com/en> [sjekket 03.05.14].

FNs Sikkerhetsrådets resolusjon nr. 487 av 19. Juni 1981, UN Doc. S/RES/487.

FNs Sikkerhetsrådets resolusjon nr. 1441 av 8. november 2002, UN Doc. S/RES/1441.

FNs Sikkerhetsrådets resolusjon nr. 242 av 22. november 1967, UN Doc. S/RES/242.

Generalforsamlingens resolusjoner

Resolusjon nummer 2625 (XXV) av 24. oktober 1970 *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations (Friendly Relations)*.

Resolusjon nummer 3314 (XXIX) av 14. desember 1974 *Definition of Aggression (Definition of Aggression)*.

World Summit Outcome, UN doc A/60/1, 24. oktober 2005, URL:
<http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf> [sjekket 03.05.14] (*Outcome Document 2005*).

Havana Declaration inntatt i res. A/61/472-S/2006/780, URL:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2006/780 [sjekket 03.05.14] (*Havana Declaration*).

FNs Generalforsamlings resolusjon nr. 2254 av 4. juli 1967, UN Doc A/RES/2254.

Øvrige FN-materiale

The International Control of Atomic Energy: The first report of the United Nations Atomic Energy Commission to the Security Council. URL:

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad240.asp [sjekket 03.05.14].

Security Council Official Records, møte 1348, 6. juni 1967, UN Doc. S/PV. 1348. URL:

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/F0E5CF015592D4D10525672700590136>

[sjekket 03.05.14].

Security Council Official Records, 27. oktober 1980, UN Doc. S/14236, URL:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/14236 [sjekket 03.05.14].

General Assembly Official Records, møte 22, sesjon 36, 1. oktober 1981, UN Doc. A/36/PV. 22, URL:

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/285E86F73530742C85256FFD00507826>

[sjekket 03.05.14].

Security Council Official Records, møte 4084, 17. desember 1999, UN Doc. S/PV. 4084.

Security Council Official Records, møte 4836, 5. oktober 2003, UN Doc. S/PV. 4836.

A more secure world: our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, UN Doc. A/59/565, (12. desember 2004). URL:

http://www.unrol.org/files/gaA.59.565_En.pdf [sjekket 03.05.14] (*A more secure world*).

In larger freedom: towards development, security and human rights for all, Report of the Secretary-General, UN Doc. A/59/2005, (21. mars 2005), URL:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/59/2005&referer=http://www.un.org/en/events/pastevents/in_larger_freedom.shtml&Lang=E [sjekket 03.05.14] (*In larger freedom*).

General Assembly Security Council, sesjon 60, 12. juli 2006, UN Doc. A/60/937-S/2006/515.

Security Council Official Records, møte 5489, 14. juli 2006, UN Doc. S/PV. 5489.

Security Council Official Records, møte 5493, 21. juli 2006, UN Doc. S/PV. 5493.

Avgjørelser fra ICJ

URL: <http://www.icj-cij.org/> [sjekket 03.05.14].

<i>Armed activities</i>	<i>Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo</i> (Congo v. Uganda) [2005] ICJ rep. 168. Counter-memorial submitted by the Republic of Uganda, 21. april 2001, URL: http://www.icj-cij.org/docket/files/116/8320.pdf [sjekket 03.05.14].
<i>Asylum</i>	<i>Colombian-Peruvian asylum case</i> (Colombia v. Peru) [1950] ICJ rep. 266.
<i>Continental Shelf</i>	<i>North Sea Continental shelf</i> (Germany v. Denmark, Germany v. Netherland) [1969] ICJ rep. 3.
<i>Corfu Channel</i>	<i>Corfu Channel case</i> (United Kingdom v. Albania) [1949] ICJ rep. 4
<i>Fisheries</i>	<i>Fisheries Case</i> (United Kingdom v. Norway) [1951] ICJ rep. 116.

<i>Nicaragua</i>	<i>Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua</i> ICJ (Nicaragua v. United States of America) [1986] ICJ rep. 14.
<i>Nuclear Weapons</i>	<i>Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons</i> (Advisory Opinion) [1996] ICJ rep. 226.
<i>Oil platforms</i>	<i>Case concerning Oil Platforms</i> (Islamic Republic of Iran v. United States of America) [2003] ICJ rep. 161.

Litteratur

Rettsvitenskap

Bøker

Andenæs	Andenæs, Johs. Ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik rieber-Mohn, <i>Alminnelig Strafferett</i> , 5. utgave (Oslo 2004).
Bowett	Bowett, D. W. <i>Self-Defence in International Law</i> (Manchester 1958).
Brierly	Brierly, J. L., <i>The Law of Nations, An introduction to the international law on peace</i> , 6. utgave (Oxford 1963).
Bring	Bring, Ove, <i>FN-stadgans folkrätt</i> (Stockholm 1992).
Brownlie (2008)	Brownlie, Ian, <i>Principles of public international law</i> , 7.utgave (New York 2008).
Butler	V.I. Kuznetsov og B.R. Tuzmukhamedov, redigert og oversatt av William Elliot Butler, <i>International law – a russian introduction</i> , Utrecht 2009, 327ff.
Cassese	Cassese, Antonio, <i>International law</i> , 2.utgave (New York 2005).

- Dahl Dahl, Arne Willy, *Håndbok i militær folkerett*, 2. utgave (Oslo 2008).
- Dinstein Dinstein, Yoram *War, aggression and self-defence*, 5. utgave (New York 2012).
- Fleischer Fleischer, Carl August, *Folkerett*, 8. utgave (Oslo 2005).
- Franck (2002) Franck, Thomas M, *Recourse to Force – State Action Against Threats and Armed Attacks* (Cambridge 2002).
- Gray Gray, Christine, *International Law and the Use of Force*, 3. utgave (New York 2008).
- Kelsen Kelsen, Hans, *The Law of the United Nations, A critical Analysis of Its Fundamental Problems* (London 1950).
- Keyuan Keyuan, Zou og Jianfu Chen, *International Law in East Asia*, (Ashgate 2011).
- McDougal og Feliciano Myres Smith McDougal, Florentino P. Feliciano, *The International Law of War: Transnational Coercion and World Public Order* (Boston og London 1994).
- O'Connell O'Connell, Mary Ellen, *The Myth of Preemptive Self-Defence* (Washington 2002).
- Ruud og Ulfstein Morten Ruud og Geir Ulfstein, *innføring i folkerett* 4. utgave (Oslo 2011).
- Schmitt Schmitt, Michael N, *Essays on Law and War at the Fault Lines* (Hague 2012).
- Shaw Shaw, Malcolm N. *International Law*, 4. utgave (Cambridge 1997).
- Simma Simma, Bruno m.fl., *The charter of the United Nations*, 3. utgave (Oxford 2012).
- Waldock Waldock, C.H.M., *The regulation of the use of force by individual states in international law* (1952).

Artikler

- Benatar
Benatar, Marco, Judy Lo Jacono og Stephen Ristich, «The Pre-emptive and Preventive Use of Force in Response to the Proliferation of Weapons of Mass Destruction – Workshop report», *Military Law and the Law of War review* 49/1-2 (2010).
- Bothe
Bothe, Michael, «Terrorism and the Legality of Pre-emptive Force», *European Journal of International Law*, Volume 14 nr. 2, 227-240.
- Brownlie (1961)
Brownlie, Ian *The use of force in self-defence* (1961) inntatt i redigert versjon av Weiler, Joseph og Alan T. Nissel, *Internatinal Law*, Volume V (London og New York 2011).
- D'Amato
D'Amato, Anthony, *Israel's Air Strike Against the Osiraq Reactor: A Retrospective*, faculty working paper, Northwestern University School of Law Scholarly Commons, 2010, 4. URL:
<http://anthonydamato.law.northwestern.edu/adobefiles/a961-isr.pdf> [03.05.14].
- Delahunty og Yoo
Delahunty, Robert J. og John Yoo, «The «Bush doctrine»: Can Preventive War be justified?», *Harvard Journal of Law & Public Policy*, Volume 32 (2009).
- Franck (1970)
Franck, Thomas M, *Who killed article 2(4)*, (1970), inntatt i redigert versjon av Weiler, Joseph og Alan T. Nissel, *Internatinal Law*, Volume V (London og New York 2011).
- Frostad
Frostad, Magne, «Folkerettens krigsbegrep», *Lov og rett*, Volume 49 nr. 6 (2010).

- Hole, Leo Van Den, «Anticipatory Self-Defence under International Law», *American University International Law Review*, Volume 19 nr. 1, artikkel 4. NYU Law school (2002).
- Kaufman, «What's Wrong With Pre-emptive War?». Conference paper: Joint Services Conference on Professional Ethics, Springfield, Virginia 2005, URL: <http://isme.tamu.edu/JSCOPE05/Kaufman05.html> [sjekket 03.05.14].
- Kelly, Michael J., «Time warp to 1945 – resurrection of the reprisal and anticipatory self-defense doctrines in international law», *Journal of transnational law & policy*, Volume 13 nr. 1 (2003).
- Maggs, Gregory E., «How the United States might justify a preemptive strike on a rogue nation's nuclear weapon development facilities under the U.N. Charter.», *A Nuclear Iran: The Legal Implications of a Preemptive National Security Strategy*, konferanse ved Syracuse University College of Law 26. til 27. Oktober 2006, 2-42, URL: http://www.law.syr.edu/_assets/documents/student-life/law-review/maggs.pdf [sjekket 03.05.14].
- Moir, Lindsay «Reappraising the Resort to Force», *Studies in International Law*, Volume 27, Oxford 2010.
- Reisman og Armstrong, Michael W. og Andrea Armstrong: «The Past and Future of the Claim of Preemptive Self-Defense», *Faculty Scholarship Series*, Volume. 1 nr. 1. (2006).
- Schachter, Oscar, *The right of states to use armed force*, (1984), inntatt i redigert versjon av Weiler, Joseph og Alan T. Nissel, *International Law*, Volume V (London og New York 2011).

- Sofaer Abraham D. «The Best Defence? Preventive Force and International Security», *Foreign Affairs*, Volume 89 nr. 1 (2010).
- Spector og Cohen Leonard S. og Avner Cohen, «Israel's Airstrike on Syria's Reactor: Implications for the Nonproliferation Regime», *Arms Control Today* (2008), side 15-21.
- Yihdego Zeray W., «Ethiopia's Military Action against the Union of Islamic Courts and Others in Somalia: Some Legal Implications», *The International and Comparative Law Quarterly*, 666-676.
- Zedalis Rex J. «Circumstances Justifying Pre-emptive Self-Defence: Thoughts Prompted by the Military Action Against Iraq», *Nordic Journal of Internatinal Law* 74, Nederland 2005.

Øvrig litteratur

- Abrahamian Ervand, *A history of modern Iran*, (New York 2008), URL: <http://stoa.usp.br/rdeangelo/files/-1/10953/A+HISTORY+OF+MODERN+IRAN.pdf> [sjekket 03.05.14].
- Annan Kofi med Nader Mousavizadeh, *I krig for fred* (Oslo 2012).
- Baylis John, Steve Smith og Patricia Owens, *The globalization of world politics*, (Oxford 2008).
- Bellamy Alex J., *Just wars – from Cicero to Iraq* (Cambridge 2006).
- Bregman Ahron, *Israel's Wars – A history since 1947*, 3. utgave, (New York 2010).

- Cicero Cicero, De Officiis (translated by Walter Miller. Loeb edn. Cambridge: Harvard University Press, 1913).
- Dayan Dayan, Moshe, *Story of my life*, (London 1976).
- Grotius Grotius, Hugo, De Jure Belli ac Pacis (oversatt og noe forkortet av A.C. Campbell, A.M. Batoche Books, Kitchener 2001, Ontario).
- Oren Oren, Michael B., *Seksdagerskrigen, juni 1967 og hvordan det moderne midtøsten ble til* (Oslo 2002).
- Rice Rice, Condoleezza «A balance of power that favors freedom», *U.S. foreign policy agenda*, Vol. 7, nr. 4 2002. 5-9.
- Ritzer Ritzer, George, *Globalization – the essentials*, (Maldon, Oxford, Chichester 2011).
- Rose Rose, Charlie, «President Clinton tells som useful truths», *Executive Intelligence Review*, Vol. 32, nr. 6 2005, 6-9.
- Stewart Stewart, Richard Anthony, *Sunrise at Abadan: the British and Soviet invasion of Iran, 1941*. New York, 1988.
- Syse Syse, Henrik, *Rettferdig krig? Om militærmakt, etikk og idealer*, (Oslo 2003).

Internettkilder

Publikasjoner

Avtalen mellom Iran, EU, USA, Kina og Russland, URL:

<http://i2.cdn.turner.com/cnn/2013/images/11/24/iran.text.pdf> [sjekket 03.05.14].

EUs rapport på Georgia-konflikten 2008, *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, URL: <http://www.ceiig.ch> [sjekket 03.05.14].

Manual I krigens folkerett 2013, URL: http://hogskolene.forsvaret.no/forsvarets-hogskole/Documents/manual_krigens_folkerett.pdf [sjekket 03.05.14].

National Security Strategy 2010, URL: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf [sjekket 03.05.14].

Operational Law Handbook 2012, URL: http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/operational-law-handbook_2012.pdf [sjekket 03.05.14].

The Avalon Project, *The Caroline*, URL: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp [sjekket 03.05.14].

The Avalon Project, *Judgement: The Invasion of Denmark and Norway*, URL: <http://avalon.law.yale.edu/imt/juddenma.asp> [sjekket 03.05.14].

Avisartikler

Arirang News, *South Korean military gains authority to launch pre-emptive strike against North when necessary*, URL:

http://www.arirang.co.kr/News/News_View.asp?nseq=158760 [sjekket 03.05.14].

Arutz Sheva, *Report: Hezbollah Preparing for «Battle for Damascus»*, URL:

<http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/173445#.UnLrZvkz18E> [sjekket 03.05.14].

Arutz Sheva, *Hizbullah Claims Rockets Can Reach All of Israel*, URL:

<http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/158871> [sjekket 03.05.14].

BBC, *Flame: Massive cyber-attack discovered, researchers say*, URL:

<http://www.bbc.co.uk/news/technology-18238326> [sjekket 03.05.14].

BBC, *Russia vows to defend S Ossetia*, URL:

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7543099.stm> [sjekket 03.05.14].

BBC, 1967: *Israel launches attack on Egypt*, URL:

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/5/newsid_2654000/2654251.stm [sjekket 03.05.14].

CNN, *Israeli PM Netanyahu: Iran nuclear deal «historic mistake»*, URL:

<http://edition.cnn.com/2013/11/24/world/meast/iran-israel/> [sjekket 03.05.14].

CNN, *Bush State of the Union address*, URL:

<http://edition.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/01/29/bush.speech.txt/> [sjekket 03.05.14].

Haaretz news, *Hezbollah develops new tactics in Syrian civil war*,

<http://www.haaretz.com/news/middle-east/1.585372> [sjekket 03.05.14].

Haaretz news, *Netanyahu orders IDF to prepare for possible strike on Iran during 2014*,

URL: <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/1.580701> [sjekket 03.05.14].

International Business Times, *North Korea Threatens Pre-Emptive Strikes against South*

Korea and US, URL: <http://www.ibtimes.co.uk/articles/511802/20131007/north-korea-threat-seoul-pyongyang-drill-nuclear.htm> [sjekket 03.05.14].

Israel National News, *Israel Hits Hezbollah Post in Lebanon*, URL:

<http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/177826#.UyxBCfl5M-V> [sjekket 03.05.14].

NBC News, *Do we Need Cyber Warfare Treaties? The Legacy of Stuxnet*, URL:

<http://www.nbcnews.com/tech/security/do-we-need-cyber-warfare-treaties-legacy-stuxnet-n8736> [sjekket 03.05.14].

NRK, *Israel angrep mål i Syria*, URL: <http://www.nrk.no/verden/israel-angrep-mal-i-syria-1.11331162> [sjekket 03.05.14].

Reuters, *Iran says would act against enemies if endangered*, URL:

<http://www.reuters.com/article/2012/02/21/us-iran-threat-idUSTRE81K0DD20120221> [sjekket 03.05.14].

Reuters, *Japan to mull pre-emptive strike ability in defense update*, URL:

<http://www.reuters.com/article/2013/07/25/us-japan-defence-idUSBRE96N1DC20130725> [sjekket 03.05.14].

Russia Today, *Russia «retains right» to pre-emptive strike on missile shield*, URL:

<http://rt.com/news/russia-pre-emptive-strikes-abm-488/> [sjekket 03.05.14].

Russia Today, *S. Korea warns of pre-emptive strike against North over nuclear tests*, URL:

<http://rt.com/news/south-korea-first-strike-806/> [sjekket 03.05.14].

Russia Today, *Saudis, Israelis developing new «super Stuxnet» against Iran nuclear program*, URL: <http://rt.com/news/stuxnet-iran-nuclear-mossad-565/> [sjekket 03.05.14].

Spiegel, *Edward Snowden Interview: The NSA and Its Willing Helpers*:

<http://www.spiegel.de/international/world/interview-with-whistleblower-edward-snowden-on-global-spying-a-910006.html> [sjekket 03.05.14].

Spiegel, *New Report on Russia-Georgia War: EU Investigators Debunk Saakashvili's Lies*,

URL: <http://www.spiegel.de/international/world/new-report-on-russia-georgia-war-eu-investigators-debunk-saakashvili-s-lies-a-652512.html> [sjekket 03.05.14].

Spiegel, *Syria Turning Toward the West?: Assad's Risky Nuclear Game*, URL:

<http://www.spiegel.de/international/world/syria-turning-toward-the-west-assad-s-risky-nuclear-game-a-561409.html> [sjekket 03.05.14].

The Guardian, *Pre-emptive nuclear strike a key option, Nato told*, URL:

<http://www.theguardian.com/world/2008/jan/22/nato.nuclear> [sjekket 03.05.14].

The Wall Street Journal, *Japan's Military Moves Toward Pre-Emptive Strike Capability*, URL:

<http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424127887324412604578514724087677686> [sjekket 03.05.14].

The Washington Post, *More than 1,400 killed in Syrian chemical weapons attack, U.S. says*,

<http://www.washingtonpost.com/world/national-security/nearly-1500-killed-in->

[syrian-chemical-weapons-attack-us-says/2013/08/30/b2864662-1196-11e3-85b6-d27422650fd5_story.html](http://www.foxnews.com/story/syrian-chemical-weapons-attack-us-says/2013/08/30/b2864662-1196-11e3-85b6-d27422650fd5_story.html) [sjekket 03.05.14].

TV 2 nyhetene, *Over 70 russiske fly oppdaget langs norskekysten i fjor*, URL: <http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/over-70-russiske-fly-oppdaget-langs-norskekysten-i-fjor-4019698.html#.UwjsiPI5OT8> [sjekket 03.05.14].

USA Today, *Israeli military studies Hezbollah's resilience*, URL: http://usatoday30.usatoday.com/news/world/2006-09-13-israel-army_x.htm [sjekket 03.05.14].

VG, *Iran: Hizbollah kan nå mål over hele Israel*, URL: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/midstosten/artikkel.php?artid=10149518> [sjekket 03.05.14].

Washington Post, *Netanyahu, at U.N., urges wariness of Iran*, URL: http://articles.washingtonpost.com/2013-10-01/world/42561078_1_iran-s-nuclear-program-nuclear-bomb [sjekket 03.05.14].

Washington Post, *How Saddam Built His War Machine – With Western Help*: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/iraq/stories/wartech091790.htm> [sjekket 03.05.14].

Øvrige internettkilder

Benjamin Netanyahus tale for FN 1. oktober 2013, URL: <http://www.youtube.com/watch?v=twad8Stv1t0> [sjekket 03.05.14].

Defence Industry Daily, *Iran-Syria vs. Israel, Round 1: Assessments & Lessons Learned*, URL: <http://www.defenseindustrydaily.com/iransyria-vs-israel-round-1-assessments-lessons-learned-02558/#more-2558> [sjekket 03.05.14].

Info om NAM via The Nuclear Threat Initiativ (NTI), URL: <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/non-aligned-movement-nam/> [sjekket 03.05.14].

Ron Paul på Antiwar.com, *Beware The Consequences of Pre-Emptive War*, URL: <http://original.antiwar.com/paul/2013/02/10/beware-the-consequences-of-pre-emptive-war/> [sjekket 03.05.14].

Store norske leksikon, URL: <http://snl.no/krig> [sjekket 03.05.14].

The Churchill Centre, *Churchill's Deadly Decision: Destroying the French Fleet*, URL: <http://www.winstonchurchill.org/learn/in-the-media/churchill-in-the-news/889-churchills-deadly-decision-destroying-the-french-fleet> [sjekket 03.05.14].

U.S. Department of State, *U.S. National Security Strategy*, URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/ei/wh/15425.htm> [sjekket 03.05.14].

Wilson Center, *Iran-Iraq War Timeline*:
http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Iran-IraqWar_Part1_0.pdf [sjekket 03.05.14].